

Udskriftsdato: søndag den 11. januar 2026

VEJ nr 10148 af 14/12/2019 (Gældende)

Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper

Ministerium: Social- og Boligministeriet

Journalnummer: Social- og Indenrigsmin., j.nr. 2019-6104

Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper

Indholdsfortegnelse

(Indholdsfortegnelsen refererer til punkter i vejledningen)

Afsnit I – Generelt om magtanvendelsesreglerne (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 1 – Indledning

Kapitel 2 – Den personlige frihed og retten til privatliv

Kapitel 3 – Omsorgspligten og samtykke

Kapitel 4 – Betingelserne for magtanvendelse

Kapitel 5 – Forebyggelse af magtanvendelse

Kapitel 6 – Nødværge og nødret

Kapitel 7 – Værgemål

Kapitel 8 – Myndighed

Kapitel 9 – Forholdet til sundhedsloven og psykiatriloven

Afsnit II – Servicelovens kapitel 24-24 b

Kapitel 10 – Servicelovens kapitel 24 (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 10 a – Målgruppe

Kapitel 10 b – Fysisk anvendelsesområde

Kapitel 10 c – Husorden

Kapitel 10 d – Fysisk guidning

Kapitel 10 e – Afværgehjælp

Kapitel 10 f – Fastholdelse m.v.

Kapitel 10 g – Særlige døråbnere

Kapitel 10 h – Stofseler

Kapitel 10 i – Tryghedsskabende velfærdsteknologi

Kapitel 10 j – Låsning og sikring af yderdøre og vinduer

Kapitel 10 k – Optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter servicelovens § 129

Kapitel 10 l – Optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter servicelovens § 129 a

Kapitel 11 – Servicelovens kapitel 24 a (kun handicapområdet)

Kapitel 11 a – Målgruppe

Kapitel 11 b – Fysisk anvendelsesområde

Kapitel 11 c – Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Kapitel 12 – Servicelovens kapitel 24 b (kun demensområdet)

Kapitel 12 a – Målgruppe

Kapitel 12 b – Fysisk anvendelsesområde

Kapitel 12 c – Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Kapitel 12 d – Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd

Kapitel 12 e – Tryghedsskabende velfærdsteknologi

Kapitel 12 f – Optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter servicelovens § 136 f

Kapitel 13 – Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 14 – Registrering og indberetning (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 15 – Klageadgang (både handicap- og demensområdet)

Afsnit III – Servicelovens kapitel 24 c (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 16 – Besøgsrestriktioner

Afsnit IV – Servicelovens kapitel 24 d (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 17 – Fuldbyrkelse af strafferetlige foranstaltninger i § 108-tilbud

Kapitel 18 – Fuldbyrkelse af strafferetlige foranstaltninger i § 108-tilbud med sikrede afdelinger (Kø-foedsminde)

Bilag: Eksempel på en husorden på et botilbud efter serviceloven

Afsnit I

Generelt om magtanvendelsesreglerne (både handicap- og demensområdet)

Kapitel 1

Indledning

1. I denne vejledning uddybes reglerne i afsnit VII i lov om social service, jf. lovbekendtgørelse nr. 798 af 7. august 2019 med senere ændringer (herefter serviceloven), om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne. Vejledningens afsnit I vedrører magtanvendelsesreglerne generelt. I vejledningens afsnit II behandles reglerne i servicelovens kapitel 24, 24 a og 24 b om magtanvendelse over for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. I vejledningens afsnit III behandles reglerne i servicelovens kapitel 24 c om besøgsrestriktioner. I vejledningens afsnit IV behandles reglerne i servicelovens kapitel 24 d om magtanvendelse over for personer med nedsat psykisk funktionsevne, som er anbragt i en boform efter servicelovens § 108 på baggrund af en strafferetlig afgørelse eller kendelse.

I vejledningen behandles desuden reglerne i bekendtgørelse nr. 1239 af 22. november 2019 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service.

Vejledningen er revideret med de lovændringer, der følger af lov nr. 221 af 20. marts 2018 og lov nr. 498 af 1. maj 2019. Med førstnævnte lov foretages en udvidelse af de indgreb, der kan anvendes over for personer med nedsat psykisk funktionsevne, som er anbragt i en boform med sikrede afdelinger efter servicelovens § 108 på baggrund af en strafferetlig afgørelse eller kendelse. Med sidstnævnte lov foretages en revision af servicelovens øvrige magtanvendelsesregler.

Vejledningen indgår som en del af en samlet fremstilling af vejledningerne til serviceloven. Serviceloven og de tilhørende vejledninger kan findes på www.retsinformation.dk. Vejledningen henvender sig primært til det personale, der yder personlig og praktisk hjælp samt socialpædagogisk bistand m.v. til personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne og til personer med nedsat psykisk funktionsevne, som er anbragt i en boform efter servicelovens § 108 på baggrund af en strafferetlig afgørelse eller kendelse samt til kommunale sagsbehandlere, der behandler sager om magtanvendelse. Vejledningen kan dog også læses af borgere, herunder pårørende til personer i målgruppen for magtanvendelse.

Vejledningen har virkning fra 1. januar 2020 og erstatter vejledning nr. 9043 af 29. januar 2018 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper.

Vær opmærksom på ændringer af lovgivning og af praksis

2. Vejledningerne til serviceloven bliver løbende opdateret. Men det er vigtigt at være opmærksom på, om der er sket ændringer af eksempelvis lovgivning og Ankestyrelsens praksis, der endnu ikke er afspejlet i vejledningen.

Det er muligt at se, om der er sket ændringer af lovgivningen, og om der er udarbejdet nye og opdaterede vejledninger på Social- og Indenrigsministeriets hjemmeside: www.sim.dk eller på Retsinformations hjemmeside: www.retsinformation.dk.

Det er ligeledes vigtigt at være opmærksom på, om Ankestyrelsen har truffet nye afgørelser på området eller ændret praksis. Ankestyrelsens afgørelser kan findes på www.ast.dk.

Hvem vejleder om serviceloven

3. I forhold til vejledning og spørgsmål vedrørende servicelovens regler er det som udgangspunkt kommunerne, der yder vejledning over for borgerne.

Medarbejdere i kommunerne kan søge generel vejledning hos Ankestyrelsen om praksis og om generelle problemstillinger inden for servicelovens område. Ankestyrelsen kan kontaktes på tlf. 33 41 12 00 alle hverdage mellem kl. 9 og 15 eller på ast@ast.dk. Undtaget herfra er vejledning om ny lovgivning, hvor Social- og Indenrigsministeriet i de første tre måneder efter en ny lovs ikrafttræden har vejledningspligten over for kommunerne.

Ankestyrelsen har lavet en side om vejledning til kommuner, som kan findes på <https://ast.dk/til-myndigheder/vejledning-til-kommuner>.

Den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation (VISO) i Socialstyrelsen bistår kommuner, boformer og borgere med gratis vejledende specialrådgivning i de mest specialiserede og komplicerede enkeltsager. VISO yder vejledende, socialfaglig og pædagogisk rådgivning med et kriminalpræventivt sigte. VISO kan i særlige sager bidrage med en risikovurdering. VISO kan endvidere foretage udredninger af de problemstillinger, der knytter sig til den enkelte borger, hvis mentalundersøgelser og tidligere undersøgelser ikke giver tilstrækkeligt grundlag for at tilrettelægge den daglige pædagogik. VISO's rådgivning omfatter ikke lovfortolkning i forhold til konkrete foranstaltninger. I disse tilfælde kan der søges rådgivning hos Ankestyrelsen.

Vejledningens opbygning

4. Servicelovens magtanvendelsesregler findes i servicelovens afsnit VII, som består af kapitel 24, 24 a, 24 b, 24 c og 24 d. Nogle af kapitlerne gælder for hele målgruppen for magtanvendelse, dvs. såvel mennesker med handicap som mennesker med demens og demenslignende funktionsnedsættelser. Andre kapitler gælder kun for handicapmålgruppen, mens andre kapitler igen kun gælder for demensmålgruppen. Da denne vejledning behandler samtlige regler i servicelovens kapitel VII, er der de steder, hvor det er relevant, nævnt i overskriften til det pågældende afsnit eller kapitel, hvilken målgruppe, afsnittet/kapitlet gælder for.

Det bemærkes i den forbindelse, at begrebet ”demensområdet” både omfatter mennesker med demens og demenslignende funktionsnedsættelser (personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse). Handicapområdet omfatter derimod mennesker med funktionsnedsættelser, der ikke er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Det kan f.eks. være udviklingshæmning eller hjerneskade.

Kapitel 2

Grundloven:

§ 71. Den personlige frihed er ukrænkelig. Ingen dansk borger kan på grund af sin politiske eller religiøse overbevisning eller sin afstamning underkastes nogen form for frihedsberøvelse.

Stk. 2. Frihedsberøvelse kan kun finde sted med hjemmel i loven.

Stk. 3-5. [...]

Stk. 6. Uden for strafferetsplejen skal lovligheden af en frihedsberøvelse, der ikke er besluttet af en dømmende myndighed, og som ikke har hjemmel i lovgivningen om udlændinge, på begæring af den, der er berøvet sin frihed, eller den, der handler på hans vegne, forelægges de almindelige domstole eller anden dømmende myndighed til prøvelse. Nærmere regler herom fastsættes ved lov.

Stk. 7. [...]

5. Grundlaget for servicelovens bestemmelser om magtanvendelse og andre indgreb i den personlige selvbestemmelsesret over for voksne i servicelovens afsnit VII er respekten for individets integritet uanset den enkeltes psykiske funktionsevne. Retligt er udgangspunktet derfor principperne om den personlige friheds ukrænkelighed og om retten til privatliv. Disse principper er lovfæstet i bl.a. grundlovens § 71 og er desuden anerkendt i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, ligesom de indgår i den FN-konvention om rettigheder for personer med handicap, som Danmark underskrev i marts 2007 og ratificerede i 2009.

Det overordnede formål med bestemmelserne om magtanvendelse efter serviceloven er at øge retssikkerheden for mennesker med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, dvs. mennesker, der som følge af betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne ikke er i stand til selv at tage vare på egen tilværelse, og som ofte ikke er i stand til at give et gyldigt samtykke. Også for de personalegrupper, såvel kommunalt, regionalt som privat ansatte, der arbejder med disse borgere, er reglerne med til at sikre det grundlag, arbejdet udføres på. Med reglerne styrkes dermed retssikkerheden både for borgerne og for det personale, der yder hjælp efter serviceloven til borgerne i deres arbejde.

I grundlovens § 71, stk. 1, 1. pkt., er den personlige friheds ukrænkelighed slået fast. Begrebet frihedsberøvelse omfatter enhver form for indespærring eller internering, hvor et afgrænset område ikke må forlades uden tilladelse. Indespærring omfatter også aflåsning af områder, afdelinger m.v., når den indespærrede ikke fysisk har mulighed for uden videre at forlade området.

Der er derfor tale om frihedsberøvelse, når en beboer i et botilbud, plejebolig eller lignende, som udtrykker ønske om at komme ud, i ord eller handling hindres i at forlade boligen.

Også Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og FN's handicapkonvention beskytter den personlige frihed.

Af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 5, stk. 1, fremgår det, at enhver har ret til frihed og personlig sikkerhed. Det fremgår desuden, at ingen må berøves friheden undtagen i nogle nærmere opremsede tilfælde og i overensstemmelse med den ved lov foreskrevne fremgangsmåde. Det følger bl.a. af artikel 5, stk. 1, litra e, at der vil kunne ske lovlig frihedsberøvelse for at hindre spredning af smitsomme sygdomme eller lovlig frihedsberøvelse af personer, der er sindssyge. Begrebet "sindssyg" er et selvstændigt konventionsbegreb. Efter Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis indebærer begrebet, at tre minimumsbetingelser skal være opfyldt:

- 1) Personen må troværdigt fremtræde som sindssyg, hvilket i almindelighed skal vurderes af en objektiv lægelig ekspertise,

- 2) karakteren eller graden af den mentale forstyrrelse må være af en sådan størrelse, at den retfærdiggør frihedsberøvelsen, og
- 3) forsæt indespærring er kun lovlig så længe den mentale forstyrrelse varer. Det bemærkes, at vurderingen af, om sygdommen er af tilstrækkelig alvorlig og akut karakter til at kunne begrunde (nødvendiggøre) en frihedsberøvelse, i praksis beror på en lægelig vurdering, som Menneskerettighedsdomstolen som udgangspunkt vil være tilbageholdende med at efterprøve.

Det følger endvidere af artikel 5, stk. 4, at enhver, der berøves friheden ved anholdelse eller anden frihedsberøvelse, har ret til at indbringe sagen for en domstol, for at denne hurtigt kan træffe afgørelse om lovligheden af frihedsberøvelsen og beordre vedkommende løsladt, hvis frihedsberøvelsen ikke er lovlig.

Den beskyttelse af den personlige frihed, der er fastsat i grundlovens § 71, i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention og i FN's Handicapkonvention, indeholder ikke et generelt forbud mod frihedsberøvelse. Beskyttelsen består derimod i en række krav, dels til den procedure og det retlige grundlag, der skal foreligge, når der skal træffes afgørelse om frihedsberøvelse, og dels til den kontrol, der skal kunne iværksættes over for en beslutning om frihedsberøvelse.

Det er således fastsat i grundlovens § 71, stk. 2, at frihedsberøvelse kun kan finde sted med hjemmel i lov. Et eksempel på hjemmel til indgreb i den personlige frihed og selvbestemmelsesret - uden for strafferetsplejen - er lov om anvendelse af tvang i psykiatrien (lovbekendtgørelse nr. 936 af 2. september 2019) (herefter psykiatriloven).

I servicelovens kapitel 24-24 b er der foretaget en udtømmende opregning af, hvilke former for frihedsberøvelse der lovligt kan iværksættes over for voksne inden for det sociale område, og under hvilke betingelser foranstaltningerne kan sættes i værk.

I servicelovens kapitel 24 d beskrives regulering af fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger over for personer, der er anbragt i en boform efter servicelovens § 108 i henhold til en strafferetlig afgørelse afsagt ved dom eller kendelse, og som er frihedsberøvet og ikke må forlade boformen uden særlig tilladelse.

For så vidt angår retten til privatliv fremgår det af Den Europæiske Menneskerettighedskonventions artikel 8, stk. 1, at enhver har ret til respekt for sit privatliv og familieliv, sit hjem og sin korrespondance. Det følger af artikel 8, stk. 2, at ingen offentlig myndighed må gøre indgreb i udøvelsen af denne ret, medmindre det sker i overensstemmelse med loven og er nødvendigt i et demokratisk samfund (proportionalt) af hensyn til bl.a. forebyggelse af uro eller forbrydelse, beskyttelse af sundheden eller andres rettigheder og friheder.

De fleste af de former for magtanvendelse, der fremgår af servicelovens afsnit VII, er omfattet af artikel 8, stk. 1. Da hjemmelen til magtanvendelse fremgår direkte af serviceloven, og da det fremgår tydeligt af loven, at proportionalitetsprincippet skal være opfyldt ved magtanvendelsen, er betingelserne i artikel 8, stk. 2, opfyldt. Magtanvendelsen vil derfor ikke stride mod artikel 8, såfremt betingelserne i serviceloven overholdes. Ved vurderingen er det desuden forudsat, at de pågældende indgreb skal registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen i den kommune, der har ansvaret for tilbuddet til borgeren, og til kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet.

Kapitel 3

Omsorgspligten og samtykke

ServiceLOVEN:

§ 82. Kommunalbestyrelsen skal yde hjælp efter denne lov i overensstemmelse med formålet, jf. § 81, til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.

Stk. 2. [...]

6. For de sociale myndigheder gælder der en pligt til aktivt at undgå omsorgssvigt, jf. servicelovens § 82. Omsorgspligten er grundlaget for at yde den nødvendige pleje, omsorg og socialpædagogiske indsats over for borgere, der mangler forståelse for, hvad et samtykke indebærer. Omsorgspligtens omfang og indhold for den enkelte bygger på en afvejning af hensynene til den enkeltes behov for hjælp, selvbestemmelse, sociale tryghed og værdighed.

Omsorgspligten er de sociale myndigheders pligt til at undgå omsorgssvigt over for borgere, der som følge af en betydelig nedsat psykisk funktionsevne åbenlyst ikke er i stand til at tage vare på egen tilværelse. Pligten er begrundet i, at personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne i flere tilfælde ikke vil være i stand til at afgive det fornødne samtykke til tilbud efter serviceloven.

Bestemmelsen giver dermed grundlag for, at sociale myndigheder kan sætte ind med bistand, der tilgode-ser, at målsætningen med indsatsen i forhold til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, kan opfyldes.

Omsorgspligten gælder, uanset om den pågældende samtykker, men bestemmelsen giver ikke hjemmel til at anvende fysisk magt.

Reglerne om magtanvendelse findes i servicelovens afsnit VII, og det er magtanvendelsesreglerne, der sætter rammerne for det konkrete skøn og vurdering af den enkeltes behov. Er man efter et konkret skøn nået til den konklusion, at hensynet til at undgå persons-kade, tingsskade eller til at varetage den pågældendes omsorg, sikkerhed eller værdighed nødvendiggør, at omsorgen må gennemføres med magt, skal hjemlen til magtanvendelse således findes i servicelovens afsnit VII om magtanvendelse.

Reglerne om omsorgspligt er således nært forbundet med reglerne om magtanvendelse. Det generelle grundlag for indsatsen over for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne findes således i § 82. Hvis det er nødvendigt at anvende magt i udøvelsen af omsorgen, skal sådanne indgreb have hjemmel i servicelovens afsnit VII.

Indsatsen efter § 82 forudsættes ydet inden for servicelovens rammer.

Selvom § 82 giver adgang til at yde en indsats for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, forpligter bestemmelsen ikke i sig selv kommunerne til yderligere opsøgende virksomhed.

Pligten til at undgå omsorgssvigt omfatter personer, for hvem det allerede er besluttet at yde en indsats efter servicelovens bestemmelser.

Det er kommunens forpligtigelse at påse, at der ydes hjælp efter serviceloven i overensstemmelse med de formål, der er angivet i servicelovens § 81, til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, som ikke kan tage vare på egne interesser.

Samtykke

7. Princippet om den personlige friheds ukrænkelighed indebærer, at hjælp efter serviceloven som udgangspunkt forudsætter, at den pågældende er indforstået med at modtage hjælpen.

Gyldigheden af et samtykke forudsætter, at det foreligger inden den handling eller undladelse, der er givet samtykke til, udføres. Det er en forudsætning, at vedkommende forstår, hvad samtykket indebærer. Der kan dog kun opstilles meget overordnede retningslinjer for, hvornår den, der samtykker, kan siges at have forståelse for samtykket, dvs. være habil i forhold til det, vedkommende har samtykket i.

Der kan ikke opstilles en fast aldersgrænse, og vurderingen af den enkeltes habilitet beror på en konkret vurdering af personens fysiske og psykiske tilstand. Spørgsmålet er, om man på baggrund af den enkeltes udvikling og dømmekraft kan antage, at pågældende har tilstrækkelig forståelse for betydningen af egne og andres handlinger. Der kan ikke opstilles absolutte grænser, idet vurderingen også er afhængig af foranstaltningens karakter og intensitet.

Det er væsentligt at være opmærksom på, at et samtykke opnået ved tvang eller svig ikke er gyldigt.

Et samtykke er en udtrykkelig eller stiltiende tilkendegivelse om, at en handling godt må foretages. Det bemærkes, at det mundtlige samtykke bør kunne dokumenteres.

Et gyldigt samtykke kan således foreligge i form af:

- Et udtrykkeligt samtykke, hvor der klart gives udtryk for, at man er indforstået med den pågældende handling. Det kan foreligge skriftligt eller mundtligt.
- Et stiltiende samtykke, hvor den enkeltes signaler og opførsel må tolkes således, at der foreligger et samtykke.

Samtykke kan ikke opnås ved passivitet. Passivitet må ikke forveksles med frivillig medvirken. Allerede når den pågældende forholder sig passivt, er det derfor nødvendigt at være opmærksom på de særlige betingelser for at iværksætte de enkelte foranstaltninger.

Flytning uden samtykke af personer, hvis nedsatte psykiske funktionsevne er en følge af en erhvervet fremadskridende mental svækkelse (som f.eks. demens), er undtaget fra de særlige regler om beslutning om magtanvendelse i situationer, hvor der foreligger passivitet. Det vil sige, at i relation til netop denne form for magtanvendelse over for borgere med demens eller lignende er der en udvidet adgang til at anvende magt, hvis der foreligger passivitet. Det samme gælder brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi over for personer i demensmålgruppen. Det bemærkes dog, at brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi over for personer i demensmålgruppe, som ikke modsætter sig anvendelsen, ikke er magtanvendelse, men en omsorgshandling.

I andre tilfælde, hvor det må antages, at en borger ville have samtykket, hvis det havde været muligt, er der alligevel ikke tale om et gyldigt samtykke, når borgeren ikke er i stand til at give udtryk for sine ønsker, selv om vedkommende ikke modsætter sig foranstaltningen.

Pligten til at undgå omsorgssvigt gælder, uanset om den pågældende samtykker i den konkrete indsats. Samtykker borgeren ikke, og er det nødvendigt at handle mod den pågældendes vilje for at undgå personskaade, tingsskaade eller for at varetage den pågældendes omsorg, sikkerhed eller værdighed, kan omsorg i form af indgreb i den personlige frihed kun ydes i overensstemmelse med reglerne i servicelovens afsnit VII om magtanvendelse.

Det er vigtigt at være opmærksom på bestemmelserne i lovens §§ 130, 131 og 131 a. I § 130 stilles krav til, hvilke oplysninger der skal foreligge, inden kommunalbestyrelsen vil kunne træffe afgørelse om, i en række situationer, at tillade anvendelse af magt. I § 131, stk. 2, og § 131 a, stk. 2, stilles der krav til, hvilke oplysninger en indstilling fra kommunalbestyrelsen til Familieretshuset skal indeholde, for at Familieretshuset vil kunne træffe afgørelse om, uden borgerens samtykke, at optage denne i et

særligt botilbud. Uden borgernes samtykke omfatter både situationer, hvor borgeren gør aktiv modstand og situationer, hvor borgeren forholder sig passivt.

Det retlige udgangspunkt er, at den særlige indsats, der skal ydes over for personer med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, alene kan iværksættes med borgerens samtykke, idet der, som følge af princippet om den personlige friheds ukrænkelighed, er krav om særlig hjemmel for at iværksætte foranstaltninger uden borgerens samtykke.

Hvis en borger aktivt modsætter sig eller ikke forholder sig til den tilbudte omsorg, må der foretages et konkret skøn over, om omsorgen kan tilbydes på andre måder, som er mere imødekommende over for den pågældende, eller om pligten til at undgå omsorgssvigt tilsiger, at netop denne indsats skal ydes her. I vurderingen af de måder hjælpen kan ydes på, kan det indgå, om det konkret kan være hensigtsmæssigt, at pågældende f.eks. tildeles en støtte- og kontaktperson, der kan formidle samarbejdet mellem kommunalbestyrelsen og borgeren.

Inddragelse af pårørende eller andre, herunder værge

Serviceoven:

§ 82. [...]

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

8. Bestemmelsen præciserer, at det er nødvendigt at få det bedst mulige grundlag for den hjælp, der skal gives. Det er derfor vigtigt at inddrage pårørende eller andre, der har et nært kendskab til den pågældende, i beslutningsprocessen. Det kan f.eks. være en ægtefælle, samboende, søskende, børn, en værge eller andre, som er i nær kontakt med den pågældende, som kender ham eller hende godt, har et nært tilknytningsforhold til den pågældende, og som kan varetage den pågældendes interesser. Kommunen skal derfor påse, om der er andre personer, der kan inddrages i/varetage den pågældendes interesser. Der er tale om, at den eller de pårørende skal inddrages i tilrettelæggelsen af omsorgen for den pågældende, uden at den eller de pårørende overtager pågældendes egen selvbestemmelse.

Hvis personen ikke giver samtykke til, at oplysningerne om vedkommendes personlige og økonomiske forhold videregives til private, herunder pårørende, kan dette alene ske under helt særlige omstændigheder, jf. bl.a. forvaltningslovens § 27, straffelovens § 152 og databeskyttelseslovens §§ 5-8. Hvis personen ikke kan give et informeret samtykke – det vil sige, at personen ikke kan siges at have forståelse for samtykket, og dermed være habil i forhold til det, vedkommende skal samtykke til – kan kommunen overveje at rette henvendelse til Familieretshuset om værgebeskikkelse, hvis kommunen skal drøfte personlige og økonomiske oplysninger.

Retten til at have en bisidder fremgår af forvaltningslovens § 8. Herefter har den, der er part i en sag på ethvert tidspunkt af sagens behandling adgang til at lade sig repræsentere eller bistå af andre. Myndigheden skal af egen drift vejlede den, der er part i en sag, om, at vedkommende har mulighed for at lade sig bistå, men forvaltningslovens regler forpligter ikke myndigheden til at sørge for en bisidder eller repræsentant for den, som er part i en sag.

I forbindelse med indsatsen for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne er kommunalbestyrelsen imidlertid forpligtet til at påse, om den pågældendes interesser bliver varetaget på betryggende vis.

Hvis kommunen har formidlet, at en person er bisidder, er det reglerne i forvaltningslovens § 8, der gælder.

Bisidderen har ikke krav på betaling.

Kommunen skal, jf. servicelovens § 82, stk. 2, være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven (lovbekendtgørelse nr. 1015 af 20. august 2007 med senere ændringer). Det gælder f.eks. i de situationer, hvor den pågældende, som følge af den psykiske funktionsnedsættelse, ikke er i stand til at indgå i et habilt samarbejde med bisidderen og give informeret samtykke til dette samarbejde.

I situationer, hvor der er uenighed om interessevaretagelsen mellem pårørende og kommunen, bør man være opmærksom på muligheden for at bede Familieretshuset om at udpege en værge. Også i de tilfælde, hvor der ikke er mulighed for at udpege en bisidder med personligt kendskab til den pågældende, bør det overvejes at bede Familieretshuset om at udpege en værge efter værgemålsloven.

Kommunerne skal være opmærksomme på, at nærtstående/pårørende ikke har legale beføjelser i retssikkerhedsloven (lovbekendtgørelse nr. 826 af 16. august 2019), dvs. heller ikke beføjelse til at klage på borgers vegne over kommunens afgørelse. Det skal dog her bemærkes, at der i servicelovens § 133, stk. 3, og § 134, stk. 3, er en særlig hjemmel for nærtstående/pårørende til at klage over kommunens beslutning om magtanvendelse, hvis borgeren ikke selv er i stand til at klage. Der henvises til vejledningens kapitel 15. Der henvises i øvrigt til Ankestyrelsens principafgørelse 60-17, der slår fast, at kommunen, inden den træffer afgørelse om hjælp og støtte til f.eks. ældre og borgere med funktionsnedsættelse, skal sikre sig, at borgeren er i stand til at varetage sine interesser.

Principafgørelse 60-17

En kommune skal, inden den afgør en sag om hjælp og støtte til f.eks. ældre og borgere, som har en funktionsnedsættelse, sikre sig, at borgeren er i stand til at varetage sine interesser.

Det betyder, at kommunen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset (tidligere Statsforvaltningen) om at beskikke en værge. Det gælder i situationer, hvor borgeren på grund af en nedsat intellektuel (kognitiv) funktionsevne eller af andre årsager, ikke er i stand til at varetage sine interesser og heller ikke kan give en gyldig fuldmagt til andre om at varetage sine interesser. Det gælder ikke mindst, når der ikke er enighed mellem en kommune og en pårørende om den indsats, som er nødvendig over for borgeren. En klage til Ankestyrelsen må i sig selv betegnes som en sådan uenighed, at den kan danne grundlag for, at der er behov for beskikkelse af en værge.

Hvis borgeren ikke har fået mulighed for at udnytte sine partsrettigheder under sagens behandling og forløb i kommunen, er der tale om tilsidesættelse af grundlæggende sagsbehandlingsregler, herunder partshøring, sagsoplysning og klagemuligheder, som fører til, at kommunens afgørelse som udgangspunkt er ugyldig. Det skyldes, at disse grundlæggende sagsbehandlingsregler har karakter af garantiforskrifter.

Tilsidesættelse af sådanne garantiforskrifter medfører, at der er en formodning for, at afgørelsen er påvirket af manglerne, medmindre at det konkret kan afkræftes. Det er myndigheden, der har bevisbyrden for, at manglerne ikke har haft betydning for afgørelsens resultat.

Ankestyrelsen modtager ofte klager over en kommunes afgørelse fra nærtstående og pårørende, som kommunen betragter som partsrepræsentanter. Ankestyrelsen kan behandle klagen af hensyn til borge-

rens retssikkerhed, selvom borgeren som følge af sin funktionsnedsættelse, ikke kan give en gyldig fuldmagt til repræsentation. I modsat fald vil sådanne sager, hvor der kan være tale om, at kommunens afgørelse er ugyldig, som følge af tilsidesættelse af grundlæggende sagsbehandlingsregler, ikke kunne prøves ved en klageinstans. Ankestyrelsen vil i disse tilfælde typisk hjemvise sagen med henblik på, at kommunen beder Familieretshuset (tidligere Statsforvaltningen) om at beskikke en værge og derefter træffer en ny afgørelse.

Principafgørelse 57-17

Reglerne om frit valg af botilbud gælder også for personer, der skal optages i et særligt botilbud efter reglerne om magtanvendelse.

Formålet med reglerne om magtanvendelse er at beskytte den borger, der på grund af psykisk nedsættelse af funktionsevnen, ikke kan tage vare på sig selv.

Reglerne om frit valg betyder generelt, at en person, der visiteres til et botilbud, har mulighed for frit at vælge et andet tilsvarende botilbud, end det kommunen har besluttet. Det er dog en betingelse, at tilbuddet er egnet til at opfylde personens behov, fremgår af Tilbudsportalen og at det ikke er væsentligt dyrere, end det kommunen har tilbudt.

Hvis borgeren ikke vil eller kan give samtykke til optagelse i et særligt botilbud, skal kommunen sørge for, at borgeren får udpeget en personlig værge, da borgeren ellers ikke kan udnytte det frie valg af botilbud. Hvis kommunen ikke har sørget for at udpege en værge, er det en væsentlig mangel i afgørelsen, som kan føre til afgørelsens ugyldighed.

Det betyder, at Familieretshuset (tidligere Statsforvaltningen) ikke kan træffe afgørelse om optagelse i et særligt botilbud uden samtykke, før borgerens værge har haft mulighed for at tilkendegive ønske om at gøre brug af frit valg ordningen.

I den konkrete sag ønskede kommunen at flytte borgeren til et botilbud ved brug af reglerne om flytning uden samtykke. Da borgeren ikke havde en værge, og borgeren dermed ikke havde haft mulighed for at benytte sin ret til frit valg, var Statsforvaltningens (nu Familieretshuset) afgørelse ugyldig.

I tilfælde, hvor en indsats iværksættes uden samtykke over for en borger, som på grund af den psykiske funktionsnedsættelse ikke kan varetage egne interesser, skal kommunen således sikre sig, at der er en pårørende eller andre, som kan indgå i dialog med myndigheden om den pågældendes behov samt tilrettelæggelsen og afgrænsningen af indsatsen. Også i disse situationer skal kommunen vurdere, om det er tilstrækkeligt, at der er pårørende, der kan varetage disse tiltag, eller om der skal søges om værgemål.

Der henvises i øvrigt til vejledningens kapitel 7 om værgemål.

Kapitel 4

Forudsætninger for indgreb (mindsteindgrebsprincippet m.v.)

Servicebogen:

§ 124. Formålet med bestemmelserne i dette afsnit er at begrænse magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten til det absolut nødvendige. Disse indgreb må aldrig erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.

Stk. 2. Anvendelse af magt og andre indgreb i selvbestemmelsesretten må alene ske for at sikre personens omsorg, værdighed og tryghed eller tilgodese hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet eller hensynet til andre.

Stk. 3. Forud for enhver form for magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten skal kommunen foretage, hvad der er muligt for at opnå personens frivillige medvirken til en nødvendig foranstaltning.

Stk. 4. Anvendelse af magt skal stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået. Er mindre indgribende foranstaltninger tilstrækkelige, skal disse anvendes.

Stk. 5. Magtanvendelse skal udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende og andre tilstedeværende, således at der ikke forvoldes unødigt krænkelser eller ulempe.

9. Lovligheden af en foranstaltning efter reglerne i servicelovens afsnit VII er betinget af, at reglerens overordnede formål er opfyldt. Ifølge § 124, stk. 1, er det overordnede formål med bestemmelserne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten at begrænse magtanvendelse mest muligt. Det er de indgreb, der er absolut nødvendige for at undgå personskade, tingsskade eller for at varetage den pågældendes omsorg, sikkerhed eller værdighed, der lovligt kan iværksættes, jf. § 124, stk. 1.

Da formålet først og fremmest tilgodeses gennem socialpædagogiske, omsorgsmæssige og plejemæssige virkemidler, er der i forbindelse med de enkelte betingelser knyttet bemærkninger om socialpædagogiske, omsorgsmæssige eller plejemæssige forhold, der tilgodeser formålet.

En lovligt iværksat foranstaltning skal opfylde tre sæt betingelser:

- de generelle betingelser, herunder proportionalitetsprincippet, som er fastsat i §§ 124, 124 a, 136 og 136 b,
- de betingelser, som er fastsat i bestemmelserne om de enkelte foranstaltninger, §§ 124 b-129 a, 136 a og 136 c-136 f, og endelig
- de betingelser, som følger af sagsbehandlingsreglerne i §§ 130, 131 og 131 a.

Bestemmelserne i §§ 124 b-129 a, 136 a og 136 c-136 f om de enkelte foranstaltninger skal derfor altid læses i nær sammenhæng med formålsbestemmelsen i § 124 og personkredsafgrænsningerne i hhv. §§ 124 a, 136 og 136 b.

Iværksættelsen af foranstaltninger forudsætter generelt, at:

- indgrebene aldrig træder i stedet for personlig omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand, jf. § 124, stk. 1,
- der foreligger den nødvendige faglige dokumentation for den nedsatte funktionsevne, jf. §§ 124 a, 136 og 136 b,
- indgrebene alene foretages for at sikre personens omsorg, værdighed og tryghed eller tilgodese hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet eller hensynet til andre, jf. § 124, stk. 2,
- man, forinden foranstaltningen sættes i værk, så vidt muligt har forsøgt at opnå vedkommendes frivillige medvirken, jf. § 124, stk. 3,
- den mindst indgribende foranstaltning (mindsteindgrebsprincippet) altid går forud for den mere indgribende, medmindre den mindre indgribende foranstaltning ikke er tilstrækkelig, jf. § 124, stk. 4, og at
- magtanvendelse altid skal udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt, jf. § 124, stk. 5.

Ved kommunalbestyrelsens afgørelse efter § 130, Familieretshusets afgørelse efter §§ 131 og 131 a samt behandling af klager efter §§ 133 og 134 er det derfor myndighedens opgave at påse, at disse betingelser er opfyldt.

Hvem kan anvende magt?

10. Det er udelukkende personale, som er ansat til at varetage omsorgen over for borgerne, der kan anvende magt efter servicelovens afsnit VII. Pedeller, rengøringspersonale o. lign. kan således ikke anvende reglerne.

Personlig omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand

11. Omsorgen for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, skal sikres. Udøvelsen af omsorgspligten er derfor meget central. Det betyder, at der skal fokuseres på respekten for det enkelte menneskes værdighed – og ikke på personalets holdninger og daglige rutiner.

Magtanvendelse må aldrig træde i stedet for personlig omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand. Betingelsen gælder både i den konkrete situation og generelt. Den personlige kontakt og omsorg er således det vigtigste element i samværet med mennesker med nedsat psykisk funktionsevne.

Magtanvendelse kan derfor ikke lovligt anvendes i stedet for en personalemæssig indsats, jf. § 124, stk. 1. Muligheden for, jf. § 136 e, at anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi over for borgere, hvis nedsatte psykiske funktionsevne er en følge af en erhvervet fremadskridende mental svækkelse (som f.eks. demens), der ikke modsætter sig brugen heraf, ændrer ikke på det grundlæggende princip om, at magtanvendelse aldrig må erstatte den personalemæssige indsats.

Er det på nogen måde muligt at opnå det ønskede samarbejde, resultat eller mål gennem en indsats i form af personlig omsorg, pleje eller socialpædagogisk bistand, vil magtanvendelse derfor ikke lovligt kunne sættes i værk.

Eksempelvis må fastholdelse ikke benyttes som alternativ til beroligende initiativer i form af f.eks. tale, fysisk kontakt og lignende, hvor dette er tilstrækkeligt.

Betingelsen om, at magtanvendelse aldrig må erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand, gælder både generelt og i den konkrete situation. Det er derfor ikke lovligt generelt, i f.eks. en handleplan, at fastsætte retningslinjer, hvorefter der skal gribes ind med forud fastsatte foranstaltninger i de situationer, hvor den pågældende måtte blive urolig. Det vil heller ikke være lovligt at begrunde magtanvendelse med henvisning til de personalemæssige ressourcer.

Sikring af personens omsorg, værdighed og tryghed og hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet eller hensynet til andre

12. Anvendelse af magt og andre indgreb i selvbestemmelsesretten må alene ske for at sikre personens omsorg, værdighed og tryghed eller tilgodese hensynet til fællesskabet på bo- og dagtilbuddet eller hensynet til andre, jf. § 124, stk. 2.

Med »hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet« menes hensynet til, at beboerne på botilbuddet eller brugere af dagtilbuddet kan deltage i fælles aktiviteter sammen. Aktiviteter kan være alt fra almindeligt samvær til spisning og andre aktiviteter, hvor flere af beboerne/brugerne er sammen. »Andre« kan være alle, som opholder sig i bo- eller dagtilbuddet, f.eks. andre beboere eller personalet.

Nødvendig faglig dokumentation for det nedsatte psykiske funktionsevne

13. Det er en forudsætning for at kunne iværksætte foranstaltninger efter §§ 124 b-129 a, 136 a og 136 c-136 f, at der foreligger den nødvendige faglige dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne, jf. §§ 124 a, 136 og 136 b. Kommunalbestyrelsen har ansvaret for at sikre, at den enkelte borger får en helhedsorienteret hjælp og støtte baseret på en konkret og individuel vurdering af hans eller hendes behov. Kommunalbestyrelsen har således ansvaret for at oplyse den enkelte sag tilstrækkeligt, i praksis ved at foretage en korrekt og fyldestgørende udredning af borgerens ressourcer, udfordringer og funktionsevne og på denne baggrund afdække borgerens støttebehov. Når kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om et bestemt støttetilbud – f.eks. ved at visitere borgeren til en almen plejebolig eller et botilbud eller til hjælp efter serviceloven – skal dette derfor ske med afsæt i og med henvisning til en udredning eller anden baggrund for afgørelsen, som blandt andet er baseret på dokumentation for borgerens psykiske funktionsevne.

Det er forudsat, at der allerede i forbindelse med visitationen til tilbud efter servicelovens §§ 83-87, §§ 101-102 og §§ 103-104 i vidt omfang er dannet et indtryk af pågældendes nedsatte psykiske funktionsevne.

Den nødvendige faglige dokumentation kan bestå i f.eks. lægefaglig, sygeplejefaglig, socialpædagogisk eller psykologisk dokumentation for, at netop dette indgreb ikke bare er forsvarligt, men også nødvendigt for at undgå personskade, tingsskade eller for at varetage den pågældendes omsorg, sikkerhed eller værdighed.

Da de personkredse, der er omfattet af §§ 124 a, 136 og 136 b, er meget varierede, er der også tale om, at de foranstaltninger, der vil kunne være iværksat i forhold til personkredsene, vil være af meget forskellig karakter. Der kan derfor ikke opstilles en positiv afgrænsning af, hvilken form for faglig dokumentation, der anses for nødvendig, men det er en forudsætning, at der på indstillingstidspunktet ikke er tvivl om det helbredsmæssige grundlag.

Kravet om den nødvendige faglige dokumentation skal desuden ses i nær sammenhæng med § 135 a om registrering, indberetning og handleplaner. § 135 a, stk. 4, pålægger de sociale myndigheder at udarbejde en plan efter servicelovens § 141 for de borgere, der har været anvendt magtanvendelse overfor. På denne måde sikres den faglige opfølgning på den enkeltes situation.

Er der tale om en foranstaltning efter § 136 f, skal der foreligge den fornødne speciallægefaglige dokumentation for den pågældendes psykiske funktionsnedsættelse samt for, at denne funktionsnedsættelse forhindrer borgeren i selvstændigt at varetage egne interesser. Se i øvrigt vejledningens kapitel 10 k og 12 f om optagelse i særlige botilbud uden samtykke.

Funktionsnedsættelsens art

14. Det overordnede kriterium for at være omfattet af servicelovens magtanvendelsesregler er, at der skal foreligge en betydelig og varig nedsættelse af den psykiske funktionsevne, og at den pågældende derfor er ude af stand til at handle fornuftsmæssigt eller overskue konsekvenserne af sine handlinger.

Det er graden af den enkeltes funktionsnedsættelse, der er det afgørende element i vurderingen af den pågældende i den konkrete situation. Der skal derfor foretages et individuelt og fagligt forsvarligt skøn over graden af funktionsnedsættelse og dens følger, hver gang det overvejes at iværksætte fysiske indgreb i selvbestemmelsesretten.

Afhængig af funktionsnedsættelsens art og omfang og af intensiteten af det indgreb, der tænkes iværksat, kan en lægefaglig vurdering eller en diagnose være nødvendig for at dokumentere nødvendigheden og forsvarligheden af indgrebet. Et led i den konkrete vurdering kan således være, at en lægefaglig

diagnose bør indgå i den faglige dokumentation for den nedsatte funktionsevne. Det skal i den forbindelse bemærkes, at der, jf. §§ 124 a, 136 og 136 b skal foreligge den fornødne faglige dokumentation for den pågældendes psykiske funktionsnedsættelse samt for, at denne funktionsnedsættelse forhindrer borgeren i selvstændigt at varetage egne interesser.

En tidligere stillet diagnose medfører derimod ikke automatisk, at iværksættelse af indgreb i selvbestemmelsesretten efter servicelovens magtanvendelsesregler er berettiget, fordi det ikke er diagnosen, der er afgørende for, om en person er omfattet af personkredsen. Det afgørende er de følger af lidelsen eller funktionsnedsættelsen, som giver sig udslag i handlinger og adfærd, der konkret medfører fare for personskade, tingsskade eller for, at den pågældendes omsorg, sikkerhed eller værdighed ikke varetages.

Personer med udviklingshæmning og personer med en sindslidelse vil ofte have været inden for systemet i en årrække og vil bl.a. derfor ofte have en diagnose, hvorimod nogle personer med demens ikke har en egentlig diagnose. Det er derfor vigtigt at få lavet en faglig beskrivelse af den psykiske tilstand, der kan benyttes som dokumentation.

Kravet om, at funktionsnedsættelsen skal være både betydelig og varig, indebærer, at reglerne om magtanvendelse bl.a. ikke omfatter tilfælde, hvor den pågældende alene lider af en forbigående forvirringstilstand og ej heller personer, som har demens i lettere grad. Bestemmelserne om magtanvendelse vil ikke kunne anvendes over for denne persongruppe. Hvis borgeren ikke er omfattet af personkredsen i §§ 124 a, 136 og 136 b, kan bestemmelserne om magtanvendelse således ikke anvendes over for denne borger. Kommunen kan således ikke pålægge denne persongruppe f.eks. at flytte ind i et særligt boltilbud, hvis personen ikke ønsker dette. Hjælpen må gives på anden vis.

Frivillig medvirken og passivitet

15. Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten er generelt en undtagelse, som aldrig må erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.

Almindelige socialpædagogiske virkemidler og forebyggende praksis, f.eks. gennem anvendelse af forebyggende metoder, træder altid i stedet for anvendelse af fysisk magt, og det ønskede samarbejde, resultat eller mål skal derfor så vidt muligt opnås ad frivillighedens vej.

I medfør af §§ 124 a, 136 og 136 b omfatter reglerne om magtanvendelse de situationer, hvor den pågældende ikke samtykker. Det vil sige i situationer, hvor der foreligger passivitet og i situationer, hvor den pågældende aktivt modsætter sig foranstaltningen.

Passivitet må ikke forveksles med frivillig medvirken. Allerede når den pågældende forholder sig passivt, er det derfor nødvendigt at være opmærksom på de særlige betingelser for at iværksætte de enkelte foranstaltninger. En undtagelse hertil er, at brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi vil kunne iværksættes over for borgere, hvor den nedsatte psykiske funktionsevne er en konsekvens af en erhvervet mental svækkelse, der er fremadskridende (f.eks. demens), og hvor borgeren ikke modsætter sig brugen, jf. § 136 e.

Ved samtykke til optagelse i særlige botilbud kræves en klar forståelse hos den pågældende af, hvad det er for en foranstaltning, der er tale om. Servicelovens §§ 129 og 129 a om flytning uden samtykke bliver relevant, hvis der er tale om en borger, som modsætter sig en flytning, eller en borger, der mangler evnen til at give informeret samtykke. Manglende evne til at give informeret samtykke kan forekomme hos borgere, der ikke er i stand til at tage stilling til spørgsmålet, hos borgere, som forholder sig helt passivt til spørgsmålet om flytning eller hos borgere, der hverken ønsker at give udtryk for et ja eller nej.

Spørgsmålet om, hvornår en borger kan siges at forholde sig passivt, kan kun afklares i det enkelte tilfælde. Den konkrete vurdering omfatter den enkeltes psykiske tilstand på den ene side og indgrebets karakter og intensitet på den anden side.

Magtanvendelse kan ikke lovligt iværksættes, før det i det konkrete tilfælde ikke længere skønnes formålstjenligt at forsøge at opnå samarbejde og derved undgå den pågældende fare eller uhensigtsmæssige situationer. I vurderingen indgår den pågældendes psykiske tilstand på den ene side og på den anden side den risiko, der er forbundet med at undlade at iværksætte foranstaltningen.

Udviser en beboer i et botilbud el. lign. truende adfærd, som kan resultere i egentlig vold mod beboere, personale eller andre, vil det ikke være lovligt at skride til fastholdelse allerede ved de første tegn på, at en ny situation er under optræk. Ikke før forebyggende tiltag og forsøg på at lede den pågældendes opmærksomhed bort fra det, der udløser vreden eller angsten, har vist sig umulige i det konkrete tilfælde, og risikoen for skade er overhængende, vil det være lovligt at gribe ind med magtanvendelse.

Det er derfor vigtigt, at man i hver enkelt situation er bevidst om, hvornår det må skønnes, at resultater ikke længere vil kunne opnås ad frivillighedens vej.

Samtidig understreger betingelsen også behovet for generelt at prøve at foregribe nødvendigheden af at gribe til magtanvendelse. Alle indgreb registreres, jf. § 136. Et af formålene med at registrere alle tilfælde af magtanvendelse er at synliggøre og finde metoder til at undgå brug af magt. Det er vigtigt at gøre brug af de erfaringer, registreringen skaber grundlag for, i planlægningen af det fremtidige arbejde med hver enkelt borger. Herved skabes et grundlag for at analysere, hvad det er, der udløser vreden, sorgen, angsten, modviljen osv. Ved altid at søge at mindske eller fjerne de årsager, der synes at udløse behovet for indgreb i den personlige frihed, vil den enkeltes livskvalitet kunne forbedres.

Disse overvejelser bør indgå i beslutningsgrundlaget for henholdsvis kommunalbestyrelsen og Familieretshuset, jf. §§ 130 og 131.

Mindsteindgrebsprincippet

16. Hvis et indgreb i selvbestemmelsesretten er absolut nødvendigt, er det en betingelse, at man forsøger med den form for magtanvendelse, der konkret er den mindst indgribende, men samtidig tilstrækkelige, jf. § 124, stk. 4. Bestemmelsen understreger således, at der gælder et forbud mod at anvende en mere indgribende foranstaltning, hvis en mindre indgribende foranstaltning vurderes at være tilstrækkelig til at opfylde borgerens behov.

Anvendelsen af magtanvendelse skal også stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået. Princippet er udtryk for et proportionalitetsprincip. Det er derfor en forudsætning for at iværksætte et indgreb lovligt, at indgrebet altid i den givne situation skal stå i rimeligt forhold til det, der søges opnået, og at den tidsmæssige udstrækning skal begrænses mest muligt, jf. § 124, stk. 5.

Hvis en borger ofte i bestemte situationer er truende eller voldelig over for andre borgere eller personale, f.eks. ved spisning, bør man forsøge at finde frem til årsagen til episoderne for bedre at kunne forebygge situationen i at gentage sig, eventuelt i en periode f.eks. spise alene med borgeren, således at magtanvendelse som udgangspunkt undgås.

Princippet om altid at vælge den mindst indgribende foranstaltning gælder generelt, men er specielt indarbejdet i reglerne om magtanvendelse i servicelovens afsnit VII.

Eksempelvis kan en beboer med demens i en plejebolig være i stand til at gå ture alene i haven eller i umiddelbar nærhed af boligen, men kommer beboeren for langt væk, bliver vedkommende forvirret

eller mister orienteringen og kan dermed blive til fare for sig selv. Hvis dette problem kan løses ved at udstyre vedkommende med en tryghedsskabende velfærdsteknologisk løsning, således at personalet bliver opmærksomt på, hvornår den pågældende går og kan opspore vedkommende igen, er der tale om et mindre indgreb end f.eks. fastholdelse/tilbageholdelse, som derfor ikke vil være lovligt. Man skal dog i så fald være opmærksom på, at betingelserne for at anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi over for den pågældende borger er opfyldt.

Man kan som udgangspunkt ikke lovligt tilbageholde en beboer, som alene udtrykker ønske om at forlade sin bolig, herunder en plejebolig. Se dog vejledningens afsnit IV om fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger.

En flytning til et særligt botilbud uden den pågældendes samtykke kan ikke lovligt gennemføres, hvis faren for personskade kan fjernes på anden og mindre indgribende måde. F.eks. kan farerne for personskade for en person med handicap i eget hjem mindskes væsentligt ved, at hjemmeplejen hver dag medbringer og giver den livsvigtige medicin, som den pågældende ikke længere er i stand til at dosere. Der kan også være behov for at kombinere med en mere hensigtsmæssig indretning af hjemmet såsom udskiftning af gaskomfuret til noget, der indebærer færre risici.

Det bør generelt tilstræbes at finde årsagerne til de adfærdsmønstre, som giver anledning til magtanvendelse, sådan at man forebyggende kan ændre rutiner m.v. og herved undgå de situationer, hvor behovet for magtanvendelse kan opstå.

Som led i vurderingen af, om et indgreb er proportionalt, skal personalet vurdere den skade eller anden ulempe, som indgrebet kan tænkes at medføre for den person, som indgrebet anvendes over for. Der kan både være tale om fysiske og psykiske skader.

Skånsom og kortvarig magtanvendelse

17. Er det efter en konkret vurdering ikke muligt at undgå (yderligere) personskade, tingsskade eller på anden vis at varetage den pågældendes omsorg, sikkerhed eller værdighed uden at gribe ind i selvbestemmelsesretten, skal det ske så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende og andre tilstedeværende, jf. § 124, stk. 5.

I afvejningen indgår hensynet til, at der ikke forvoldes unødigt krænkelse eller ulempe mod hverken den pågældende eller andre tilstedeværende.

Kapitel 5

Forebyggelse af magtanvendelse

Indledning

18. Når den personlige frihed indskrænkes ved brug af metoder eller midler, der i almindelig forstand opfattes som magt, kan det alene ske på grundlag af et skøn om, at friheden for en person i denne situation vil være til ubodelig skade eller gene for den pågældende selv eller andre.

Stillingen til, om der bør kunne foretages indgreb i den personlige frihed, beror på en løbende afvejning af hensynet til den enkeltes selvbestemmelse og hensynet til, at den pågældende ikke skader sig selv eller omgivelserne, og at der i øvrigt kan ydes en hjælp, der er afpasset efter den enkeltes særlige behov.

Dette skøn er en af medarbejdernes allersværeste opgaver, men der er det fælles udgangspunkt, at formålet er at sikre omsorgen for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser.

Hvis en persons evner til at klare sig selv fejlvurderes i enten negativ eller positiv retning, kan det i det ene tilfælde betyde, at vedkommende skader sig selv eller andre og i det andet føre til en unødvendig uselvstændiggørelse.

Udgangspunktet for forståelsen, tilrettelæggelsen og udførelsen af hjælpen til mennesker med betydelig nedsat psykisk funktionsevne er, at de har samme grundlæggende behov, rettigheder og pligter som alle andre mennesker i samfundet. Men disse personer har ofte behov for hjælp i mange af dagligdagens forhold.

I arbejdet med andre mennesker vil der altid være en række overvejelser og dilemmaer, som man skal forholde sig til. På den ene side skal medarbejderen give plads til, at en person kan udfolde sig i den retning, vedkommende ønsker. På den anden side skal det afvejes, hvilke ønsker der lader sig realisere, og hvordan der etableres et rum for udvikling. Det er en svær balancegang, som til stadighed kræver en høj faglig etik, dialog og overvejelser samt anvendelse af forebyggende og inddragende metoder.

Som personale bliver man stillet i et dilemma. På den ene side skal man respektere den pågældende persons frihed og selvbestemmelse, og på den anden side skal man yde omsorg. Det kan opleves som to modstridende ting.

I den forbindelse er læring et vigtigt element i forebyggelse af magtanvendelse. Forskning og praksis viser, at udfordrende adfærd ofte kan forebygges. Det er således vigtigt at beskrive og reflektere over forholdene før, under og efter magtanvendelsen med henblik på fremadrettet at forebygge eller begrænse magtanvendelse over for borgeren. Det kan f.eks. ske på et personalemøde i bo- eller dagtilbuddet, hvor personalet sammen følger op på de magtanvendelser, der har været, og hvordan de fremover kan forebygges. Denne læring og refleksion er en del af formålet med reglerne om registrering og indberetning efter § 135 a.

Før personalet anvender magt, skal de altid forsøge at opnå det pågældende med en socialpædagogisk indsats, jf. § 124, stk. 3. Denne indsats går således altid forud for magtanvendelse.

Omsorg

19. Hjælpen har overordnet til formål at øge det enkelte menneskes muligheder for at leve et værdigt liv. Den professionelle indsats handler derfor om at etablere og stille rammer til rådighed for den enkelte eller sørge for, at rammerne ikke indsnævres unødigt.

I diskussionen om, hvornår omsorgssvigt opstår, er der ingen entydige svar, men der vil altid være behov for diskussionen om, hvornår der er pligt til at yde omsorg over for mennesker, som ikke er i stand til at tage vare på sig selv, og således sørge for, at de har et værdigt liv og ikke udsætter sig for at lide skade.

Eksempel:

En borger har urininkontinens og bruger ble. I perioder er det svært for personalet at skifte bleen, hvilket medfører, at borgeren må gå med våde bukser, da bleen bliver overfyldt. Personalet har flere gange forsøgt at få skiftet bleen, hvilket resulterer i, at borgeren bliver aggressiv og råber.

Skal personalet respektere borgerens selvbestemmelsesret, eller er det omsorgssvigt, hvis personalet ikke skifter bleen? Skal personalet gennemtvunge, at bleen skiftes med magt?

I en sådan situation må personalet i første omgang vurdere, hvilke socialpædagogiske indsatser der kan iværksættes for at få lov til at skifte borgerens ble med afsæt i kendskabet til borgeren. Er der f.eks. en anden medarbejder, som skal samarbejde med borgeren omkring den personlige hygiejne, således at bleskiftet kan foretages uden brug af evt. magt. Samtidig skal personalet vurdere, hvad der vil ske, hvis de venter med at skifte bleen til senere. Er der f.eks. fare for en urinvejsinfektion eller hudløshed? Eller er det uværdigt for borgeren at gå med våde bukser på fællesarealerne? Selvbestemmelsen skal her afvejes i forhold til omsorg, sikkerhed og værdighed. Hensynet til borgeren er afgørende og ikke hensynet til medarbejdernes holdninger og rutiner. Af hensyn til borgeren er det vigtigt, at omsorgspligten og borgerens sikkerhed vurderes i lyset af borgerens ret til selv at bestemme.

Eksempel:

En borger har i flere dage ikke ville spise og drikke. Det er i første omgang vigtigt at finde årsagen til borgerens tilstand, f.eks. om der ligger noget fysisk til grund for, at borgeren ikke vil spise eller drikke. Det vil være omsorgssvigt ikke at sørge for lægebistand eller anden relevant hjælp, hvis der er mistanke om, at årsagen skyldes fysiske grunde, f.eks. synkebesvær, som borgeren ikke kan give udtryk for.

Er det ikke begrundet i fysiske årsager, skal det afklares, hvad der ellers kan ligge bag problemet, f.eks. om borgeren ikke kan lide maden eller føler sig utryk i de rammer, som måltidet indtages under. Derefter må personalet ved hjælp af socialpædagogiske indsatser prøve at motivere borgeren til at spise og drikke. Der er ikke hjemmel i servicelovens bestemmelser til at udøve magt for at få en borger til at spise eller drikke. Lykkes det ikke med socialpædagogiske indsatser at få borgeren til at indtage mad og drikke, er det derfor en lægefaglig vurdering, hvad der skal ske.

Det handler om at afveje hensynet til selvbestemmelsesretten mod hensynet til den tryghed, der ligger i, at andre tager vare på én, hvis man har behov for det.

En værdig behandling

20. Alle mennesker har behov for at blive oplevet og behandlet på en værdig måde.

F.eks. vil mange opleve, at dette behov tilsidesættes, hvis man kører et halvnøgent menneske i en kørestol gennem gangarealet i et bofællesskab for at komme til badeværelset.

Nedværdigende behandling af enhver art er forbudt. Nedværdigende behandling er ikke noget enkelt og entydigt begreb, men de fleste mennesker har dog en temmelig klar fornemmelse af, hvad de selv kan acceptere, og hvad de gerne vil have sig frabedt fra omgivelsernes side.

Ingen vil formentlig bryde sig om, at andre har uhindret adgang til ens private område. På sit eget værelse eller på toilettet vil man gerne kunne være i fred, og skal nogen ind i ens private stuer, ser man i det mindste gerne, at de banker på.

Der er næppe heller uenighed om, at det kan være nedværdigende at skulle klæde sig af eller vise sig afklædt over for andre, eller at der bliver talt hen over hovedet på én, eller at der bliver talt til én på en nedladende eller »barnlig« måde.

Der kan ikke gives en facitliste over begrebet nedværdigende behandling, men følger man den grundregel, at man aldrig udsætter andre for noget, man ikke selv ville bryde sig om at blive udsat for, så indskrænkes mulighederne for at begå fejl betydeligt.

Kendskab til borgeren

21. Man må altid holde sig for øje, at det er den måde, situationen af den enkelte opleves på, der afgør, om den føles værdig eller ej.

Det er altså ikke nok, at en medarbejder selv mener at handle i overensstemmelse med et rimeligt værdighedsniveau, hvis en borger opfatter situationen anderledes. Man skal altså prøve at bruge sit kendskab til borgeren og vurdere situationen ud fra dette kendskab.

Når man har dannet sig et overblik over situationen, må man vurdere de muligheder og hensyn, der foreligger, og på den baggrund foretage en samlet konkret afvejning.

I samvær med mennesker er udgangspunktet altså altid, at man ikke bør udsætte andre for handlinger, som man ikke selv ville bryde sig om at blive udsat for. Voksne med betydelig nedsat psykisk funktions- evne skal altid omgås som voksne mennesker uanset funktionsniveau.

Derfor forudsætter gensidig værdighed og respekt mennesker imellem også et rimeligt kendskab til og forståelse for de følelser og holdninger, der er oplevelsesgrundlag hos de mennesker, man omgås. En værdig omgangsform vil ofte kunne afværge tilspidsede situationer.

For nogle personer med nedsat psykisk funktionsevne gælder det, at de nok sansemæssigt registrerer omgivelserne, men intellektuelt har svært ved - eller kan være ude af stand til - at bearbejde dem. For disse mennesker kan der derfor være behov for en socialpædagogisk, omsorgs- og plejemæssig indsats med den afgørende vægt på tryghed og værdighed.

Derfor er det vigtigt, at det i videst muligt omfang er de samme medarbejdere, der hjælper den pågældende. Da forståelse for, hvorfor den enkelte bliver urolig i visse situationer, kan have afgørende betydning for, om magtanvendelse kan undgås, er det af stor betydning, at den eller de ansatte, som har med disse mennesker at gøre, har kendskab til deres tidligere liv, vaner og samspil med familie og venner. F.eks. kan en livshistorie i form af et hæfte eller en bog med familie billeder og små notater være en stor hjælp som en fælles referenceramme.

Hvis det vurderes at betrykke borgeren, bør personalet tiltale vedkommende med navn, og den eller de, der varetager omsorgen for den enkelte, bør sørge for øjenkontakt og langsomme bevægelser. Dette kan dog for nogle borgere virke konfliktoptrappende, hvorfor det er vigtigt at foretage en vurdering heraf på baggrund af kendskabet til den pågældende borger. Fysisk kontakt og god tid er afgørende for den enkeltes sindsstemning, og dermed for om dagligdagen kan forløbe som et samarbejde. På den måde kan man undgå eller minimere behovet for at gribe ind i selvbestemmelsesretten.

Eksempel:

Karen går ofte ind til Gerda og vil ikke forlade Gerdas bolig, selvom Gerda siger, hun skal gå. Når personalet forsøger at føre Karen væk, bliver hun vred. Hvad skal medarbejderen gøre?

Der kan være forskellige årsager til, at Karen vil ind i Gerdas bolig. Det er vigtigt at finde årsagen til dette, så personalet kan tilrettelægge en målrettet pædagogisk indsats. Det kan f.eks. være, at Karen

tror, det er hendes egen bolig. I så fald skal personalet motivere Karen til at komme ud af boligen med fokus på, om der er noget særligt, Karen søger efter i Gerdas bolig.

Personalet skal således, forinden der iværksættes indgreb, undersøge om der er et mønster og finde ud af, hvordan det kan undgås med socialpædagogiske indsatser. Personalet skal derfor have en viden om og forståelse af Karens handlinger, forinden de bliver nødt til f.eks. at tage fat om Karens arm (fastholdelse/tilbageholdelse m.v. efter §§ 124 d eller 136 d). Her kan det overvejes, om en kropsstøtte (fysisk guidning efter § 124 b) er tilstrækkelig til at få Karen hjulpet ud af Gerdas bolig. Personalet skal være opmærksom på, at fastholdelse/tilbageholdelse forudsætter, at betingelserne i servicelovens §§ 124 d eller 136 d er opfyldt, samt at fastholdelse/tilbageholdelse altid skal være så kortvarigt som muligt, jf. § 124, stk. 5.

Forebyggelse og håndtering af konfliktsituationer

22. Enhver har ret til at give udtryk for sine følelser og frustrationer. Det er naturligvis uhensigtsmæssigt, hvis dette sker på en måde og med en styrke, der bringer andre i fare, og derved tvinger omgivelserne til at handle på en måde, der kan indebære magtanvendelse.

Den socialpædagogiske indsats består først og fremmest i at forebygge sådanne situationer, bl.a. ud fra den grundregel, at der altid er en årsag til, at en konflikt opstår. I langt de fleste tilfælde kan årsagen ligge i samspillet mellem personen og omgivelserne, eller der kan være tale om en brist i kommunikationen, eller at man ikke bliver forstået.

Når kommunikationen svigter, og man ikke bliver hørt eller forstået, er det ofte kun aggressionens sprog, der er tilbage. Vold er ofte udtryk for personens afmagt, frustration og fortvivlelse.

Mange ting i dagligdagen, f.eks. at der handles hen over hovedet på en, at der stilles for store krav, at man ikke forstår, hvad der sker, eller at man skal bo sammen med mennesker, man ikke selv har valgt at bo sammen med, kan medføre, at der opstår konflikter, herunder aggressiv adfærd.

Forudsætningen hos medarbejderen er, ud over kravet om respekt og interesse for personens bevæggrunde, at man er åben og lydhør. Nogle personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne har intet eller kun begrænset verbalt sprog, hvorfor ønsker og holdninger udtrykkes på andre måder. Dette bør selvfølgelig betragtes og respekteres på præcis samme måde, som hvis vedkommende havde sagt eller skrevet det.

Mange af de situationer, hvor et menneske får kraftige affektudbrud, som kan resultere i brug af magt, er ofte startet ved, at man har tvunget vedkommende ind i situationer eller til at udføre handlinger, som vedkommende var imod.

Derfor er evnerne til at kommunikere og tolke signaler samt en faglig viden om metoder til kompensation for funktionsnedsættelsen hos den enkelte også vigtige og nødvendige forudsætninger.

Eksempel:

En borger bliver oprevet og råber højt i fællesrummet. Da borgeren af personalet bliver bedt om at stoppe med at råbe, slår borgeren personalet på skulderen. Personalet griber derefter fat i borgerens arme og fører ham til egen bolig. Personalet kunne i stedet have forsøgt at finde ud af, hvorfor borgeren råber og derefter afledt hans opmærksomhed f.eks. ved at tilbyde ham f.eks. kage eller andet mad.

Personalet oplever, at den samme borger ofte begynder at skubbe og prikke til personalet, når borgeren kommer ud i fællesrummet. Personalet prøver at sætte grænser uden held, og borgeren fastholdes derfor og føres tilbage til egen bolig med en hånd i ryggen. Personalet kunne i stedet have forsøgt at finde ud af, hvad der ligger til grund for borgerens adfærd og derefter tale, guide og aflede borger ved anvendelse af socialpædagogiske metoder og omsorg.

Eksempel:

En borger har taget hårdt fat i en anden beboer efter et skænderi. En medarbejder kommer imellem og får medbeboeren væk, hvorefter borgeren tager hårdt fat i medarbejderen og rusker hende. En anden medarbejder tager borgeren i hånden. Efter en kort samtale bliver borgeren vred og slår ud efter medarbejderen og skubber hende ind i væggen. Medarbejderen holder kortvarigt fast i hans arme for at afværge slag og flytter sig efterfølgende væk fra borgeren.

Der er i situationen nærliggende risiko for væsentlig personskaade på personalet, og det er derfor påkrævet at gribe fysisk ind ved at fastholde borgeren.

Borgeren beskrives vedvarende meget vred og fortsætter med at slå og skubbe personalet ind i væggen. Personalet forsøger i forløbet op til fastholdelsen at tale med borgeren og tage borgeren i hånden, og det er først ved borgerens vedvarende aggressivitet, at personalet griber ind med magt. Fastholdelsen beskrives som værende kortvarig, hvilket er i overensstemmelse med princippet om, at foretagne indgreb skal foretages så skånsomt og kortvarigt som muligt.

Socialpædagogiske tiltag

23. Man kan som personale gøre sig forskellige overvejelser, før man beslutter, hvordan man vil handle.

For det første kan man overveje de forskellige handlemuligheder, man har. Kan man f.eks. se tiden an? Kan man få en kollega, som har et andet forhold til den pågældende, til at overtage opgaven? Ofte er der mange forskellige handlemuligheder, og det er vigtigt, at man ikke på forhånd låser sig fast på, hvilke handlemuligheder man har.

For det andet kan man prøve at tydeliggøre, hvad man selv mener, der bør gøres. Det skal man gøre for at undersøge, om det virkelig er den pågældendes behov eller ens eget behov, man har vurderet situationen ud fra. Hvis det f.eks. handler om renlighed, er det så ens egne tærskler, der overskrides, eller er der tale om et problem, som man er nødt til at handle ud fra?

Magtanvendelsesreglerne bygger på princippet om, at socialpædagogiske virkemidler og omsorgs- og plejemæssig indsats går forud for enhver form for magt. Det er derfor en generel betingelse, at målet altid skal søges nået gennem frivillighed, forinden der skrives til magtanvendelse. Er det på nogen måde muligt at opnå det ønskede samarbejde, resultat eller mål gennem en indsats i form af personlig omsorg, pleje eller socialpædagogisk bistand, vil de magtanvendelse derfor ikke lovligt kunne sættes i værk.

Eksempel:

En kvinde med demens, der er inficeret med en smittefarlig bakterie, går ofte ud i fællesrum i uhygiejnisk tilstand til måltiderne, hvorved hun udsætter andre borgere for smitte. Plejehjemmet har

længe arbejdet socialpædagogisk med borgeren for at få hende til frivilligt at holde det pågældende sår rent og sørge for, at hun vasker sine hænder, men dette lykkes ikke altid. Personalet beslutter derfor at anvende magt i de tilfælde, hvor hun ikke frivilligt medvirker.

Personalelederen og personalet fortsætter samtidig med at undersøge, hvordan de kan motivere hende til frivilligt at få vasket hænder og igangsætter forskellige socialpædagogiske indsatser. Det viser sig, at hyppige besøg af personalet inden måltiderne gør borgeren tryk og dermed også mere motiveret for at få vasket hænder, fordi de spørger hende som en naturlig optakt til, at de sammen går ud til frokost. Ved at forebygge at borgeren forlader egen bolig uden at have vasket hænder, vil der således ikke være behov for at føre hende væk fra fællesrummet efterfølgende.

Eksempel:

En kvinde med demens forlader ofte plejehjemmet og går ned i byen, hvor hun bliver utryk og bange. To personalemedlemmer går i det konkrete tilfælde ned efter hende i byen og fører hende tilbage til plejehjemmet for at forebygge, at hun forvilder sig væk og kommer til skade. Borgeren modsætter sig og begynder at råbe.

Personalelederen kunne sammen med medarbejderne i stedet have undersøgt, hvorfor og hvornår på dagen borgeren ønsker at gå tur med henblik på at forebygge, at borger forlader plejehjemmet og dermed bliver utryk. De socialpædagogiske tiltag kunne eksempelvis bestå i at aflede borgeren på tidspunkter, hvor hun ønsker at gå, eller at gå en kort tur med borgeren i umiddelbar nærhed af plejehjemmet for på den måde at imødekomme hendes ønske om at komme ud.

Indretning af omgivelserne

24. Også boligens indretning har betydning for, om borgeren kan orientere sig og dermed føle sig tryk. Det kan for nogle borgere være vigtigt, at boligen er indrettet så overskueligt og enkelt som muligt, f.eks. også i farvevalg. Det er dog i alle tilfælde afgørende, at boligen søges indrettet, så den pågældende beboer føler sig hjemme i boligen. Hensigtsmæssige boliger kan f.eks. være organiseret som bofællesskaber eller boenheder med tilknyttede fællesarealer og servicearealer med personale. Indretning og beliggenhed kan have betydning for borgerens mulighed for at leve et selvstændig og selvvalgt liv og f.eks. påvirke behovet for at bruge tryghedsskabende velfærdsteknologi og fastholdelse/tilbageholdelse.

Der er indhøstet en del erfaringer på demensområdet med at forebygge, at f.eks. borgere med demens forlader plejehjemmet og herefter kommer til skade. Der er f.eks. gjort forsøg med et særligt farvevalg og med placering af planter eller lignende for at undgå, at en beboer med demens forvilder sig ud af plejehjemmet. Endvidere er der indhøstet positive erfaringer med at tilrettelægge forskellige aktivitetstilbud, som beskæftiger den enkelte på plejehjemmet eller med at etablere overskuelige fysiske rammer både inde og ude, således at beboere med demens ikke bliver rastløse eller modløse og derfor forsøger at komme tilbage til tidligere trykke rammer. For mere om demensindretning henvises til bekendtgørelse nr. 1113 af 29. september 2017 om mærkning af demensegnede plejeboliger samt SBI-anvisning om plejeboliger for personer for demens:

nr. 259 <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/259-Plejeboliger-for-personer-med-demens-indledende-spoergsmaal-1.aspx>

Handleplan

25. Med henblik på at forebygge magtanvendelse er handleplanen et centralt værktøj. § 135 a, stk. 4, pålægger kommunalbestyrelsen at udarbejde handleplaner i overensstemmelse med servicelovens § 141 for de borgere, der anvendes magt overfor.

Disse handleplaner udarbejdes på baggrund af, at der er sket indgreb i selvbestemmelsesretten. Handleplanerne har til formål at beskrive overvejelser og socialpædagogiske metoder, som skal tages i anvendelse for at undgå, at behovet for magtanvendelse opstår i fremtiden samt for at minimere varigheden af foranstaltningen.

Udgangspunktet for udarbejdelse af handleplanen er den enkelte borgers forhold og livsomstændigheder. Udarbejdelsen af handleplaner forudsætter derfor et udredningsarbejde af væsentlige elementer i borgerens liv, som f.eks. den pågældendes familieforhold, og af de tilbud vedkommende modtager, såsom uddannelse, beskæftigelse, bolig og fritid m.v.

Det er også vigtigt at se på den personlige udvikling, herunder evt. psykologiske problemer, som kan påvirke borgerens selvopfattelse, motivation og engagement i egen udvikling. Det kan være positive og negative sociale relationer, den enkelte borger møder i sine omgivelser, f.eks. sociale bindinger og barrierer.

Handleplanen skal indeholde en beskrivelse af målet med den aktuelle indsats. Det kan f.eks. være en beskrivelse af, hvilke hjælpemidler, boligindretning og/eller socialpædagogisk bistand i hjemmet, der kan støtte borgeren i at få hverdagen til at fungere.

Udarbejdelse af handleplaner er også af væsentlig betydning for personalets retssikkerhed, idet det af handleplanen skal fremgå, hvilke handlinger og metoder der forventes af medarbejderen. Denne beskrivelse sikrer, at tilrettelæggelsen og udførelsen af hjælpen til borgeren ikke overlades til den enkelte medarbejder, men gøres til genstand for en fælles dialog. En dialog, hvor handlinger og metoder i hjælpen til borgere med særlige behov fortsat drøftes på baggrund af etiske overvejelser.

Eksempel:

En borger forlader i flere tilfælde botilbuddet og går hjem til sin tidligere bolig. I handleplanen er borgeren og borgerens døgnrytme beskrevet, samt hvor hun typisk går hen, når hun forlader bostedet. Det giver personalet en mulighed for at reagere på det. Det er desuden beskrevet, hvordan personalet skal følge borgerens færden i stedet for at optrappe konflikter. Handleplanen beskriver overvejelser og socialpædagogiske metoder for at undgå magtanvendelse. Handleplanen indeholder både en beskrivelse af borgerens adfærdsmønster og giver konkrete bud på, hvordan borgerens adfærd skal håndteres for at undgå magtanvendelse.

Kapitel 6

Nødværge og nødret

Indledning

26. Straffeloven (lovbekendtgørelse nr. 976 af 17. september 2019) indeholder nogle bestemmelser, der som udgangspunkt forbyder personer, herunder det offentlige plejepersonale, at foretage bestemte handlinger over for andre mennesker, herunder de borgere, der er omfattet af personkredsene i §§ 124 a, 136 og 136 b. Et eksempel er straffelovens § 261, stk. 1, hvorefter den, der berøver en anden friheden, kan straffes med fængsel i indtil 4 år. Hvis betingelserne for nødret eller nødværge er opfyldt, vil sådanne indgreb kunne blive straffrie.

Reglerne om nødværge og nødret gør det muligt i helt særlige tilfælde at gribe ind, selvom der ikke er hjemmel i servicelovens magtanvendelsesregler til at foretage det pågældende indgreb. For både nødværge og nødret er det imidlertid vigtigt at bemærke, at der er tale om ekstraordinær hjemmel til brug i ekstraordinære situationer. Bestemmelserne kan derfor ikke anvendes som hjemmelsgrundlag for at foretage jævnlige forekommende tvangsmæssige indgreb. Nødværge og nødret kan kun anvendes som hjemmel til handlinger af forsvarsmæssig karakter og kan ikke anvendes som hjemmel til at foretage aktive handlinger, der ikke er strengt nødvendige for at værne om beskyttede retsgoder.

Nødværge

Straffeloven:

§ 13. Handlinger foretagne i nødværge er straffri, for så vidt de har været nødvendige for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb og ikke åbenbart går ud over, hvad der under hensyn til angrebets farlighed, angriberens person og det angrebne retsgodes betydning er forsvarligt.

Stk. 2. Overskrider nogen grænserne for lovligt nødværge, bliver han dog straffri, hvis overskridelsen er rimeligt begrundet i den ved angrebet fremkaldte skræk eller ophidselse..

Stk. 3. [...]

27. Handlinger, der har været nødvendige for at modstå eller afværge et påbegyndt eller overhængende uretmæssigt angreb, kan efter straffelovens § 13, stk. 1, være straffri. Det forudsætter dog, at afværgehandlingen ikke åbenbart går ud over, hvad der er forsvarligt under hensyn til angrebets farlighed, angriberens person og det angrebne retsgodes betydning.

Bestemmelsen beskriver forudsætningerne for straffrit at afværge et angreb på et retsgode, men siger intet om, hvad angrebet skal være rettet mod. Det vil typisk dreje sig om fysiske angreb på f.eks. liv, legeme, personlig frihed og formuegenstande. Det kan f.eks. være angreb i form af vold, brandstiftelse og tingsbeskadigelse, men kan også være krænkelse af blufærdighed. Det bemærkes, at der sondres mellem blufærdighedskrænkende udtalelser og blufærdighedskrænkende beføling. Blufærdighedskrænkende udtalelser vil næppe kunne medføre en nødværgereaktion, der ville være straffri. Blufærdighedskrænkelse ved beføling vil kunne medføre straffrihed, hvis de øvrige betingelser for nødværge er opfyldt.

Bestemmelsen finder også anvendelse, når angriberen er psykisk utilregnelig, selvom angriberen i sådanne tilfælde vil være strafuegnet.

Der er indbygget et krav om forholdsmæssighed (proportionalitet) mellem angrebet og den handling, der imødegår angrebet, således at ikke ethvert angreb kan gøre enhver handling straffri. Afværgehandlingen må ikke gå åbenbart ud over, hvad der er forsvarligt. Der kan med andre ord ikke angives nøjagtige grænser for, hvilke handlinger der er straffrie, men straffrihed forudsætter, at handlingen aktuelt sker for at afværge et overhængende angreb. Afværgehandlingen skal rettes mod angriberen selv, aldrig mod en tredje person.

Grænsen for, hvilke handlinger af forebyggende karakter, der kan foretages med hjemmel i nødværgebestemmelsen, må findes ud fra en bedømmelse af, hvornår den truende handling er konkretiseret i en grad, der gør, at den betegnes som påbegyndt eller overhængende. Hvis angrebet endnu ikke er påbegyndt, skal det være så umiddelbart truende, at der er grund til at afværge det allerede nu. Er der tid til at vente, f.eks. fordi der endnu kun er tale om en verbal trussel, vil dette som regel være ensbetydende med, at modhandlingen endnu ikke er nødvendig. Den truende må da gribe til de lovlige afværgemidler, som tiden tillader. Afværgehandlingen skal være nødvendig, hvilket vil sige, at der ikke er tale om nødværge, hvis en mindre indgribende foranstaltning kunne have opfyldt formålet. Nødværge kan derfor ikke anvendes i rent præventivt øjemed.

Nødret

Straffeloven:

§ 14. En handling, der ellers ville være strafbar, straffes ikke, når den var nødvendig til afværgelse af truende skade på person eller gods, og lovovertrædelsen måtte anses for at være af forholdsvis underordnet betydning.

28. Straffelovens § 14 om nødret er et udslag af en almindelig grundsætning om, at nød til en vis grad bryder alle love. Nødret er i praksis kun aktuel, når nødværge ikke finder anvendelse.

En ellers strafbar handling kan være straffri, når den er nødvendig for at afværge truende skade på person eller gods, og lovovertrædelsen må anses for at være af forholdsvis underordnet betydning.

Bestemmelsen finder anvendelse ved truende integritetskrænkelser, legemsskade eller skade på fysiske genstande. Faren kan f.eks. skyldes akut sygdom, tekniske svigt i installationer og maskiner eller naturbegebenheder såsom tordenvejr, oversvømmelse og selvantændelse.

Det er et krav, at der er en væsentlig forskel mellem den truende skade, der afværges, og den (ellers strafbare) handling, der afværger faren. F.eks. vil forsætlig legemsbeskadigelse og andre i sig selv grove handlinger kun være straffri midler til at afværge en truende større skade.

I modsætning til nødværgesituationerne kan handlinger i nødretssituationer rettes mod andre end den, der angriber.

I nødretssituationer er der ikke en tilsvarende hjemmel til straffrihed som efter straffelovens § 13, stk. 2, *exces* i nødværge, hvorefter man kan blive straffri, hvis man, som følge af skræk eller ophidselse, overskrider grænserne for nødværge.

Kapitel 7

Værgemål

Serviceloven:

§ 82. [...]

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

§ 130. Som grundlag for kommunalbestyrelsens afgørelser efter §§ 125, 128, 128 b, 128 c og § 136 a, stk. 3, skal der foreligge

- 1) oplysninger om den socialpædagogiske hjælp og pleje efter kapitel 16, der har været iværksat før den påtænkte afgørelse om iværksættelse af foranstaltningerne,
- 2) oplysninger om den forventede periode, i hvilken foranstaltningerne vil være nødvendige, og
- 3) pårørendes og en eventuel værges bemærkninger til de påtænkte foranstaltninger.

§ 131. Familieretshuset træffer afgørelse om optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter § 129 eller § 136 f, stk. 3, 2. pkt., efter indstilling fra kommunalbestyrelsen. Familieretshuset skal træffe afgørelse senest 2 uger efter modtagelsen af kommunalbestyrelsens indstilling.

Stk. 2. Indstillingen skal indeholde en redegørelse for

1-4) [...]

5) personens egne samt de pårørendes og den eventuelle værges bemærkninger til flytningen.

Stk. 4. Har pågældende ikke allerede en værge, skal kommunalbestyrelsen, når der indstilles til flytning, anmode Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

Stk. 5. [...]

29. Der er i visse situationer pligt til at være opmærksom på, om og hvornår der er behov for at beskikke en værge til den borger, der ydes en indsats over for. Anmodningen skal rettes til Familieretshuset. Det kan være situationer, hvor den pågældende lider af en sindssygdom, svær demens, hæmmet psykisk udvikling eller anden form for alvorligt svækket helbred, som kan være f.eks. hjerneblødninger, hjerne-svind eller andre former for hjerneskade, der gør, at den pågældende ikke er i stand til at varetage sine anliggender.

I sager om indgreb i form af magtanvendelse efter § 125, §§ 128-128 c, § 136 a, stk. 3, § 137 b og § 137 c, stk. 2, skal kommunen i forbindelse med sagsbehandlingen indhente bemærkninger fra pårørende og en eventuel beskikket værge. Formålet hermed er at give den pågældende en særlig retsgaranti, men det er ikke hensigten, at værgeren eller den pårørende skal foretage en socialpædagogisk eller lægefaglig vurdering.

Anmodning om værgemål

30. Yder kommunalbestyrelsen hjælp i medfør af omsorgspligten, jf. § 82, skal kommunalbestyrelsen være opmærksom på, om der er behov for at beskikke en værge efter værgemålsloven (lovbekendtgørelse nr. 1015 af 20. august 2007).

Principafgørelse 60-17

En kommune skal, inden den afgør en sag om hjælp og støtte til f.eks. ældre og borgere, som har en funktionsnedsættelse, sikre sig, at borgeren er i stand til at varetage sine interesser.

Det betyder, at kommunen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset (tidligere Statsforvaltningen) om at beskikke en værge. Det gælder i situationer, hvor borgeren på grund af en nedsat intellektuel (kognitiv) funktionsevne eller af andre årsager, ikke er i stand til at varetage sine interesser og heller ikke kan give en gyldig fuldmagt til andre om at varetage sine interesser. Det gælder ikke mindst, når der ikke er enighed mellem en kommune og en pårørende om

den indsats, som er nødvendig over for borgeren. En klage til Ankestyrelsen må i sig selv betegnes som en sådan uenighed, at den kan danne grundlag for, at der er behov for beskikkelse af en værge.

Hvis borgeren ikke har fået mulighed for at udnytte sine partsrettigheder under sagens behandling og forløb i kommunen, er der tale om tilsidesættelse af grundlæggende sagsbehandlingsregler, herunder partshøring, sagsoplysning og klagemuligheder, som fører til, at kommunens afgørelse som udgangspunkt er ugyldig. Det skyldes, at disse grundlæggende sagsbehandlingsregler har karakter af garantiforskrifter.

Tilsidesættelse af sådanne garantiforskrifter medfører, at der er en formodning for, at afgørelsen er påvirket af manglerne, medmindre at det konkret kan afkræftes. Det er myndigheden, der har bevisbyrden for, at manglerne ikke har haft betydning for afgørelsens resultat.

Ankestyrelsen modtager ofte klager over en kommunes afgørelse fra nærtstående og pårørende, som kommunen betragter som partsrepræsentanter. Ankestyrelsen kan behandle klagen af hensyn til borgers retssikkerhed, selvom borgeren som følge af sin funktionsnedsættelse, ikke kan give en gyldig fuldmagt til repræsentation. I modsat fald vil sådanne sager, hvor der kan være tale om, at kommunens afgørelse er ugyldig, som følge af tilsidesættelse af grundlæggende sagsbehandlingsregler, ikke kunne prøves ved en klageinstans. Ankestyrelsen vil i disse tilfælde typisk hjemvise sagen med henblik på, at kommunen beder Familieretshuset (tidligere Statsforvaltningen) om at beskikke en værge og derefter træffer en ny afgørelse.

I forbindelse med indstilling til optagelse i et særligt botilbud efter § 129 skal Familieretshuset anmodes om at beskikke en værge efter værgemålsloven, hvis den pågældende ikke allerede har en værge, jf. § 131, stk. 4.

I forbindelse med indstilling til optagelse i et særligt botilbud efter § 129 a skal kommunalbestyrelsen overveje, hvorvidt der er behov for værgebesikkelse i den konkrete sag samtidig med, at det indstilles til Familieretshuset, at der kan ske optagelse uden samtykke i et bestemt botilbud efter servicelovens § 108, jf. § 131 a, stk. 3.

Anmodning om værgemål kan, jf. værgemålsloven § 16, fremsættes af:

- den pågældende selv,
- dennes ægtefælle, børn, forældre, søskende eller andre blandt de nærmeste,
- værgen eller en særlig værge,
- kommunalbestyrelsen,
- regionrådet eller
- politidirektøren.

Anmodning om værgemål efter værgemålsloven §§ 5, 7 og kapitel 8 indsendes til Familieretshuset. Værgemålsloven stiller ingen formkrav til ansøgningen, men Familieretshuset har udfærdiget et skema til brug for ansøgninger om iværksættelse af værgemål, som man ønsker udfyldt og indsendt i forbindelse med ansøgningen. Det er vigtigt for sagens hurtige behandling at udfylde og indsende dette skema i videst muligt omfang, idet Familieretshuset har brug for disse oplysninger ved behandling af sagen.

I øvrigt sørger Familieretshuset for sagens oplysning, hvilket betyder, at Familieretshuset bl.a. underretter den, der anmodes iværksat værgemål for, om ansøgningen, samt indhenter de nødvendige oplysninger til brug for sagens behandling herunder f.eks. lægelige oplysninger samt en evt. udtalelse fra det botilbud, hvor den pågældende bor.

Inden Familieretshuset træffer afgørelse i sagen, har den, som sagen angår, ret til at gøre sig bekendt med grundlaget for den påtænkte afgørelse.

Det er Familieretshuset, der afgør, hvorvidt betingelserne for at iværksætte værgemål er opfyldt, herunder omfanget af værgemålet og om værgemålet skal tidsbegrænses. Familieretshuset er således ikke bundet af, at der i ansøgningen er foreslået en bestemt type værgemål.

Familieretshuset træffer herefter afgørelse om værgemål.

Dog træffes afgørelsen af retten, hvis det findes betænkeligt at behandle sagen administrativt. Det er f.eks. tilfældet, når den, der begæres sat under værgemål, protesterer mod, at der træffes afgørelse om værgemål.

Familieretshusets afgørelse kan indbringes for retten.

Afgørelser om værgemål med fratagelse af den retlige handleevne (tidligere umyndiggørelse) træffes altid af retten. I disse sager skal retten sørge for sagens oplysning.

Værgemål efter værgemålslovens § 5

31. Ved iværksættelse af et værgemål skal der altid tages stilling til værgemålets omfang. Udgangspunktet er værgemål efter værgemålslovens § 5.

Følgende tre betingelser skal alle være opfyldt, hvis der skal kunne iværksættes værgemål efter denne bestemmelse:

- Den pågældende skal opfylde et medicinsk kriterium, som er enten sindssygdom, svær demens, hæmmet psykisk udvikling eller anden form for alvorligt svækket helbred, som kan være f.eks. hjerneblødninger, hjernesvind eller andre former for hjerneskade.
- Den pågældende skal være ude af stand til at varetage sine anliggender.
- Der skal være et behov for værgemål.

Værgemål efter værgemålslovens § 5 kan omfatte alle personlige og økonomiske anliggender, men kan også begrænses til blot en af delene. Værgemålet kan endvidere begrænses til at angå bestemte personlige forhold eller bestemte økonomiske forhold.

Værgemålet kan endvidere tidsbegrænses.

Værgemålet skal afpasses efter de konkrete behov hos den borger, som sagen drejer sig om, og værgemålet må ikke være mere omfattende end nødvendigt. Værgemålet skal således skræddersys efter den enkeltes behov.

Personer under værgemål er myndige og er ikke frataget muligheden for på egen hånd at råde over deres formue og indgå retshandler, medmindre der konkret er truffet afgørelse om fuldstændig fratagelse af den retlige handleevne, jf. værgemålslovens § 6, stk. 1, 1. pkt.

Særligt om økonomisk værgemål

32. Værgemål efter værgemålslovens § 5 kan som nævnt begrænses til at angå økonomiske forhold, herunder bestemte aktiver eller anliggender. Værgemålet kan således begrænses til f.eks. salg eller forvaltning af fast ejendom, indgåelse af lejemål eller indgåelse af bestemte økonomiske aftaler.

Særligt om personligt værgemål

33. Værgemålet kan endvidere begrænses til at angå personlige forhold, herunder bestemte personlige anliggender.

Værgemålet medfører en ret for værgeren til at repræsentere den, der er under værgemål, i vigtigere forhold af personlig karakter, som den pågældende på grund af sin tilstand ikke selv kan tage stilling til. Men et personligt værgemål medfører ikke indgreb i den pågældendes selvbestemmelse og handlefrihed. Det er ikke muligt at fratage handleevnen på det personlige plan.

Det er vanskeligt at fastlægge grænserne for det personlige værgemål. Selvom flytning er et spørgsmål, der hører under de personlige forhold, vil værgeren - i et personligt værgemål - i forhold til netop dette spørgsmål ikke alene kunne beslutte, hvad der efter værgens opfattelse er bedst for den pågældende. Årsagen hertil er, at en flytning er en så vidtgående disposition, at der foruden værgens medvirken også er en række objektive betingelser, der skal være opfyldt, for at en flytning uden samtykke kan gennemføres efter serviceloven. Ved værgens medvirken ved en flytning uden samtykke gælder der således efter serviceloven særlige regler i forhold til de almindelige regler i værgemålsloven. Se f.eks. principafgørelse 57-17 nedenfor, hvor det slås fast, at kommunen ved flytning uden samtykke skal sørge for, at borgeren får udpeget en personlig værge, da borgeren ellers ikke kan udnytte det frie valg af botilbud, som borgeren har ret til efter servicelovens § 108, stk. 2.

Principafgørelse 57-17

Reglerne om frit valg af botilbud gælder også for personer, der skal optages i et særligt botilbud efter reglerne om magtanvendelse.

Formålet med reglerne om magtanvendelse er at beskytte den borger, der på grund af psykisk nedsættelse af funktionsevnen, ikke kan tage vare på sig selv.

Reglerne om frit valg betyder generelt, at en person, der visiteres til et botilbud, har mulighed for frit at vælge et andet tilsvarende botilbud, end det kommunen har besluttet. Det er dog en betingelse, at tilbuddet er egnet til at opfylde personens behov, fremgår af Tilbudsportalen og at det ikke er væsentligt dyrere, end det kommunen har tilbudt.

Hvis borgeren ikke vil eller kan give samtykke til optagelse i et særligt botilbud, skal kommunen sørge for, at borgeren får udpeget en personlig værge, da borgeren ellers ikke kan udnytte det frie valg af botilbud. Hvis kommunen ikke har sørget for at udpege en værge, er det en væsentlig mangel i afgørelsen, som kan føre til afgørelsens ugyldighed.

Det betyder, at Familieretshuset (tidligere Statsforvaltningen) ikke kan træffe afgørelse om optagelse i et særligt botilbud uden samtykke, før borgerens værge har haft mulighed for at tilkendegive ønske om at gøre brug af frit valg ordningen.

I den konkrete sag ønskede kommunen at flytte borgeren til et botilbud ved brug af reglerne om flytning uden samtykke. Da borgeren ikke havde en værge, og borgeren dermed ikke havde haft mulighed for at benytte sin ret til frit valg, var Familieretshusets (tidligere Statsforvaltningen) afgørelse ugyldig.

Værgens medvirken til en flytning uden samtykke er forskellig afhængig af, om der er tale om en flytning efter servicelovens §§ 129 og 129 a eller efter § 136 f. Ved flytning efter §§ 129 og 129 a skal værgens bemærkninger til en flytning uden samtykke fremgå af kommunalbestyrelsens redegørelse i indstillingen

til Familieretshuset, jf. § 131, stk. 2, nr. 5, og § 131 a, stk. 2, nr. 6. Det bemærkes, at en værge ikke kan meddele samtykke til flytningen i en situation omfattet af § 129.

Når der er beskikket en værge, vil kommunalbestyrelsen kunne træffe afgørelse om flytning efter § 136 f. I disse tilfælde vil værgen udtrykkeligt skulle tage stilling til, om værgen er enig i kommunalbestyrelsens indstilling om en flytning uden samtykke. Hvis værgen er enig i indstillingen fra kommunalbestyrelsen om en flytning uden samtykke, vil kommunalbestyrelsen selv kunne træffe afgørelse i sagen, og Familieretshuset skal ikke inddrages. Hvis værgen ikke kan tiltræde kommunalbestyrelsens indstilling i medfør af § 136 f om flytning af en person uden samtykke, vil kommunalbestyrelsen kunne indstille til Familieretshuset at træffe afgørelse efter § 129.

Et personligt værgemål kan omfatte kontakt med de sociale myndigheder om sociale ydelser, indgivelse af klage eller begæring om aktindsigt eller stillingtagen til handleplan.

Andre typer af beslutninger vil klart ligge uden for det personlige værgemåls grænser. Det kan - navnlig hvis vedkommende bor i et botilbud - være, fordi beslutningen vedrører rene dagligdagsspørgsmål, og der ikke er tale om en opgave af retlig karakter. Det kan f.eks. være tilfældet ved beslutninger om spisetider i botilbuddet eller beslutning om deltagelse i en mindre udflugt.

En personlig værge er en beslutningstager med opgaver af retlig art. Det er således ikke en omsorgs- eller tilsynsperson.

Lovgivningen om værgemål hører under Justitsministeriets ressortområde.

Fratagelse af den retlige handleevne

34. Et værgemål efter værgemålslovens § 5 kan suppleres med fuldstændig eller delvis fratagelse af den retlige handleevne efter værgemålslovens § 6. Der kan alene ske fratagelse af den retlige handleevne for så vidt angår økonomiske forhold. Fratagelsen af den retlige handleevne kan være fuldstændig og dermed omfatte samtlige økonomiske forhold, jf. værgemålslovens § 6, stk. 1, 1. pkt., eller delvis og dermed begrænses til at angå bestemte aktiver eller anliggender, jf. værgemålslovens § 6, stk. 1, 2. pkt. Begge former for fratagelse af den retlige handleevne kan tidsbegrænses.

Betingelsen for fratagelse af den retlige handleevne er, at en sådan foranstaltning er nødvendig for at hindre, at den pågældende udsætter sin formue, indkomst eller andre økonomiske interesser for fare for at forringes væsentligt eller for at hindre økonomisk udnyttelse. Et sådant behov vil formentlig især opstå i tilfælde, hvor den pågældende - trods eller snarere på grund af sin psykiske svækkelse - er så aktiv, at der er behov for at hindre egne dispositioner, eller der er behov for at beskytte den pågældende mod at blive udnyttet af omgivelserne.

Borgere, der fuldstændigt fratages den retlige handleevne, er umyndige og kan ikke selv forpligte sig ved retshandler eller råde over deres formue. Ved en delvis fratagelse af den retlige handleevne er borgeren fortsat myndig.

Samværgemål

35. Det vil i nogle tilfælde være aktuelt at iværksætte samværgemål, jf. værgemålslovens § 7, hvilket dog forudsætter, at den pågældende selv anmoder herom.

Samværgemål kan iværksættes for den, der på grund af uerfarenhed, svækket helbred eller anden lignende tilstand har behov for hjælp til at administrere sin formue eller varetage andre økonomiske anliggender. Der kan således ikke iværksættes samværgemål, for så vidt det angår personlige forhold.

Samværgemål kan begrænses til at angå bestemte aktiver eller anliggender.

Samværgemål indebærer, at samværgen og den pågældende handler i forening i anliggender, der er omfattet af samværgemålet. Ved samværgemål gælder de almindelige tilsynsregler (f.eks. at værgen skal aflægge regnskab og sørge for, at formuen bestyres i et godkendt forvaltningsinstitut) ikke. Derfor forudsætter et samværgemål, at den pågældende har en vis indsigt i egne forhold, således at han eller hun er i stand til reelt at handle i forening med samværgen.

Anmodning om samværgemål sendes til Familieretshuset.

Kapitel 8

Myndighed

Myndighedsstruktur og myndighedsudøvelse

36. Kommunalbestyrelsen har kompetence til at træffe afgørelse om anvendelse af foranstaltninger i form af:

- særlige døråbnere efter lovens § 125,
- anvendelse af stofseler efter § 128,
- tryghedsskabende velfærdsteknologi efter lovens § 128 b,
- låsning og sikring af yderdøre eller vinduer efter § 128 c,
- fastholdelse i personlig hygiejne-situationer efter lovens § 136 a og
- optagelse i særligt botilbud efter lovens § 136 f, hvis værgen eller fremtidsfuldmægtigen tiltræder kommunalbestyrelsens indstilling herom.

Kommunalbestyrelsen kan også efter lovens § 137 b for visse besøgende træffe afgørelse om begrænsning af adgangen til fællesboligarealer i de boformer, der er nævnt i § 137 a. Reglerne herfor behandles nærmere i vejledningens kapitel 16.

Afgørelser om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, som nævnt ovenfor, hører ikke under den faktiske udførelse af sociale opgaver. Afgørelse om at iværksætte disse indgreb skal derfor altid træffes af den ansvarlige myndighed, det vil sige kommunalbestyrelsen, efter anmodning fra det personale, der har umiddelbar berøring med den pågældende.

Beslutningen om at iværksætte indgreb i form af magtanvendelse træffes typisk efter anmodning fra det personale, der udfører de socialpædagogiske og plejemæssige opgaver. Det kan f.eks. være personalet i et botilbud. Men også pårørende og andre, der har daglig eller jævnlig kontakt med den pågældende, vil kunne medvirke til, at spørgsmålet rejses over for kommunalbestyrelsen, der træffer afgørelse.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologi over for borgere, for hvem den psykisk nedsatte funktions- evne skyldes en erhvervet fremadskridende svækkelse (f.eks. demens), kan dog besluttes som led i omsorgen for den pågældende af dem, der konkret har ansvaret for udøvelsen af omsorgen, såfremt den pågældende ikke modsætter sig brugen, jf. lovens § 136 e. I tilfælde, hvor borgeren direkte modsætter sig brugen af tryghedsskabende velfærdsteknologi, vil eventuel afgørelse om at anvende en sådan teknologi over for den pågældende kunne træffes af kommunalbestyrelsen.

I sager om optagelse i et bestemt botilbud uden pågældendes samtykke efter §§ 129 og 129 a afgiver kommunalbestyrelsen indstilling til Familieretshuset om at træffe afgørelse. Kommunalbestyrelsen afgiver også indstilling til Familieretshuset i sager om optagelse i bestemt botilbud uden den pågældendes samtykke efter § 136 f, hvis hverken værgen eller fremtidsfuldmægtigen i denne situation er enige i kommunalbestyrelsens indstilling. Hvis værgen eller fremtidsfuldmægtigen derimod er enig i kommunal-

bestyrelsens indstilling om flytning, jf. § 136 f, skal spørgsmålet ikke forelægges for Familieretshuset, idet kommunalbestyrelsens indstilling får karakter af en afgørelse.

Værgen eller fremtidsfuldmægtigen kan klage over afgørelsen til Ankestyrelsen efter reglerne i retssikkerhedslovens kapitel 10.

Det er kommunalbestyrelsen i den kommune, som har pligt til at yde hjælp efter §§ 9–9 a, i retssikkerhedsloven, som træffer afgørelse eller indstiller efter servicelovens magtanvendelsesregler.

En borger, der f.eks. er visiteret til ophold i et botilbud efter servicelovens § 108, bevarer sin oprindelige kommune som handlekommune, jf. retssikkerhedslovens § 9, stk. 7, og det vil være kommunalbestyrelsen i denne kommune, der er handlekommune for afgørelser, der skal træffes efter servicelovens magtanvendelsesregler. Det er ligeledes den oprindelige opholdskommune, der afholder udgifterne efter serviceloven i forbindelse med borgerens ophold.

Indberetninger om magtanvendelse skal efter lovens § 135 a, ske til den kommunalbestyrelse, der har ansvaret for borgerens ophold i tilbuddet, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 b. Hvis tilbuddet er omfattet af socialtilsynet, skal indberetningen også sendes til socialtilsynet i den region, der har ansvaret for at godkende og føre driftsorienteret tilsyn med tilbuddet. Er tilbuddet ikke omfattet af socialtilsynet, men af det driftsorienterede tilsyn efter servicelovens § 148 a, skal indberetningen sendes til kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet, jf. § 148 a i serviceloven. Hvis den borger, som indberetningen vedrører, har ophold i et regionalt eller kommunalt botilbud, skal tilbuddet desuden orientere den kommunale eller regionale driftsherre om magtanvendelsen.

Kommunalbestyrelsen i borgerens handlekommune har forpligtelsen til at føre tilsyn med indhold og kvalitet i forhold til den enkelte person, jf. § 148, herunder om den faktiske magtanvendelse stemmer overens med den truffe afgørelse.

Det er socialtilsynet eller den kommunalbestyrelse, der fører det driftsorienterede tilsyn efter servicelovens § 148 a, der har ansvaret for at føre driftsorienteret tilsyn med botilbuddet. Kommunalbestyrelsen skal herunder føre tilsyn med tilbuddets personale, bygninger og økonomi. Socialtilsynet fører tilsyn med, at tilbuddet har den fornødne kvalitet, jf. kvalitetsmodellen.

Kommunalbestyrelsen i borgerens handlekommune har forpligtelsen til konkret at følge op på indberetningerne om magtanvendelse i forhold til den enkelte, herunder tage stilling til om, der er grundlag for at træffe eller ændre afgørelser om magtanvendelse ifølge lovens §§ 125, 128, 128 b, 128 c, 129, 129 a, 136 a og 136 f.

Efter bestemmelsen i retssikkerhedslovens § 9, stk. 11, kan handlekommunen efter aftale med den faktiske opholdskommune, bemyndige denne til helt eller delvist at varetage opgaverne over for den konkrete borger.

Kommunalbestyrelsen kan i øvrigt ikke overlade kompetencen til at træffe afgørelse til andre.

Den socialpædagogiske hjælp og pleje før indstilling om iværksættelse af indgreb

37. Magtanvendelsesreglerne bygger på princippet om, at socialpædagogiske virkemidler og omsorgs- og plejemæssig indsats går forud for enhver form for magt. Det er derfor en generel betingelse, at målet altid skal søges nået gennem frivillighed, forinden der skrides til magtanvendelse.

Som grundlag for kommunalbestyrelsens afgørelse skal der således foreligge en redegørelse for den indsats, der har været iværksat med henblik på at afhjælpe følgerne af den nedsatte psykiske funktionsevne samt den indsats, der har været ydet med henblik på at undgå brugen af magt.

Pårørendes og den eventuelle værges bemærkninger til foranstaltningen

38. Borgerens egne bemærkninger til sagen følger reglerne i forvaltningsloven, hvorefter den, der er part i en sag, som udgangspunkt har ret til at udtale sig, jf. forvaltningslovens § 21.

For at sikre den bedst mulige indsats er der desuden stillet krav om, at der som grundlag for kommunalbestyrelsens afgørelse skal foreligge en redegørelse, jf. § 130, nr. 3, for bemærkningerne fra personer med et nærmere kendskab til den pågældende om de påtænkte foranstaltninger. Dette kan f.eks. være ægtefællen, pårørende, nære bekendte eller en værge.

Udførelse af opgaverne

39. Med reglerne om magtanvendelse foreligger der ikke en begrænsning i adgangen til at overlade udførelsen af opgaver til andre, men ansvaret for opgaveløsningen påhviler kommunalbestyrelsen i overensstemmelse med retssikkerhedslovens § 15. Endvidere er den, der udfører opgaverne, forpligtet til at foretage registrering og indberetning i henhold til servicelovens § 135 a.

Der er således ingen bestemmelser i den sociale lovgivning, der forhindrer, at kommunalbestyrelsen overlader den faktiske udførelse af sociale opgaver til andre, herunder selvejende institutioner eller andre private. Det kan f.eks. være det socialpædagogiske arbejde, der skal udføres, når der er truffet afgørelse om optagelse i en bestemt boform, pædagogens arbejde i et dagtilbud eller omsorgspersonalets arbejde i hjemmet.

Også personer, som ikke er kommunalt ansat, er, med de undtagelser, der er nævnt i retssikkerhedsloven § 43, stk. 1, omfattet af reglerne i forvaltningsloven og offentlighedsloven, når de udfører kommunale opgaver. Databeskyttelsesloven finder tilsvarende anvendelse, jf. lov nr. 502 af 23. maj 2018 om supplerende bestemmelser til forordning om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger.

Personsager

40. Personsager efter den sociale lovgivning behandles af kommunalbestyrelsen efter regler i retssikkerhedslovens § 17, det vil sige for lukkede døre.

Familieretshusets førsteinstansafgørelser

41. Afgørelser om optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter §§ 129 og 129 a træffes af Familieretshuset efter indstilling fra kommunalbestyrelsen, jf. §§ 131 og 131 a. Manglende samtykke omfatter både de situationer, hvor indgrebet sker mod pågældendes vilje, og de situationer, hvor den pågældende udviser passivitet og ikke kan give et informeret samtykke. Afgørelser om optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter § 136 f træffes ligeledes af Familieretshuset, hvis værgen beskikket af Familieretshuset eller fremtidsfuldmægtigen er uenig i kommunalbestyrelsens indstilling om flytning, jf. § 136 f, stk. 3.

Familieretshusets afgørelse skal træffes senest to uger efter modtagelse af kommunalbestyrelsens indstilling. Flytning kan ikke iværksættes, før Familieretshuset har truffet afgørelse herom.

Kravene til sagsbehandlingen, som er beskrevet i vejledningens kapitel 10 k og kapitel 10 l, medfører, at sagen skal være fuldt ud belyst i kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset. Der bør normalt ikke være brug for supplerende oplysninger i forbindelse med sagens behandling i Familieretshuset.

Det forudsættes imidlertid, at kommunalbestyrelsen på et tidligt tidspunkt, i forbindelse med en indstilling om optagelse i særligt botilbud, har orienteret Familieretshuset om den kommende sag, f.eks. i forbindelse med en anmodning om værgebeskikkelse jf. § 131, stk. 4.

Kommunerne har i øvrigt mulighed for at rette henvendelse til Familieretshuset, for så vidt angår generel vejledning på dette område.

Anmodning om værgebeskikkelse indgives til Familieretshuset.

Familieretshusets afgørelse er en førsteinstansafgørelse og kan derfor indbringes for Ankestyrelsen, uanset om sagen har principiel eller generel karakter, jf. § 134. Der er fastsat en ankefrist til Ankestyrelsen på 4 uger fra det tidspunkt, klageren har fået meddelelse om afgørelsen.

Ankestyrelsens sagsbehandlingstid er 8 uger ved behandling af klagesager om flytning uden samtykke efter servicelovens §§ 129, 129 a og 136 f.

Ankestyrelsen vil evt. kunne antage sagen til principiel eller generel behandling.

Når Familieretshuset skal træffe afgørelse om optagelse i særlige botilbud uden samtykke, skal afgørelse træffes senest 2 uger efter modtagelsen af kommunalbestyrelsens indstilling herom. Den ret korte sagsbehandlingstid betyder, at det er vigtigt med et nært samarbejde mellem kommunen på den ene side og Familieretshuset på den anden side. F.eks. bør kommunen give besked til Familieretshuset om, at der formentlig er en sag på vej, så snart kommunen er blevet opmærksom på, at der vil være behov for, at Familieretshuset skal involveres i en sag om flytning uden borgerens samtykke.

Det er en forudsætning, at kommunalbestyrelsen er ekstra omhyggelig med at tilvejebringe de relevante oplysninger, inden sagen sendes til Familieretshuset, da der typisk ikke vil være tid til at udrede selv mindre mangler i oplysningsgrundlaget. Indeholder sagen ikke de krævede oplysninger, jf. §§ 131 og 131 a, må sagen afvises, medmindre manglen kan udbedres inden for ganske kort tid.

Den ansvarlige person/personalegruppe

42. Kommunalbestyrelsen har efter retssikkerhedslovens § 15 ansvaret for planlægning og udførelse af kommunal virksomhed på det sociale og det sundhedsmæssige område.

Det er således kommunalbestyrelsen, der har det overordnede ansvar for arbejdets tilrettelæggelse, herunder hvem der i organisationen træffer afgørelser eller beslutter at indstille til Familieretshuset i sager efter servicelovens afsnit VII. Dette følger også af den kommunale styrelseslov.

Kommunalbestyrelsen har endvidere efter retssikkerhedslovens § 16 pligt til at føre tilsyn med, hvordan de kommunale opgaver løses, herunder også med kvaliteten af afgørelser og indstillinger.

Kapitel 9

Forholdet til sundhedsloven og psykiatriloven

Forholdet til sundhedsloven

Patienters retstilling

43. Sundhedsloven (lovbekendtgørelse nr. 903 af 26. august 2019) regulerer bl.a. patienters retstilling. Efter lovens § 15, stk. 1, må ingen behandling indledes eller fortsættes uden patientens informerede samtykke, medmindre andet følger af lov eller bestemmelser fastsat i henhold til lov eller af sundhedslovens §§ 17-19.

Sundhedsloven indeholder krav til et informeret samtykke, samt regler om, hvornår andre, herunder pårørende, en værge eller en fremtidsfuldmægtig, kan give samtykke på patientens vegne. Det fremgår, at pårørende kan give samtykke til behandling i situationer, hvor patienten ikke selv kan give et informeret

samtykke. Hvis der er udpeget en værge i medfør af værgemålslovens § 5, vil det være denne, der kan give samtykke, og hvis patient har afgivet en fremtidsfuldmagt, der omfatter personlige forhold, herunder helbredsforhold, kan det informerede samtykke gives af fremtidsfuldmægtigen, i det omfang fremtidsfuldmagten bemyndiger fremtidsfuldmægtigen dertil.

I sundhedslovens kapitel 8 og 9 er der fastsat bestemmelser om aktindsigt, tavshedspligt og videregivelse af helbredsoplysninger m.v.

Sundhedsloven gælder både inden for det offentlige og private sundhedsvæsen, og den gælder også i tilfælde, hvor der udføres sundhedsfaglig behandling i hjemmet, herunder i plejeboliger og i andre boformer.

Som sundhedspersoner regnes autoriserede sundhedspersoner og personer, der handler på disses ansvar.

Sundhedsloven gælder for sundhedsfaglig behandling

44. Sundhedslovens bestemmelser gælder i en bred sammenhæng, hvor der udføres både sociale opgaver og sundhedsfaglige opgaver. Den sundhedsfaglige behandling af borgere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne sker i det daglige i tæt sammenhæng med den almindelige sociale omsorg, således at de sociale omsorgsopgaver og den sundhedsfaglige behandling kan være svære at adskille. Der kan f.eks. være tale om udskiftning af forbindelse og rensning af sår samtidig med, at der udøves hjælp til personlig pleje, ligesom medicin ofte udleveres sammen med maden.

Det er vigtigt at være opmærksom på, at der gælder forskellige regler for den sociale omsorgsudøvelse og den sundhedsfaglige behandling og pleje.

Det er især inden for området, der er omfattet af sundhedslovens bestemmelser om f.eks. samtykke, aktindsigt, m.v., altså bestemmelserne om patienternes retstilling, at der kan opstå usikkerhed om forholdet mellem sociale og sundhedsfaglige ydelser.

Sundhedsfaglig behandling

45. Ved sundhedsfaglig behandling forstås undersøgelse, diagnosticering, sygdomsbehandling, genoptræning, sundhedsfaglige pleje og sundhedsfaglige forebyggelsestiltag over for den enkelte patient m.v. Eksempler på sundhedsfaglig behandling er medicingivning, insulinbehandling, øjendrypning, tandbehandling, sårbehandling, blodprøvetagning og vaccinationer.

Stedfortrædende samtykke

46. Hvis patienten varigt mangler evnen til at give et informeret samtykke – f.eks. på grund af nedsat psykisk funktionsevne, hvad enten denne tilstand er opstået ved fødslen eller senere – kan de nærmeste pårørende, f.eks. en ægtefælle eller voksne børn eller en anden person, som patienten er nært knyttet til, ifølge sundhedsloven give samtykke til behandlingen på vegne af patienten. Hvis der er udpeget en personlig værge, der har kompetence til at træffe beslutning vedrørende den sundhedsfaglige behandling, kan denne også give samtykke til behandling, og hvis patienten har afgivet en fremtidsfuldmagt, der omfatter personlige forhold, herunder helbredsforhold, kan samtykket til behandling gives af fremtidsfuldmægtigen, i det omfang fremtidsfuldmagten bemyndiger fremtidsfuldmægtigen dertil. De nærmeste pårørende, værgen eller fremtidsfuldmægtigen indtræder i patientens rettigheder. De skal således have den information, som patienten ellers skulle have haft.

Skønner sundhedspersonen, at de nærmeste pårørende, værgen eller fremtidsfuldmægtigen forvalter samtykket på en måde, der åbenbart vil skade patienten eller behandlingsresultatet, kan sundhedspersonen gennemføre behandlingen, såfremt Styrelsen for Patientsikkerhed giver sin tilslutning hertil.

Efter serviceloven, herunder i forhold til magtanvendelsesreglerne, er det som udgangspunkt alene hovedpersonen selv eller en eventuel værge, der vil kunne give samtykke. Det bemærkes i den forbindelse, at værgens samtykke i relation til magtanvendelse kun er relevant de steder, det fremgår eksplicit af magtanvendelsesreglerne.

Patientens inddragelse

47. Selv om patienten ikke selv kan give samtykke til behandling og pleje, skal vedkommende informeres og inddrages i drøftelserne vedrørende behandlingen og plejen i det omfang, patienten forstår behandlingssituationen, medmindre dette kan skade patienten. Patientens tilkendegivelser skal, i det omfang de er aktuelle og relevante, tillægges betydning.

Ingen pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtig m.v.

48. I sundhedsloven er der fastsat regler for de situationer, hvor en patient, der varigt mangler evnen til at give informeret samtykke, ikke har nogen nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtig, der kan repræsentere patienten i personlige forhold, herunder helbredsforhold. I disse situationer kan sundhedspersonen gennemføre en påtænkt behandling, hvis en uafhængig sundhedsperson, som ikke tidligere har været involveret i behandlingen af patienten, giver sin tilslutning hertil. Hvis behandlingen er af mindre indgribende karakter med hensyn til omfang og varighed, kan sundhedspersonen dog i disse situationer, hvor der ikke er nogen nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtig, umiddelbart gennemføre behandlingen.

Øjeblikkeligt behandlingsbehov

49. Hvis en patient, der midlertidigt eller varigt mangler evnen til at give informeret samtykke eller er under 15 år, befinder sig i en situation, hvor øjeblikkelig behandling er påkrævet for patientens overlevelse eller for på længere sigt at forbedre patientens chance for overlevelse eller for et væsentligt bedre resultat af behandlingen, kan en sundhedsperson indlede eller fortsætte en behandling uden samtykke fra patienten eller forældremyndighedens indehaver, nærmeste pårørende, værge eller fremtidsfuldmægtig, jf. sundhedslovens § 19.

Tvangsbehandling

50. En habil patient, der er fyldt 15 år, kan selv give informeret samtykke til behandling. Såfremt sundhedspersonen efter en individuel vurdering skønner, at patienten, der er fyldt 15 år, ikke selv er i stand til at forstå konsekvenserne af sin stillingtagen, kan forældremyndighedens indehaver give informeret samtykke til behandling indtil patienten bliver 18 år.

Sundhedsloven indeholder ikke hjemmel til at anvende tvang over for habile patienter i forbindelse med somatisk behandling. Der er således f.eks. ikke hjemmel i sundhedsloven til at foretage det, som man betegner som »skjult medicinering«, f.eks. i de situationer, hvor personalet skjuler medicinen i maden for på den måde at få medicinen i patienten. Der er heller ikke hjemmel til skjult medicinering i psykiatriloven.

Siden den 1. januar 2018 har det derimod være muligt at anvende tvang ved somatisk behandling af *varigt inhabile* patienter efter reglerne i lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile (lovbekendtgørelse nr. 126 af 27. januar 2019).

Loven finder anvendelse på patienter, der er fyldt 15 år, og som varigt mangler evnen til at give informeret samtykke til behandling. Loven gælder ikke for patienter, der er omfattet af reglerne i psykiatriloven. Det betyder, at reglerne ikke kan anvendes over for patienter, der er indlagt på psykiatrisk

afdeling efter psykiatriloven, eller over for patienter, der efter § 13 i psykiatriloven, behandles på en somatisk afdeling. Disse kan i stedet tvangsbehandles for visse somatiske lidelser, hvis betingelserne herfor i psykiatriloven er opfyldt.

Efter lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile kan en læge eller tandlæge – under en række betingelser – beslutte at tvangsbehandle en patient, som i ord eller behandling modsætter sig en sundhedsfaglig behandling, som en værge, en nærmeste pårørende eller en fremtidsfuldmægtig har samtykket til, eller som en anden sundhedsperson med faglig indsigt på området eller Styrelsen for Patientsikkerhed har givet sin tilslutning til.

Loven giver desuden mulighed for at gennemføre tvangsbehandlingen ved at anvende tvangsindgreb, hvis tvangsindgrebet er nødvendigt for at gennemføre tvangsbehandlingen. Efter lov om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile kan tvangsbehandling endvidere ske f.eks. ved »skjult medicinering«.

Der henvises i øvrigt til Styrelsen for Patientsikkerheds informationsmateriale om loven ”Anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile – Information til personale. Hvad betyder reglerne for dig?” fra maj 2019.

Yderligere retsregler

51. Ud over de nævnte regler findes der regler om anvendelse af tvang i psykiatrien (psykiatriloven) og regler om tvangsmæssig behandling i medfør af lovgivningen om smitsomme sygdomme, jf. bekendtgørelse nr. 1026 af 1. oktober 2009 af lov om foranstaltninger mod smitsomme og andre overførbare sygdomme med tilhørende bekendtgørelser.

Psykiatriloven beskrives nedenfor. Oplysning om lovgivningen om smitsomme sygdomme fås ved henvendelse til Sundheds- og Ældreministeriet.

Forholdet til psykiatriloven

52. Psykiatriloven regulerer brugen af tvangsmæssige foranstaltninger og finder alene anvendelse i forbindelse med indlæggelse, ophold og behandling på psykiatrisk afdeling, jf. psykiatrilovens § 1, stk. 1. Psykiatriloven omfatter dermed ikke borgere med ophold i et botilbud efter servicelovens kapitel 20.

Der foreligger tvang i psykiatrilovens forstand, når der anvendes foranstaltninger uden patientens informerede samtykke, jf. reglerne herom i sundhedsloven.

Hvor en borger udskrives fra det psykiatriske system og straks skal have tilbud efter den sociale lovgivning, er det vigtigt, at der er kontakt mellem sundhedsmyndigheden og borgerens kommune. I denne fase påhviler det således sundhedsmyndigheder og sociale myndigheder at samarbejde i forbindelse med udarbejdelsen af udskrivningsaftaler hhv. koordinationsplaner og handleplaner, jf. psykiatrilovens §§ 13 a og 13 b samt servicelovens § 141.

Den 1. juli 2019 trådte en ny ordning for brug af udskrivningsaftaler og koordinationsplaner i kraft. Udskrivningsaftaler og koordinationsplaner skal indeholde oplysninger om patientens fremtidige behandling og sociale foranstaltninger for patienten efter udskrivning, samt oplysninger om, hvem der skal reagere, hvis patienten ikke følger planen.

Før skulle overlægen foretage en konkret vurdering af, om patienten selv ville søge den nødvendige behandling efter udskrivning. Det er nu obligatorisk for overlægen at indgå udskrivningsaftaler for alle voksne patienter, hvis overlægen bliver bekendt med, at patienten modtager støtte efter servicelovens afsnit V.

Overlægen er forpligtet til at spørge patienten i forbindelse med indlæggelsen, om patienten modtager støtte fra kommunen i form af f.eks. botilbud eller beskæftigelsestilbud. Hvis patienten ikke kan eller vil svare overlægen, er overlægen stadig forpligtet til at indgå en udskrivningsaftale eller koordinationsplan, hvis overlægen vurderer, at patienten ikke selv vil søge den nødvendige behandling.

Fiksering

53. Servicelovens magtanvendelsesregler giver ikke mulighed for at fikse inden for det sociale område. Fiksering kan derfor ikke lovligt finde sted efter serviceloven.

Tvangsfiksering og beskyttelsesfiksering kan lovligt iværksættes efter psykiatriloven på den psykiatriske afdeling.

Fiksering efter psykiatriloven omfatter tvangsfiksering med bælte, hånd- og fodremme samt handsker, jf. psykiatrilovens § 14, stk. 1. Tvangsfiksering må kun anvendes kortvarigt og i det omfang, det er nødvendigt for at afværge, at en patient udsætter sig selv eller andre for nærliggende fare for at lide skade på legeme eller helbred, forfølger eller på anden lignende måde groft forulemper medpatienter eller øver hærværk af ikke ubetydelig omfang, jf. psykiatrilovens § 14, stk. 2. Den personkreds, der er beskyttet mod grov forulempelse, er medpatienter. Forulempelse af personale eller besøgende er ikke omfattet af bestemmelsen. Beslutning om tvangsfiksering træffes som udgangspunkt af overlægen, jf. psykiatrilovens § 15, stk. 1, men i hastende tilfælde kan sygeplejepersonalet på egen hånd beslutte at fikse med bælte, jf. stk. 3.

Efter psykiatrilovens § 18 kan en patient, der utilsigtet udsætter sig selv for væsentlig fare, beskyttelsesfikses. Beskyttelsesfiksering må kun finde sted, efter en læge har tilset patienten og truffet nærmere bestemmelse om anvendelse af et bestemt beskyttelsesmiddel. Midler til beskyttelsesfiksering omfatter stofbælter og lignende, der bruges for at forhindre patienten i at komme til skade ved at falde ned fra seng eller stol. Et eksempel på beskyttelsesfiksering er placering af patienten i en stol med et bord foran, således at patienten ikke kan rejse sig, med det formål at sikre, at patienten ikke rejser sig og falder med risiko for herved at komme til skade.

Efter § 17 i bekendtgørelsen om anvendelse af anden tvang end frihedsberøvelse på psykiatriske afdelinger (bekendtgørelse nr. 1075 af 27. oktober 2019) er der også mulighed for at fikse patienter, der af trykshedsgrunde selv anmoder herom. Dette kræver dog samtykke fra en læge.

Der kan henvises til vejledning nr. 9778 af 20. august 2016 om forhåndstilkendegivelser, behandlingsplaner, tvangsfiksering og tvungen opfølgning efter udskrivning m.v. for patienter indlagt på psykiatriske afdelinger.

Beskyttelsesmidler i form af bløde stofseler, der bruges for at hindre fald, jf. servicelovens § 128 (omtalt i vejledningens kapitel 10 h), har et andet formål end fiksering og er derfor ikke omfattet af fikseringsbegrebet, uanset at beskyttelsesmidler i form af bløde stofseler indebærer fastspænding.

54. Oplysning om indholdet af disse regelsæt fås ved henvendelse til Sundheds- og Ældreministeriet.

Afsnit II

Servicelovens kapitel 24-24 b

55. I dette afsnit behandles reglerne i servicelovens kapitel 24-24 b.

Servicelovens kapitel 24 indeholder de magtanvendelsesregler, der gælder for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, dvs. både voksne, hvis funktionsnedsættelse er en konsekvens

af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens), og voksne, hvis funktionsnedsættelse ikke er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med udviklingshæmning).

I modsætning til servicelovens kapitel 24, gælder reglerne i servicelovens kapitel 24 a udelukkende for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Dette kan f.eks. være personer med udviklingshæmning.

Endeligt gælder reglerne i servicelovens kapitel 24 b udelukkende for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Dette kan f.eks. være personer med demens.

Kapitel 10

Servicelovens kapitel 24

Kapitel 10 a

Målgruppe

Serviceloven:

§ 124 a. Bestemmelserne i §§ 124 b-135 b gælder for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, der får personlig og praktisk hjælp eller socialpædagogisk bistand m.v. efter §§ 83-87, behandling efter §§ 101 og 102 eller aktiverende tilbud efter §§ 103 og 104, og som ikke samtykker i en foranstaltning efter §§ 124 b-129 a. Det er en forudsætning, at der foreligger den fornødne faglige dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne.

56. Reglerne i servicelovens kapitel 24 gælder for alle voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, dvs. både voksne, hvis funktionsnedsættelse er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens), og voksne, hvis funktionsnedsættelse ikke er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med udviklingshæmning).

Det er en betingelse for at være omfattet af kapitel 24, at personen får personlig og praktisk hjælp eller socialpædagogisk bistand m.v. efter servicelovens §§ 83-87, behandling efter servicelovens §§ 101 og 102 eller aktiverende tilbud efter servicelovens §§ 103 og 104. Det er endvidere en betingelse, at personen ikke samtykker i en foranstaltning efter servicelovens §§ 124 b-129 a. Endeligt er det en forudsætning, at der foreligger den fornødne faglige dokumentation for personens nedsatte psykiske funktionsevne. For mere om denne dokumentation, se vejledningens kapitel 4.

Kapitel 10 b

Fysisk anvendelsesområde

57. Det fysiske anvendelsesområde for bestemmelserne i kapitel 24 varierer.

Bestemmelsen om husordener i § 123 finder alene anvendelse i bo- og dagtilbud efter serviceloven og dermed ikke i almene plejeboliger efter almenboligloven. Det er kun bo- og dagtilbud, hvor der opholder sig borgere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som f.eks. mennesker med udviklingshæmning eller demens, der vil være omfattet af bestemmelsen.

Bestemmelserne i §§ 124 b-124 d, 128 og 128 b om hhv. fysisk guidning, afværgehjælp, fastholdelse m.v., stofselser og tryghedsskabende velfærdsteknologi finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelserne kan også anvendes under udflugter o. lign.

Bestemmelserne i §§ 125 og 128 c om hhv. særlige døråbnere og låsning og sikring af yderdøre og vinduer finder alene anvendelse i bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven.

Med botilbud menes f.eks. midlertidige boformer efter servicelovens § 107, længerevarende boformer efter servicelovens § 108, almene plejeboliger efter almenboliglovens § 5, stk. 2, plejehjem o. lign. efter servicelovens § 192, friplejeboliger efter friplejeboligloven og andre tilsvarende boformer, hvor hjælpen udgår fra servicearealer, og der er fast tilknyttet personale. Med dagtilbud menes beskyttet beskæftigelse efter servicelovens § 103, aktivitets- og samværstilbud efter servicelovens § 104 og aflastningstilbud efter servicelovens § 84. Det er uden betydning for anvendelsesområdet, om det pågældende bo- eller dagtilbud drives af kommunen, regionen eller af en privat leverandør.

Kapitel 10 c

Husorden

Serviceloven:

§ 123. Lederen af et bo- eller dagtilbud efter denne lov kan fastsætte en vejledende husorden, der angiver de nærmere regler og retningslinjer for ophold på bo- eller dagtilbuddets fællesarealer.

Stk. 2. Beboerne i bo- eller dagtilbuddet og deres pårørende skal inddrages i udarbejdelsen af en husorden efter stk. 1.

Stk. 3. Er der fastsat en husorden, jf. stk. 1, skal personer, der har taget ophold i bo- eller dagtilbuddet, gøres bekendt med denne.

58. Lederen af et bo- eller dagtilbud efter serviceloven kan fastsætte en husorden, der angiver de nærmere regler og retningslinjer for ophold på bo- eller dagtilbuddets fællesarealer. Fællesarealerne er de arealer, som anvendes til fælles aktiviteter for beboerne. Husordenerne finder således ikke anvendelse i beboerens egen bolig. Med beboerens egen bolig menes beboerens selvstændige bolig, som anvendes til boligformål.

Servicelovens § 123 finder alene anvendelse i bo- og dagtilbud efter serviceloven. Almene plejeboliger efter almenboliglovens § 5, stk. 2, er derimod ikke omfattet af bestemmelsen, da disse boformer er omfattet af reglerne i almenboliglovens § 40. Efter almenboliglovens § 40 fastsætter en almen boligafdeling på et afdelingsmøde en husorden for afdelingen. Husordensreglerne danner sammen med lejekontrakten, vedtægterne og vedligeholdelsesreglementet for afdelingen de grundlæggende retslige regler for aftalen mellem udlejer og beboerne i almene boliger. Reglerne gælder også for almene ældreboliger ejet af en kommune, region eller selvejende almene ældreboliger. Dog gælder det, at der ikke fastsættes vedtægter for almene ældreboliger ejet af en kommune eller region. Reglerne i en husorden efter almenboligloven indeholder normalt regler for beboernes adfærd og anvendelse af boligerne og deres fællesarealer og udgør således de grundlæggende leveregler for at sikre et velfungerende beboerfælleskab i afdelingen. Reglerne i en husorden efter almenboligloven er bindende, og overtrædelse af dem kan indebære sanktioner over for beboerne.

Udover at § 123 kun gælder i bo- og dagtilbud efter serviceloven, gælder den kun i bo- og dagtilbud, hvor der opholder sig borgere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som f.eks. mennesker med udviklingshæmning eller demens.

Husordener efter § 123 kan angive generelle retningslinjer for ophold og adfærd i fællesarealer og medvirke til at understøtte trivsel og tryghed i fællesskabet. Husordener efter § 123 er alene vejledende. Det betyder, at de ikke kan danne grundlag for magtanvendelse eller andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for borgerne. Husordenerne har således karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Ved fastsættelse af husordener skal proportionalitetsprincippet overholdes. Således må de regler, der fastsættes i husordenen, ikke indsnævre den personlige frihed eller privatlivets fred uforholdsmæssigt eller på anden måde være byrdefulde.

Rammerne i husordenen skal tage højde for, at mennesker med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne kan have særlige udfordringer i forhold til at kunne leve op til en husorden.

Beboerne i bo- eller dagtilbuddet og deres pårørende skal inddrages i udarbejdelsen af husordenen. Beboeren skal inddrages, i det omfang det kan lade sig gøre under hensyn til beboerens funktionsnedsættelse. Derudover skal beboerens pårørende inddrages, såfremt beboeren har pårørende.

Bo- eller dagtilbuddets ledelse eller personale skal gøre personer, der har taget ophold i bo- eller dagtilbuddet, bekendt med husordenen, således at personerne kan indrette sig efter den.

Fastsættelse af husorden er ikke magtanvendelse, og foranstaltningen skal derfor ikke registreres og indberettes. Der er heller ikke klageadgang efter servicelovens § 133.

Eksempler på ting, der kan reguleres i en husorden, er regler om, at beboerne så vidt muligt skal sørge for at holde fællesarealerne ryddelige, f.eks. ved hver aften at tage sine egne ting med tilbage til sit værelse, og regler om, at der ikke må ses TV eller spilles musik på fællesarealerne efter kl. 22.

Eksempler på ting, der ikke kan reguleres i en husorden, er regler om, at personalet må åbne beboernes post uden beboerens samtykke, og regler om, at beboerne ikke må forlade botilbuddet. Baggrunden herfor er, at der er tale om indgribende foranstaltninger, som udgør indgreb i de grundlovssikrede rettigheder om hhv. boligens ukrænkelighed (brud på posthemmeligheden, grundlovens § 72) og frihedsberøvelse (grundlovens § 71).

Som bilag til denne vejledning findes et eksempel på en husorden på et botilbud efter serviceloven.

Kapitel 10 d

Fysisk guidning

Serviceloven:

§ 124 b. Personalet kan anvende fysisk guidning over for personer som led i omsorgen, herunder for at sikre tryghed og trivsel på bo- og dagtilbud. Fysisk guidning kan anvendes

- 1) af hensyn til personen selv for at sikre dennes tryghed og værdighed,
- 2) af hensyn til andre i situationer, hvor personens adfærd er grænseoverskridende eller konfliktskabende, eller
- 3) i situationer, hvor en beboer på et bo- eller dagtilbud er gået ind i en anden beboers egen bolig, uden at den anden beboer ønsker det.

Stk. 2. Fysisk guidning efter stk. 1 må ikke indebære fastholdelse.

Stk. 3. Fysisk guidning er ikke magtanvendelse eller et indgreb i selvbestemmelsesretten. Der skal derfor ikke ske registrering og indberetning efter § 135 a.

59. Plejepersonalet kan anvende fysisk guidning over for personer som led i omsorgen, herunder for at sikre tryghed og trivsel på bo- og dagtilbud. Fysisk guidning kan anvendes af hensyn til personen selv for at sikre dennes tryghed og værdighed eller af hensyn til andre i situationer, hvor personens adfærd er grænseoverskridende eller konfliktskabende, eller i situationer, hvor en beboer på et bo- eller dagtilbud er gået ind i en anden beboers egen bolig, uden at den anden beboer ønsker det.

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelsen kan også anvendes under udflugter o. lign.

Begrebet ”andre” omfatter alle, herunder alle, der opholder sig på bo-eller dagtilbuddet, f.eks. beboere, besøgende og personale.

Hvorvidt en persons adfærd er grænseoverskridende eller konfliktskabende, vil afhænge af en konkret og individuel vurdering i den enkelte situation.

Fysisk guidning kan først anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Principperne om proportionalitet og skånsomhed skal overholdes.

Fysisk guidning kan f.eks. bestå i at lægge en arm om skulderen af en borger for at angive, at man ønsker, at personen skal følge med. Fysisk guidning kan også bestå i at tage borgerens hånd og føre borgeren med sig til et andet rum. Det kan f.eks. være relevant i situationer, hvor der er uoverensstemmelse mellem borgerens ageren og ønsker og personalets faglige vurdering af, hvad der er det bedste for den pågældende.

Fysisk guidning må ikke indebære fastholdelse. Således skal personalet stoppe guidningen, hvis personen gør modstand. Det bemærkes, at servicelovens § 124 b på dette punkt adskiller sig fra den tilsvarende bestemmelse på børneområdet, som fremgår af § 6 i lov om voksenansvar for anbragte børn og unge, jf. lovbekendtgørelse nr. 178 af 26. februar 2019 med senere ændringer (herefter voksenansvarsloven).

Et eksempel på en situation, som er omfattet af § 124 b, er, at en pædagog har forsøgt at overtale en beboer på et botilbud, som spiller mundharmonika i fællesrummet til stor gene for tre andre beboere, der ser fjernsyn i fællesrummet, til at gå med ud i køkkenet. Da overtalelsen ikke lykkes, lægger pædagogen en hånd på beboerens skulder og fører personen stille og roligt væk fra fællesrummet og ud i køkkenet. Der vil her være tale om fysisk guidning. Hvis beboeren gør modstand, således at pædagogen er nødt til at anvende fysisk magt, f.eks. ved at fastholde personen, er der ikke hjemmel i § 124 b til at fortsætte handlingen. Der kan alene fastholdes, hvis betingelserne for fysisk magtanvendelse efter § 124 d er opfyldt eller, i forhold til personer, hvor funktionsnedsættelsen er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens), hvis betingelserne for fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd efter § 136 d er opfyldt.

Fysisk guidning er ikke magtanvendelse, men omsorg, og foranstaltningen skal derfor ikke registreres og indberettes.

Personalets anvendelse af reglerne om fysisk guidning kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

Kapitel 10 e

Afværgehjælp

Serviceoven:

§ 124 c. Personalet kan kortvarigt fastholde eller føre en person væk fra en situation, når det er nødvendigt for at afværge, at vedkommende forårsager væsentlig ødelæggelse af indbo eller andre værdier.

60. Personalet kan kortvarigt fastholde eller føre en person væk fra en situation, når det er nødvendigt for at afværge, at vedkommende forårsager væsentlig ødelæggelse af indbo eller andre værdier. Afværgehjælp kan anvendes akut, dvs. uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Indgrebet har karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelsen kan også anvendes under udflugter o. lign.

Afværgehjælp kan først anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Principperne om proportionalitet og skånsomhed skal overholdes.

Det er en betingelse, at der er tale om væsentlig ødelæggelse af fysiske genstande af betydelig økonomisk værdi eller affektionsværdi, der tilhører en anden eller borgeren selv. Der skal i den forbindelse tages højde for den økonomiske værdi eller affektionsværdien af det materielle gode, der er ved at blive ødelagt, ligesom indgrebet altid skal ske under iagttagelse af proportionalitetsprincippet. En fastholdelse skal således være så kortvarig som muligt og må ikke være af mere indgribende karakter end nødvendigt for at forhindre den skadevoldende handling.

Det bemærkes, at dyr er omfattet af tingsbegrebet.

Et eksempel på en situation, hvor bestemmelsen om afværgehjælp kan anvendes, er, hvor en botilbudsbeboer tager en anden beboers fotoalbum, som har stor affektionsværdi for den beboer, der ejer det, og begynder at ødelægge det. Her vil personalet kunne fastholde beboeren eller føre beboeren væk for at forhindre yderligere ødelæggelse af fotoalbummet. Men personalet skal først have forsøgt at stoppe situationen med en socialpædagogisk indsats, f.eks. ved at forsøge at overtale beboeren til at lægge fotoalbummet fra sig.

Et eksempel på en situation, hvor bestemmelsen om afværgehjælp ikke lovligt kan anvendes, er, hvor en person sidder og tegner med en permanent sprittusch på et vandglas til en værdi af 4 kr. I denne situation er personalets eneste mulighed således at forsøge at overtale beboeren til at stoppe.

Anvendelse af afværgehjælp skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og til tilsynet, jf. § 135 a.

Personalets anvendelse af reglerne om afværgehjælp kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

Kapitel 10 f

Fastholdelse m.v.

Serviceoven:

§ 124 d. Personalet kan fastholde, tilbageholde eller føre en person tilbage til boligen eller til et andet opholdsrum, når personen udviser en adfærd, der er til fare for den pågældende selv eller andre.

Stk. 2. Personer, over for hvem der er foretaget indgreb efter stk. 1 for at forhindre den pågældende i at forlade boligen eller et opholdsrum eller føre den pågældende tilbage til boligen eller et opholdsrum, kan begære indgrebet indbragt for retten efter reglerne i retsplejelovens kapitel 43 a.

Stk. 3. Begæring efter stk. 2 kan indgives af en pårørende, en værge, en fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, når den person, som foranstaltningen vedrører, ikke selv er i stand til at indgive begæring.

61. Personalet kan fastholde, tilbageholde eller føre en person tilbage til boligen eller til et andet opholdsrum, når personen udviser en adfærd, der er til fare for den pågældende selv eller andre. Fastholdelse m.v. kan ske akut, dvs. uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Indgrebet har karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelsen kan også anvendes under udflugter o. lign.

En persons adfærd er til fare for den pågældende selv eller andre, når der er risiko for, at den pågældende selv eller andre kan komme til skade som følge af adfærden. Det afhænger af en konkret og individuel vurdering i den enkelte situation, om en sådan risiko foreligger.

Fastholdelse m.v. kan først ske, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Fastholdelsen m.v. skal være så kortvarig som muligt og må ikke være af mere indgribende karakter end nødvendigt for at forhindre den forestående fare.

Med fastholdelse menes, at personalet kan holde en borger fysisk fast for at forhindre eller afværge fare. Med tilbageholdelse menes, at personalet kan holde en borger fysisk tilbage for at forhindre eller afværge fare. Med føren tilbage til boligen menes, at personalet kan føre en borger fysisk tilbage til borgerens egen bolig på botilbuddet eller til borgerens eget hjem (i tilfælde, hvor borgeren ikke bor på botilbud) for at forhindre eller afværge fare. Med føren til et andet opholdsrum menes, at personalet kan føre en borger fysisk til et andet opholdsrum enten på bo- eller dagtilbuddet eller andet steds for at forhindre eller afværge fare.

Fastholdelse m.v. skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Personalets anvendelse af reglerne om fastholdelse m.v. kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

Det bemærkes, at der i § 136 d er en videre adgang til at fastholde m.v. i forhold til personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Se mere herom i vejledningens kapitel 12 d.

62. Visse indgreb efter bestemmelsen kan have karakter af frihedsberøvelse, og derfor kan personer, over for hvem der er foretaget indgreb efter bestemmelsen, for at forhindre den pågældende i at forlade boligen eller et opholdsrum eller føre den pågældende tilbage til boligen eller et opholdsrum, begære indgrebet indbragt for retten efter reglerne i retsplejelovens kapitel 43 a om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse. Dette følger af bestemmelsens stk. 2.

Det følger af bestemmelsens stk. 3, at begæringen kan indgives af en pårørende, en eventuel værge, en eventuel fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, når den person, som foranstaltningen vedrører, ikke selv er i stand til at indgive begæring. Hermed sikres, at personen også kan få gavn af bestemmelsen om den særlige adgang til domstolsprøvelse, selvom personen på grund af sin funktionsnedsættelse ikke selv er i stand til at indgive begæring.

Kapitel 10 g

Særlige døråbnere

ServiceLOVEN:

§ 125. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at anvende særlige døråbnere ved yderdøre for en eller flere personer i en afgrænset periode, når

- 1) der er nærliggende risiko for, at en eller flere personer ved at forlade bo- eller dagtilbuddet udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, og
- 2) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko og
- 3) lovens øvrige muligheder forgæves har været anvendt.

Stk. 2. Hvis foranstaltninger efter stk. 1 iværksættes, skal der af hensyn til beboernes frie færden opsættes en døralarm, som sikrer, at beboere, der ikke selv kan betjene den særlige døråbner, får den nødvendige hjælp hertil. Beboere, der er omfattet af foranstaltningen efter stk. 1, vil således alene kunne tilbageholdes, hvis bestemmelsen i §§ 124 d eller 136 d samtidig hermed finder anvendelse.

63. Kommunalbestyrelsen kan ifølge § 125 træffe afgørelse om at anvende særlige døråbnere, når der er nærliggende risiko for, at en eller flere personer ved at forlade bo- eller dagtilbuddet udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade, forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge denne risiko, og lovens øvrige muligheder forgæves har været anvendt.

Bestemmelsen finder alene anvendelse i bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven.

Med særlige døråbnere menes dobbelte dørgreb, dobbelttryk for døråbning og lignende, der er egnede til at vanskeliggøre, at visse borgere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne forlader bo- eller dagtilbuddet og udsætter sig selv eller andre for at lide væsentlig personskade. Foranstaltningen må ikke have karakter af en egentlig aflåsningsmekanisme, men må alene virke forsinkende i forhold til den pågældendes frie færden, så personalets opmærksomhed henledes på, at den pågældende går ud, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 3, stk. 2.

Når der træffes afgørelse om anvendelse af særlige døråbnere, sker det primært af hensyn til den pågældendes sociale tryghed og sikkerhed. Men det kan også være af hensyn til den pågældendes værdighed. I forbindelse med sagens behandling vil der således være foretaget en konkret afvejning mellem hensynene til den pågældendes selvbestemmelse, sociale tryghed og værdighed.

Som det gælder for alle indgreb i selvbestemmelsesretten efter servicelovens afsnit VII, må anvendelse af særlige døråbnere ikke erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.

64. Den første betingelse i § 125, stk. 1, nr. 1, om nærliggende risiko for væsentlig personskade indebærer, at man med kendskab til den enkelte borger med overvejende sandsynlighed kan forudsige, at den pågældende ikke vil være i stand til at overskue at forlade bo- eller dagtilbuddet på egen hånd pga. manglende forståelse for f.eks. trafikale eller geografiske forhold.

Personskade kan eksempelvis være følgerne af at blive påkørt af biler, cykler, busser og tog. Det kan også være følgerne af at falde i søer, moser, åer og havnebassiner, falde ned fra broer eller følger af vejrforhold som f.eks. voldsom kulde eller varme.

Risikoen for personskade skal være dokumenteret på det tidspunkt, hvor anvendelsen af særlige døråbne-re kommer på tale. Kendskabet til borgeren skal have vist, at pågældende er »dørsøgende«. Det er ikke tilstrækkeligt at have en formodning om, at den pågældende måske vil forlade bo- eller dagtilbuddet og derved udsætte sig for en risiko.

Der skal f.eks. foreligge en konkret viden om:

- at den pågældende ofte forlader bo- eller dagtilbuddet, eller
- at den pågældende ofte bevæger sig mod et farligt område, som f.eks. en stærkt trafikeret vej eller et havneområde.

Betingelserne vil normalt ikke være opfyldt, hvis den pågældende ofte forlader boligen og følger en kendt og sikker rute. Det kan f.eks. være til den tidligere bolig, hvor pågældende ikke skal passere stærkt trafikerede områder.

Der er ikke tale om de skader, som almindeligvis kan påregnes ved udendørs færdsel til fods som f.eks. fald på et sneglat fortov eller forvridning af anklen på en ujævn vej.

Reglen omhandler alene risikoen for personskade, hvilket udelukker tilfælde, hvor der alene er risiko for materiel skade. Tilfælde, hvor en borger f.eks. forsøger at trænge ind i en tidligere bolig og derved forvolder materiel skade, er ikke omfattet.

65. Den anden betingelse i § 125, stk. 1, nr. 2, om, at forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet for at afværge risikoen for væsentlig personskade, medfører, at særlige døråbnere ikke kan anvendes i forhold til borgere, hvor risikoen kan afværges på andre måder, som er mindre indgribende.

På demensområdet er der positive erfaringer med at forebygge, at f.eks. borgere med demens forlader plejehjemmet og herefter kommer til skade. Der er f.eks. gjort forsøg med et særligt farvevalg og med placering af planter eller lignende for at undgå, at en beboer med demens forvilder sig ud af plejehjemmet. Endvidere er der positive erfaringer med at tilrettelægge forskellige aktivitetstilbud, som beskæftiger den enkelte på plejehjemmet eller med at etablere overskuelige fysiske rammer både inde og ude, således at beboere med demens ikke bliver rastløse eller modløse og derfor forsøger at komme tilbage til tidligere trygge rammer. For mere om demensindretning henvises til bekendtgørelse nr. 1113 af 29. september 2017 om mærkning af demensegnede plejeboliger samt SBI-anvisning om plejeboliger for personer for demens:

nr. 259 <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/259-Plejeboliger-for-personer-med-demens-indledende-spoergsmaal-1.aspx>

nr. 263 <https://sbi.dk/anvisninger/Pages/263-Plejeboliger-for-personer-med-demens-detajler-og-eksempler-1.aspx>

Trygge rammer kan også skabes ved sociale relationer og menneskelig kontakt. Etablering af sådanne alternativer bør indgå i overvejelserne om, hvorvidt særlige døråbnere er påkrævet i de enkelte tilfælde.

Endvidere vil de lokale fysiske rammer spille en afgørende rolle ved afgørelsen af, om anvendelse af særlige døråbnere er påkrævet. Nogle boliger er overskuelige og har alene en enkelt udgangsdør, mens de fysiske forhold andre steder gør det vanskeligt at holde øje med, om en borger forlader boligen.

Endelig bør boligens geografiske beliggenhed, herunder beliggenheden i forhold til trafikerede veje, broer, ubevogtede jernbaneoverskæringer, havneområder, søer, moser, grusgrave m.v., indgå i overvejelserne om, hvorvidt der er risiko for personskade, og det derfor er påkrævet at bruge særlige døråbnere.

66. Ifølge den tredje betingelse i § 125, stk. 1, nr. 3, skal lovens øvrige muligheder forgæves have været anvendt. Der gælder således et skærpet proportionalitetskrav, hvilket bl.a. indebærer, at mindre indgribende foranstaltninger i form af tryghedsskabende velfærdsteknologi efter §§ 128 b eller 136 e forgæves skal være afprøvet, inden der sættes ind med den mere indgribende foranstaltning i form af en særlig døråbner.

Der kan eksempelvis være tale om farefyldte trafikale forhold, særlige naturområder, hvor den pågældende kan blive væk eller vejrforhold som f.eks. voldsom kulde eller varme, som vil kunne begrunde, at disse midler bringes i anvendelse, når andre og mindre indgribende foranstaltninger forgæves har været forsøgt afprøvet.

Det vil således være hensigtsmæssigt, hvis botilbud m.v. fysisk indrettes således, at personalet let kan overskue, om en borger, der ikke kan klare sig selv på egen hånd, er ved at forlade stedet, så man i tide kan træffe de nødvendige forholdsregler.

67. Hvis der anvendes særlige døråbnere, skal der af hensyn til beboernes frie færden opsættes en døralarm, som sikrer, at beboere, der ikke selv kan betjene den særlige døråbner, får den nødvendige hjælp hertil.

Kommunalbestyrelsens afgørelse gælder i 12 måneder, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 3, stk. 1. Personalet på bo- eller dagtilbuddet skal dog være opmærksom på, om der i løbet af de 12 måneder sker en ændring i borgerens situation, herunder funktionsevne, som gør, at betingelserne for anvendelse af særlige døråbnere ikke længere er til stede. Skulle dette være tilfældet, skal personalet øjeblikkeligt ophøre med at anvende den særlige døråbner.

68. Anvendelse af særlige døråbnere skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kommunalbestyrelsens afgørelse om særlige døråbnere kan påklages til Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2 og 3.

Kapitel 10 h

Stofseler

Servicebogen:

§ 128. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at anvende fastspænding med stofseler til kørestol eller andet hjælpemiddel, seng, stol eller toilet for at hindre fald, når der er nærliggende risiko for, at en person udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om, for hvilken periode de beskyttelsesmidler, som er omfattet af stk. 1, kan anvendes, og skal løbende vurdere, om en mindre indgribende foranstaltning kan anvendes.

69. Kommunalbestyrelsen kan ifølge § 128 træffe afgørelse om at fastspænde en person med stofseler for at hindre fald, når der er nærliggende risiko for, at personen udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet.

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelsen kan også anvendes under udflugter o. lign.

Bestemmelsen har navnlig praktisk betydning for personer, der foruden at have en nedsat psykisk funktionsevne også har en nedsat fysisk funktionsevne.

Beskyttelsen mod skade som følge af fald består i at spænde den pågældende fast til kørestolen, sengen, toilettet osv. med bløde stofseler. Selerne kan f.eks. placeres over brystet, om livet eller over benene.

Hvis en borger f.eks. har mistet evnen til at gå, men til trods herfor til stadighed forsøger at gå med benbrud og andre skader til følge, vil man med hjemmel i bestemmelsen kunne anvende fastspænding som beskyttelse.

Der er ikke hjemmel til at spænde fast med henblik på at sikre en korrekt siddestilling, da det ikke sker for at hindre fald. Det er dog muligt at korrigere for siddestilling på andre måder end fastspænding f.eks. ved siddepuder eller rygpuder. Det samme gælder, hvis en person med nedsat psykisk funktionsevne lider af hyppige kramper, spasmer eller andre ufrivillige kraftige bevægelser og dermed er i fare for at falde og udsætte sig selv for væsentlig personskade. Denne form for fastspænding omfatter ikke fiksering.

Beskyttelsesmidler i form af bløde stofseler efter § 128 kan alene bruges for at hindre fald. Bestemmelsen i § 128 kan derimod ikke – når der ikke foreligger f.eks. benbrud og manglende forståelse for egen situation – benyttes til at spænde en borger fast i en stol eller kørestol for at forhindre vedkommende i at gå. De kan heller ikke anvendes med det formål at begrænse mobiliteten, når den pågældende er utryk eller aggressiv.

Eksempel:

En borger kan på grund af lammelse ikke stå eller gå. Borgeren har endvidere kognitive skader, der medfører, at hun ikke har forståelse for sine begrænsninger, og borger rejser sig derfor jævnligt fra kørestolen med fald til følge. Selv i denne situation kan der ikke automatisk gives tilladelse til brug af stofselen, da der skal foreligge dokumentation for, at stofselen er absolut påkrævet for at afværge nærliggende risiko for væsentlig personskade. Desuden kan der heller ikke ske godkendelse, hvis risikoen kan afværges ved brug af andre og mindre indgribende metoder, såsom antiglidedpude eller lign.

§ 128 omfatter ikke beskyttelsesmidler i form af bløde specialhandsker, hjelme m.v., der bruges med det formål at forhindre selvdestruktiv adfærd. Denne form for omsorg er omfattet af pligten til at undgå omsorgssvigt, jf. servicelovens § 82. Undlader man at forhindre selvdestruktiv adfærd, f.eks. ved at bruge sådanne beskyttelsesmidler, vil det kunne udgøre et brud på pligten til at undgå omsorgssvigt.

Er der tale om en hjelm, som borgeren selv kan tage af, og hvor der ikke benyttes fysisk magt til at give borgeren hjelmen på, vil der ikke være tale om magtanvendelse. Er der derimod tale om en fastholdelse for at give borgeren hjelm på, vil det være magtanvendelse, som er omfattet af servicelovens § 124 d. Indgrebet skal derfor opfylde betingelserne i § 124 d. Det samme gælder bløde specialhandsker.

Ved anvendelse af en foranstaltning efter servicelovens § 128 vil der være tale om, at hensynet til den pågældendes sociale tryghed, herunder sikkerhed, er vurderet vigtigere end hensynet til selvbestemmelsesretten. En konkret afvejning af de forskellige hensyn kan i så fald blive nødvendig.

70. Beskyttelsesmidler i form af fastspænding med stofseler for at forhindre fald kan alene anvendes, når der er nærliggende risiko for, at borgeren udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade.

Det er ikke tilstrækkeligt at have en formodning om, at den pågældende kan komme til at foretage sig noget, der kan medføre, at han eller hun udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade. Der skal derimod foreligge en konkret viden om, at den pågældende enten ofte har forsøgt at udføre handlinger, der kan indebære en risiko for fald og deraf følgende personskade, eller ofte plages af kramper, spasmer eller lignende, som medfører risiko for væsentlig personskade.

Væsentlig personskade kan bl.a. være brækkede lemmer, kraniebrud, hjernerystelse, tabte eller løse tænder m.v. Derimod kan f.eks. en mindre forstuvning i denne sammenhæng ikke opfattes som væsentlig personskade. Den væsentlige personskade skal dog individuelt vurderes ud fra den pågældendes helbreds-tilstand.

Eksempel:

Der er søgt om tilladelse til anvendelse af stofsele om natten til en borger med en demenssygdom. Borgeren er ikke bevidst om, at han ingen ståfunktion har. Borgeren har en fast vagt døgnet rundt. Hvis borgeren ikke har stofsele om natten, prøver han hele tiden at stå op med utallige fald til følge.

Betingelserne for at godkende anvendelse af stofsele om natten til borgeren er ikke opfyldt, da det ikke er godtgjort, at der er nærliggende risiko for væsentlig personskade, og at det er absolut påkrævet at anvende stofsele hele natten. Stofselensformål er at beskytte borgeren ved f.eks. at forhindre fald. Der er ikke beskrevet situationer op til ansøgningstidspunktet, hvoraf det kan ses, at der er nærliggende risiko for væsentlig personskade. Desuden har borgeren en fast vagt, og der ses ikke at være afprøvet alternativer i form af f.eks. at berolige borger, når han har været urolig om natten. Det fremgår ikke af journalnotaterne, at personalet har observeret, hvordan borger sover, og om stofselen kan undgås.

Eksempel:

Et bosted søger om tilladelse til anvendelse af blød sele til en borger til brug for kørestolen. Det fremgår af sagen, at borgeren er svært dement og ude af stand til at stå og gå alene, og at han flere gange er faldet, når han har rejst sig fra kørestolen. Personalet har forsøgt sig med andre tiltag, blandt andet kørt borgerens kørestol helt ind til bordet samt imødekommet borgerens ønsker om at stå op, hvor borgeren støttes under begge arme med kørestolen lige bagved.

Betingelserne for at give tilladelse til anvendelse af stofsele er opfyldt i den konkrete sag.

Bostedet har godtgjort en nærliggende risiko for væsentlig personskade på grund af hyppige fald, og personalet har forsøgt at anvende mindre indgribende foranstaltninger.

Kommunen anfører i sin afgørelse, at tilladelsen alene gælder, når personalet vurderer, at det er absolut nødvendigt for at undgå omsorgssvigt og væsentlig personskade med fald fra stolen. Kommunen anfører desuden, at personalet fortsat skal arbejde på at undgå magtanvendelse og brug af blød stofsele, og at anvendelsen af selen løbende skal evalueres.

Eksempel:

En kommune har søgt om fornyet godkendelse af brug af stofsele til kørestol. Kommunen lægger vægt på, at borgeren på grund af en lammelse ikke har en stå- og gangfunktion. Borgeren har endvidere kognitive skader, der medfører, at hun ikke har forståelse for sin begrænsning og derfor rejser sig fra kørestolen med fald til følge. Hun falder forover, når hun sidder i stolen.

Der mangler dokumentation for, at der foreligger en konkret risiko for væsentlig personskade, og at stofsele er absolut påkrævet for at afværge en nærliggende risiko for væsentlig personskade. Der foreligger ikke oplysninger om, hvor ofte borgeren falder ud af kørestolen og hvilke skader, der er sket som følge af fald. Personskaden skal være væsentlig. Endelig mangler der oplysninger om forsøg med andre tiltag for at forhindre fald fra kørestolen, f.eks. i form af komfortstol eller antiglidepude. Det kan derfor ikke udelukkes, at personalet ved hjælp af mindre indgribende foranstaltninger ville kunne undgå anvendelse af stofsele.

71. Beskyttelsesmidler i form af fastspænding med stofsele kan alene anvendes i de tilfælde, hvor det er absolut påkrævet for at afværge en nærliggende risiko for væsentlig personskade.

Det følger af mindsteindgrebsprincippet, at beskyttelsesmidler i form af fastspænding med stofsele ikke lovligt kan anvendes, hvis risikoen kan afværges ved brug af andre og mindre indgribende metoder.

Der vil være borgere, for hvem en bedring af den fysiske funktionsevne ikke kan forventes. Det er derfor vigtigt at være opmærksom på mulighederne for at indrette omgivelserne sådan, at fald kan hindres på mindre indgribende måder. Dette gælder naturligvis også for de borgere, for hvem behovet herfor kan mindskes.

En borger med dårlig balanceevne og delvise lammelser eller hyppige spasmer kan f.eks. forhindres i at falde ned fra stol, seng eller toilet ved at anbringe gelændere, sengehest eller madras tæt ved gulvet.

For borgere med eksempelvis stærkt nedsat muskelkraft, som ikke kan rette kroppen ud, og derfor sidder dårligt i en stol, kan det i nogle tilfælde være nødvendigt at bruge stofsele for, at disse borgere overhovedet kan sidde i en kørestol uden risiko for at falde ud, og dermed komme til skade.

Der skal således være tale om en konkret risiko for personskade, som det ikke er lykkedes at afværge ad mindre indgribende veje, og som det af hensyn til at undgå væsentlig personskade er nødvendigt at forhindre.

72. Det fremgår af servicelovens § 128, stk. 2, at kommunalbestyrelsens afgørelse skal indeholde oplysninger om, for hvilken periode beskyttelsesmidler i form af fastspænding med stofsele kan anvendes, jf. lovens § 130, nr. 2.

Da behovet kan ændre sig i forhold til den enkeltes helbredstilstand, skal det løbende vurderes, om en mindre indgribende foranstaltning kan anvendes. I magtanvendelsesbekendtgørelsens § 4, stk. 1, er det fastsat, at revurdering senest skal ske 18 måneder efter kommunalbestyrelsens afgørelse.

73. Anvendelse af stofsele skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videreende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kommunalbestyrelsens afgørelse om stofsele kan påklages til Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2 og 3.

Kapitel 10 i

Tryghedsskabende velfærdsteknologi

ServiceLOVEN:

§ 128 b. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi for en person i en afgrænset periode, når der er risiko for personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør det påkrævet for at afværge denne risiko, jf. dog § 136 e.

74. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi for en person i en afgrænset periode, når der er risiko for personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør det påkrævet for at afværge denne risiko. Risikoen for personskade kan både være i forhold til borgeren selv, men også i forhold til andre.

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelserne kan også anvendes under udflugter o. lign.

At velfærdsteknologier omfattet af bestemmelsen er tryghedsskabende betyder, at løsninger skal være egnet til at understøtte borgerens bevægelsesfrihed, omsorg, værdighed, tryghed eller sikkerhed. Velfærdsteknologiske løsninger såsom spiserobotter, robotstøvsugere o. lign. er således ikke omfattet af bestemmelsen.

Bestemmelsen gør det f.eks. muligt at anvende velfærdsteknologiske løsninger med henblik på at lokalisere en borger, der har bevæget sig væk fra sit botilbud og er fare vild. Bestemmelsen gør det også muligt at anvende velfærdsteknologiske løsninger til at registrere bevægelser/fald i borgerens egen bolig.

Når der træffes afgørelse om anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi, sker det primært af hensyn til den pågældendes sociale tryghed og sikkerhed. Men det kan også være af hensyn til den pågældendes værdighed. I forbindelse med sagens behandling vil der således være foretaget en konkret afvejning mellem hensynene til den pågældendes selvbestemmelse, sociale tryghed og værdighed.

Som det gælder for alle indgreb i selvbestemmelsesretten efter servicelovens afsnit VII, må anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi ikke erstatte omsorg, pleje og socialpædagogisk bistand.

Hvorvidt der er risiko for personskade, og forholdene i det enkelte tilfælde gør anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi påkrævet for at afværge denne risiko, beror på en konkret og individuel vurdering. Det bemærkes i den forbindelse, at betingelserne for anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi er lempeligere end betingelserne i § 125 om særlige døråbnere, jf. ovenfor.

Et eksempel på en situation, hvor betingelserne for anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi er opfyldt, er, hvor en borger har en tendens til at forlade sit hjem i nattøj og bare fødder om vinteren og fare vild. Her vil en teknologisk løsning i form af en GPS kunne hjælpe plejepersonalet med at lokalisere borgeren og bringe vedkommende hjem. Et andet eksempel er den situation, at en borger på et botilbud har en tendens til at stå op om natten og blive bange for mørket, hvorfor hun stiller sig hen i hjørnet af sit værelse og banker hovedet ind i væggen. Her vil en teknologisk løsning i form af en faldmåtte, der lægges foran borgerens seng, kunne alarmere plejepersonalet om, at borgeren er stået ud af sin seng og formentlig har brug for hjælp.

Bestemmelsen kan først anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Principperne om proportionalitet og skånsomhed skal overholdes.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologier bør altid ske med udgangspunkt i den enkelte borgeres livsværdier, holdninger og livshistorie og skal samlet set bidrage til at understøtte den enkeltes livskvalitet. Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologier skal understøtte borgerens behov for tryghed, omsorg, værdighed, sikkerhed, bevægelsesfrihed samt selvbestemmelse. Formålet med anvendelsen af tryghedsskabende velfærdsteknologier må derfor ikke være at erstatte socialpædagogiske indsatser eller personaleressourcer. Det bemærkes i den forbindelse, at der skal være personale til stede til at reagere på de alarmer, som de tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger kan udløse. Socialtilsynet og kommunalbestyrelserne skal som led i deres driftsorienterede tilsyn følge op på dette.

Det er udelukkende de velfærdsteknologiske løsninger, der er oplistet i den gældende bekendtgørelse om tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger, der kan anvendes. Der henvises til vejledningens kapitel 13 om Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi. Kommunalbestyrelsens afgørelse om tryghedsskabende velfærdsteknologi skal indeholde oplysninger om, hvilken velfærdsteknologi fra listen, som må anvendes over for den pågældende borger, samt begrundelse herfor.

Kommunalbestyrelsens afgørelse gælder i 12 måneder, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 5, stk. 1. Plejepersonalet skal dog være opmærksom på, om der i løbet af de 12 måneder sker en ændring i borgerens situation, herunder funktionsevne, som gør, at betingelserne for anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi ikke længere er til stede. Skulle dette være tilfældet, skal personalet øjeblikkeligtophøre med at anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi.

Træffes kommunalbestyrelsens afgørelse over for en person i målgruppen for servicelovens kapitel 24 b, dvs. f.eks. personer med demens, kan afgørelsen gøres tidsubegrænset, jf. servicelovens § 136 e, stk. 5, 2. pkt., og magtanvendelsesbekendtgørelsens § 5, stk. 2. Se mere herom i vejledningens kapitel 12 e.

Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kommunalbestyrelsens afgørelse om tryghedsskabende velfærdsteknologi kan påklages til Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2 og 3.

Det bemærkes, at der i § 136 e er hjemmel til over for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af demens eller anden erhvervet og fremadskridende mental svækkelse, at anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Se mere herom i vejledningens kapitel 12 e.

Kapitel 10 j

Låsning og sikring af yderdøre og vinduer

Serviceloven:

§ 128 c. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om at låse eller på anden vis sikre yderdøre eller vinduer til en beboers egen bolig på botilbud i en afgrænset periode, når der er risiko for, at beboeren vil forlade sin bolig og derved udsætte sig selv eller andre for fare.

Stk. 2. Afgørelser efter stk. 1 kan ikke omfatte aflåsning af døre til botilbuddets indendørs fællesarealer.

Stk. 3. Der skal altid være mindst én uaflåst dør i beboerens egen bolig.

75. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om i en afgrænset periode at låse eller på anden vis sikre yderdøre eller vinduer til en beboers egen bolig på botilbud, når der er risiko for, at beboeren vil forlade sin bolig og derved udsætte sig selv eller andre for fare.

Der kan anvendes forskellige genstande til aflåsningen/sikringen, som f.eks. dørlåse og hasper.

Bestemmelsen finder alene anvendelse i bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven og botilbudslignende boformer.

Hvorvidt der er risiko for, at beboeren vil forlade sin bolig og derved udsætte sig selv eller andre for fare, beror på en konkret og individuel vurdering. Et eksempel på en situation, hvor der foreligger en sådan risiko, er, at en beboer med udviklingshæmning har en tendens til, som følge af sin funktionsnedsættelse, at løbe ud på en trafikeret vej, hvorved beboeren selv og andre trafikanter udsættes for fare.

Bestemmelsen kan først anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats, og dørlåsning m.v. skal være så kortvarig som muligt.

Bestemmelsen giver ikke hjemmel til aflåsning af døre til botilbuddets indendørs fællesarealer, men alene til sikring af vinduer eller aflåsning af yderdøre til beboerens egen bolig, dvs. terrassedøre, altandøre, havelåger o. lign. Der kan ikke foretages aflåsning af døren mellem beboerens egen bolig og tilbuddets fællesarealer. Det bemærkes i den forbindelse, at fællesarealer omfatter fælles gangarealer. Beboerens egen bolig er borgerens selvstændige bolig, som anvendes til boligformål. Det vil f.eks. efter almenboliglovens § 110 omfatte eget toilet, bad og evt. køkken. Fællesarealerne er de arealer, som anvendes til fælles aktiviteter for beboerne.

Der skal altid være mindst én uaflåst dør i beboerens egen bolig. Baggrunden herfor er hensynet til beboerens frie færden og hensynet til brandsikkerheden. Dørlåsning m.v. vil dermed aldrig kunne have karakter af frihedsberøvelse.

Kommunalbestyrelsens afgørelse gælder i 12 måneder, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 6, stk. 1. Plejepersonalet skal dog være opmærksom på, om der i løbet af de 12 måneder sker en ændring i borgerens situation, herunder funktionsevne, som gør, at betingelserne for dørlåsning m.v. ikke længere er til stede. Skulle dette være tilfældet, skal personalet øjeblikkeligt ophøre med at låse/sikre døre eller vinduer.

Dørlåsning m.v. skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videregende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kommunalbestyrelsens afgørelse om dørlåsning m.v. kan påklages til Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2 og 3.

Kapitel 10 k

Optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter servicelovens § 129

Serviceloven:

§ 129. Kommunalbestyrelsen kan, jf. § 131, indstille til Familieretshuset at træffe afgørelse om, at en person, der modsætter sig flytning eller mangler evnen til at give informeret samtykke hertil, jf. dog § 136 f, skal optages i et bestemt botilbud efter denne lov, botilbud i boliger opført efter den nu ophævede lov nr. 378 af 10. juni 1987 om boliger for ældre og personer med handicap, friplejebolig efter lov om friplejeboliger eller botilbud efter lov om almene boliger m.v., når

- 1) det er absolut påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og
- 2) hjælpen ikke kan gennemføres i personens hidtidige bolig og
- 3) den pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger og

- 4) den pågældende udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade og
5) det er uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan i ganske særlige tilfælde indstille til Familieretshuset, at der træffes afgørelse om, at en person, der er optaget i et botilbud som nævnt i stk. 1, og som mangler evnen til at give informeret samtykke, kan flyttes til en anden tilsvarende bolig, hvor omsorgen for personen kan varetages, selv om betingelserne i stk. 1, nr. 1-5, ikke er opfyldt, hvis det skønnes at være i den pågældendes egen interesse, herunder af hensyn til mulighederne for, at den pågældende kan bevare tilknytning til sine pårørende.

Stk. 3. Det skal indgå i kommunalbestyrelsens vurdering efter stk. 1, hvis en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere kan varetage den nødvendige hjælp til og opsyn med den pågældende.

76. Familieretshuset har efter § 131, stk. 1, hjemmel til at træffe afgørelse om, at en person skal optages i et særligt botilbud uden dennes samtykke. Afgørelsen kan alene træffes efter indstilling fra kommunalbestyrelsen, jf. § 129, stk. 1.

Afgørelse om at optage en person i et særligt botilbud uden samtykke kan træffes, når:

- det er absolut påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp,
- hjælpen ikke kan gennemføres i vedkommendes hidtidige bolig,
- pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger,
- pågældende udsætter sig for væsentlig personskade, og
- det er uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Det forudsættes, at der som udgangspunkt er tale om optagelse i et særligt botilbud, en plejebolig eller lignende med henblik på varigt ophold, men reglen skal også anvendes ved flytning mellem midlertidige botilbud.

Friplejeboliger efter lov om friplejeboliger ([lovbekendtgørelse nr. 1162 af 26. oktober 2017](#)) er også omfattet af § 129. Det er dog en forudsætning, at kommunalbestyrelsen, jf. lov om friplejeboliger § 1, stk. 2, har anvisningsret til den pågældende bolig.

Bestemmelsen finder anvendelse i tilfælde, hvor en person med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne bor i en almindelig bolig (lejebolig, andelsbolig eller ejerbolig), og det vurderes uforsvarligt ikke at sørge for flytning til et botilbud, plejebolig eller lignende m.v. Bestemmelsen kan dog også anvendes i situationer, hvor en borger allerede er visiteret til et botilbud, men efterfølgende får behov, der ikke kan dækkes her. Bestemmelsen omfatter dermed en personkreds for hvem, der typisk ikke er udsigt til bedring.

Begrebet flytning omfatter således flere situationer. Der kan for det første være tale om, at der visiteres fra en oprindelig bolig til et botilbud. Dernæst kan der være tale om situationer, hvor der visiteres fra ét botilbud til et andet kommunalt eller regionalt botilbud. Endelig er der de situationer, hvor den pågældende flyttes til/fra en skærmet enhed inden for samme bebyggelse. Det, der er afgørende for brug af servicelovens § 129, stk. 1, er, at der er tale om optagelse i et nyt særligt botilbud.

Ankestyrelsens principafgørelse 11-18

Reglerne om optagelse i særligt botilbud uden samtykke, gælder borgere, der enten modsætter sig optagelsen eller ikke er i stand til at give samtykke.

Betingelserne for optagelse i særligt botilbud uden samtykke

Betingelserne for optagelse i særligt botilbud uden samtykke er, at det er absolut påkrævet for, at borgeren kan få den nødvendige hjælp, og at hjælpen ikke kan gennemføres i borgerens hidtidige bolig. Det er desuden en betingelse, at borgeren ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger, at den pågældende udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade, og at det dermed er uforsvarligt ikke at sørge for en flytning.

Absolut påkrævet for at levere den nødvendige hjælp

Flytningen af borgeren skal være absolut påkrævet for, at borgeren kan få den nødvendige hjælp. Det betyder, at det ikke er muligt at gennemføre den nødvendige hjælp ved mindre indgribende metoder, end optagelse i særligt botilbud uden samtykke.

Hjælpen kan ikke gennemføres i borgerens hidtidige bolig

Det skal fremgå af sagens oplysninger, hvordan kommunen har forsøgt at stille den nødvendige hjælp til rådighed i borgerens hidtidige bolig, og hvorfor det, trods forsøg herpå, ikke har været muligt for kommunen at udføre den nødvendige hjælp. Det kan f.eks. være fordi, at borgeren på grund af sin funktionsnedsættelse nægter at modtage hjælpen i den hidtidige bolig.

Den nødvendige hjælp skal forstås som hjælp til at dække både fysiske og psykiske behov, f.eks. i kraft af fornemmelsen af at være en del af et fællesskab i det omfang, den pågældende selv kan rumme det.

Borgeren kan ikke overskue konsekvenserne af sine handlinger

Det er også en betingelse, at borgeren ikke kan overskue konsekvenserne af sine egne handlinger. Det kan f.eks. være, at borgeren ikke har nogen sygdomserkendelse og derfor ikke samarbejder omkring sin medicin og på denne måde risikerer at lide personskade. Det kan f.eks. også være, at borgeren på grund af sin funktionsnedsættelse ikke har forståelse for klæde sig efter vejret eller færdes på en sikker måde.

Risiko for væsentlig personskade

Derudover skal der være dokumentation for, at der er en risiko for, at borgeren udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade ved at forblive i den hidtidige bolig. Risikoen skal være reel og ikke kun hypotetisk. En reel risiko for, at borgeren udsætter sig selv for at lide væsentlig personskade, kan f.eks. være, at borgeren ikke spiser og drikker tilstrækkeligt, eller lever under stærkt uhygiejniske forhold, der medfører risiko for borgerens helbred.

Kommunen skal kunne dokumentere, at de farefulde situationer, som borgeren kommer i, alene kan afhjælpes forsvarligt i et botilbud fremfor i borgerens eget hjem. Det skal samtidig være præciseret, på hvilken måde hjælpen i botilbuddet adskiller sig fra hjælpen i borgerens eget hjem.

Samlet set skal det, på baggrund af sagens oplysninger, være uforsvarligt ikke at sørge for en flytning, fordi borgeren risikerer at lide væsentlig personskade, hvis ikke vedkommende flytter til et botilbud.

Egnet botilbud

Optagelse i særligt botilbud uden samtykke er desuden betinget af, at der indstilles til flytning til et egnet botilbud. Det betyder først og fremmest, at botilbuddet skal være godkendt og kunne rumme borgeren. Det betyder også, at der skal være en ledig plads til borgeren, og at borgeren eller dennes værge har haft mulighed for at udnytte retten til frit valg af botilbud, inden kommunen sender indstilling til Statsforvaltningen (nu Familieretshuset).

Kravet om en ledig plads vil også være opfyldt, hvis der inden for en nærmere angiven kortere periode er en ledig plads i botilbuddet. Det er ikke tilstrækkeligt, at der er oplysninger om en forventet ledig plads.

Både midlertidigt og længerevarende botilbud

Serviceovens bestemmelse om optagelse i særligt botilbud uden samtykke gælder ved flytning til både midlertidigt og længerevarende botilbud. Den gælder desuden ved flytning fra ét botilbud til et andet og internt på et botilbud.

Det gælder også i tilfælde af en ændring fra midlertidigt aflastningsophold - uanset varigheden heraf - til optagelse i særligt botilbud med henblik på længerevarende eller permanent ophold. I disse situationer skal der ved vurderingen af betingelserne for optagelse i særligt botilbud uden samtykke tages udgangspunkt i borgerens boligsituation, før flytningen til det midlertidige botilbud.

Klageadgang

Statsforvaltningens (nu Familieretshuset) afgørelse om optagelse i særligt botilbud kan påklages til Ankestyrelsen. En ægtefælle, en pårørende, en værge eller en anden repræsentant for den person, som afgørelsen vedrører, kan klage, når den person, som afgørelsen vedrører, ikke selv er i stand til at klage.

Tilfælde hvor kommunen kan træffe afgørelse om optagelse

I de tilfælde, hvor borgeren lider af en erhvervet mental svækkelse, som er fremadskridende og ikke modsætter sig flytningen, kan kommunen træffe afgørelse om optagelse i et særligt botilbud, hvis værgen eller fremtidsfuldmagtshaveren tiltræder kommunens indstilling.

I den konkrete sag vurderede Ankestyrelsen, at betingelserne for optagelse i særligt botilbud uden samtykke var opfyldte. Borgeren skulle derfor flytte til det indstillede botilbud mod sin vilje.

Ankestyrelsens principafgørelse 56-17

Et botilbud må ikke afvise at yde en hjælp, som tilbuddet af Socialtilsynet, er godkendt til at yde til beboerne.

En borger kan blive optaget i et bestemt botilbud uden samtykke, når det er nødvendigt for at personen kan få den nødvendige pleje og omsorg, og det vil være uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Når kommunen ønsker, at en borger skal i et botilbud uden borgerens samtykke, skal kommunen kunne dokumentere, at den nødvendige hjælp ikke kan ydes i borgerens nuværende bolig.

Hvis borgeren allerede bor i et botilbud og ikke trives der, skal kommunen, i vurderingen af om flytning af borgeren er nødvendig, både inddrage oplysninger om, hvilken indsats botilbuddet – ifølge Tilbudsportalen – er godkendt til at yde, og hvilken hjælp kommunen kan bevilge som supplement til botilbuddets indsats.

I den konkrete sag ønskede kommunen at flytte en borger fra et botilbud til et andet. Kommunen havde ikke dokumenteret, at borgeren ikke kunne modtage den nødvendige hjælp i det nuværende tilbud. Botilbuddet kunne ikke afvise at yde den hjælp, som tilbuddet var godkendt til at tage ansvar for.

Der er opstillet en række meget strenge betingelser for at anvende reglen om optagelse i særligt botilbud m.v. uden samtykke, da der er tale om den mest indgribende sociale foranstaltning i forhold til voksne.

Absolut påkrævet for at give den nødvendige hjælp

77. Det er en betingelse, at flytningen er absolut påkrævet for, at borgeren kan få den nødvendige hjælp, og at hjælpen ikke kan gennemføres i den hidtidige bolig.

Denne vurdering tager alene hensyn til den enkeltes behov for hjælp og hensynet til, hvor den enkelte bedst muligt kan modtage den nødvendige hjælp.

Den nødvendige hjælp er den hjælp, borgeren efter en faglig vurdering har behov for som følge af den nedsatte psykiske funktionsevne. Hjælpen kan f.eks. bestå i hjælp til personlig pleje og hygiejne, sygepleje og omsorg eller lægeligt tilsyn eller behandling.

Den nødvendige hjælp må forstås som hjælp til at dække både fysiske og psykiske behov, f.eks. i kraft af fornemmelsen af at være en del af et fællesskab i det omfang, den pågældende selv kan rumme det. Der skal dermed ikke kun fokuseres på borgerens fysiske behov.

At flytningen er absolut påkrævet for at yde den nødvendige hjælp indebærer, at hjælpen efter en konkret og faglig vurdering ikke kan ydes forsvarligt på en anden og mindre indgribende måde. Kan behovet opfyldes ved f.eks. at ændre boligens indretning, tilrettelægge hjemmehjælp og dagtilbud eller andre tilbud mere hensigtsmæssigt eller ved at stille hjælpemidler til rådighed, er flytningen ikke absolut påkrævet.

Kan en risiko for væsentlig personskade således afhjælpes på en anden mindre indgribende måde end ved flytning, er der ikke hjemmel i § 129, stk. 1, til at flytte en borger mod pågældendes vilje.

Uforsvarligt at undlade flytning – væsentlig personskade

78. For at en flytning kan anses som lovligt iværksat, er det en betingelse, at det er uforsvarligt at undlade flytning, idet borgeren kan blive udsat for væsentlig personskade, hvis ikke den nødvendige hjælp ydes.

Det er således en betingelse, at pågældende ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger og derfor udsætter sig for væsentlig personskade.

Det centrale i denne vurdering er hensynet til borgerens helbredstilstand. Betingelsen forudsætter, at der er risiko for, at den pågældende som følge af den nedsatte psykiske funktionsevne udsætter sig for væsentlig personskade ved at forblive i den hidtidige bolig.

Der kan f.eks. være tale om risiko for at brænde inde som følge af uforsvarlig omgang med ild eller elektriske installationer. Det kan være risiko for medicinforgiftning, fordi borgeren ikke selv kan dosere

medicin. Det kan være risiko for livstruende tilstande, fordi den pågældende ikke husker at eller ikke vil tage livsvigtig medicin. Det kan være risiko for fysiske kvæstelser, fordi den pågældende foruden den nedsatte psykiske funktionsevne desuden har en nedsat fysisk funktionsevne.

Risikoen skal være reel og ikke kun hypotetisk. Det vil sige, der skal være en vis sandsynlighed for, at borgeren kommer ud for væsentlig personskade.

Risiko for »væsentlig personskade« omfatter kun de tilfælde, hvor borgeren selv er udsat for den nævnte risiko. Det er ikke tilstrækkeligt, at naboer eller andre føler sig truet eller generet af den pågældende. Det er heller ikke tilstrækkeligt, at pårørende føler sig utrygge ved, at borgeren bor, som han eller hun har valgt at bo.

Imidlertid skal hensynet til samlever eller ægtefælle også indgå i den samlede afvejning. Disse pårørende er, såfremt de deler bolig med den person, som sagen vedrører, tillagt adgang til at klage over kommunalbestyrelsens afslag på at indstille til optagelse i særlige botilbud, jf. § 131, stk. 3. Det er navnlig i situationer, hvor den syge blankt afviser at modtage den nødvendige omsorg eller pleje fra ægtefællen eller samleveren, at dette hensyn skal indgå. I de situationer, hvor eksempelvis en borger med svær demens har kunnet forblive i sit eget hjem - fordi en ægtefælle, samlever eller anden pårørende har været til stede og har kunnet yde en del af hjælpen -, vil der ligeledes skulle indgå et hensyn til dennes mulighed for at føre en normal tilværelse uden at blive påført store belastninger. Det bemærkes dog, at hvis hjemmeplejen kan give den fornødne hjælp, vil betingelserne for optagelse i botilbud uden samtykke ikke være til stede, selvom det er en belastning for den pårørende at bo sammen med personen.

Østre Landsrets afgørelse B-1734-14:

Østre Landsret stadfæstede Ankestyrelsens og den daværende Statsforvaltnings (nu Familieretshuset) afgørelser om, at betingelserne for tvangsflytning af borgeren var opfyldt, jf. lov om social service § 129, stk. 1.

Retten lagde vægt på de samme forhold som Statsforvaltningen (nu Familieretshuset) og Ankestyrelsen. Borgeren havde ifølge generel helbredsattest en varigt, svært nedsat evne til at tage vare på sig selv på grund af tiltagende hjernebeskadigelse som følge af svær epilepsi. Borgeren manglede indsigt i sin sygdom og egen formåen og kunne ikke klare sig med støtte i eget hjem, men havde ifølge lægen behov for at være på et sted med døgndækkende opsyn.

Det blev vurderet at borgeren ikke kunne overskue konsekvenserne af hendes afvisning af flytning, at hun udsatte sig selv for væsentlig personskade, og at det var uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Retten i Viborgs afgørelse BS 1-1317/2014:

Retten i Viborg stadfæstede Ankestyrelsens afgørelse om, at en borger med paranoid skizofreni skulle flytte i botilbud uden samtykke.

Borgeren have ingen indsigt i egen sygdom og behovet for medicin. Borgeren var ofte påvirket af hash og havde uforudsigelig og udadreagerende adfærd. Der havde endvidere været flere indlæggelser på psykiatrisk afdeling – herunder også tvangsindlæggelser.

Retten var enig i Ankestyrelsens afgørelse om, at borgeren opfyldte betingelserne for magtanvendelse, jf. servicelovens § 129 sk. 1. Ankestyrelsens afgørelse om, at borgeren skulle flytte i et specialiseret socialpsykiatrisk botilbud, blev derfor stadfæstet

79. Flytningen skal ske af hensyn til borgeren. I de tilfælde, hvor en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende hidtil har bidraget med varetagelse af den nødvendige hjælp samt opsyn i forhold til borgeren, og hvor den pårørende ikke længere føler sig i stand til at kunne løfte denne byrde, skal dette indgå i den samlede vurdering. Men hensynet til ægtefællen eller den pårørende kan ikke selvstændigt begrunde en flytning efter § 129, stk. 1.

I de situationer, hvor eksempelvis en borger med svær demens har kunnet forblive i sit eget hjem, fordi en ægtefælle, samlever eller anden pårørende har været til stede og har kunnet yde en del af denne hjælp, skal der således indgå et hensyn til dennes mulighed for at føre en normal tilværelse uden at blive påført store belastninger. Der kan ikke ske flytning alene med den begrundelse, at ægtefællen ikke længere magter at medvirke til pasningen af f.eks. ægtefællen med demens i det fælles hjem. Der er alene tale om, at dette skal indgå som et element i vurderingen af, om der skal ske flytning uden samtykke.

Særlige botilbud

80. Forud for afgørelse om optagelse i et botilbud, en plejebolig eller lignende skal der foreligge en visitation, og der skal i overensstemmelse med retssikkerhedslovens bestemmelser gives klageadgang. Dette gælder, uanset om borgeren hidtil har boet i eget hjem eller i et andet botilbud.

Herudover kan der alene træffes afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud m.v. uden borgerens samtykke efter § 129. Dette gælder også ved flytning mellem forskellige botilbud.

I § 129 nævnes de særlige botilbud, som en borger kan optages i. Der er tale om:

- botilbud efter serviceloven,
- boliger efter den nu ophævede lov nr. 378 af 10. juni 1987 om boliger for ældre og personer med handicap,
- friplejeboliger efter lov om friplejeboliger,
- boliger efter lov om almene boliger m.v.

Ved botilbud efter serviceloven forstås:

- boliger i kommunale eller regionale plejehjem eller beskyttede boliger oprettet efter de hidtil gældende regler i lov om social bistand, som fortsat drives af kommunalbestyrelsen eller af regionsrådet, jf. § 192 i serviceloven,
- kommunale, regionale og private botilbud efter servicelovens §§ 107 og 108.

De nævnte botilbud efter serviceloven er omtalt i vejledning om botilbud m.v. til voksne.

Friplejeboliger efter lov om friplejeboliger er omfattet. Da friplejeboliger i udgangspunktet er udlejningsboliger uden for den kommunale boligforsyning, jf. lov om friplejeboliger § 1, stk. 1, er det en forudsætning, at kommunalbestyrelsen har opnået anvisningsret til den pågældende bolig, f.eks. via en fast aftale om at aftage et antal boliger hos den pågældende friplejeboligleverandør eller ved at indgå en aftale med friplejeboligleverandøren i det konkrete tilfælde, jf. lov om friplejeboliger § 1, stk. 2.

Det bemærkes i øvrigt, at reglerne om magtanvendelse skal ses i lyset af servicelovens regler om anden bistand til de pågældende borgere, herunder f.eks. reglerne om praktisk og personlig bistand og muligheden for at tilbyde aflastningsophold efter lovens § 84. Det indgår generelt i vurderingen af, om

betingelserne for at foretage en flytning uden samtykke, om mulighederne for at yde den nødvendige støtte kan opfyldes uden, at der gribes ind i den pågældende borgers selvbestemmelsesret.

Forholdet til boliglovgivningen

81. Bestemmelsen om optagelse i et særligt botilbud giver ikke mulighed for at træffe afgørelse om, at en borger skal flytte – hverken varigt eller midlertidigt – til en boform, som ikke er nævnt i § 129, stk. 1.

Reglerne i lov om leje og lov om leje af almene boliger om opsigelse og ophævelse af lejemål finder anvendelse uafhængigt af bestemmelsen i § 129, og i serviceloven er der ingen særlige regler om opsigelse eller ophævelse af en oprindelig lejebolig i forbindelse med optagelse i et særligt botilbud efter § 129. En sådan opgave vil efter omstændighederne kunne varetages af borgerens værge efter de almindelige regler om lejers adgang til at opsiges lejeaftalen. Der skal være tale om en økonomisk værge. En værge, der alene varetager personlige forhold, kan ikke skrive under på en lejekontrakt.

Når der er tale om en bolig, som kommunalbestyrelsen har anvisningsretten til, skal kommunalbestyrelsen være opmærksom på ikke at foretage ny anvisning til den pågældende bolig, før der er vished for, at lejeren rent faktisk skal flytte til en anden bolig, idet klager over afgørelser efter § 129 har opsættende virkning, jf. retssikkerhedslovens § 72, stk. 5, medmindre Familieretshuset samtidig med afgørelsen har truffet afgørelse om at iværksætte optagelsen straks, jf. retssikkerhedslovens § 72, stk. 5, 2. pkt.

Forholdet til værgemålsloven

82. Reglerne om personligt værgemål giver ikke værgen ret til at beslutte tvangsmæssigt at flytte borgeren til et botilbud, sygehus eller lignende.

I de tilfælde, hvor borgeren – i ord eller handling – modsætter sig en flytning, er værgens medvirken derimod ikke tilstrækkelig, idet den retssikkerhedsmæssige procedure, der er foreskrevet i § 131, jf. § 129, samt § 132 skal følges. I disse tilfælde skal afgørelsen om optagelse i et særligt botilbud træffes af Familieretshuset efter indstilling fra kommunalbestyrelsen.

Kommunalbestyrelsen skal også sørge for, at borgeren får advokatbistand. Dette gælder tillige, hvis borgeren ikke kan give et informeret samtykke til optagelse i et særligt botilbud.

Det beror på en konkret vurdering af borgerens tilstand, hvorvidt den pågældende har forstået og erklæret sig indforstået med en flytning til et særligt botilbud.

Advokatbistand til sager efter § 129

Serviceloven:

§ 132. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at personen under sagen får bistand fra en advokat til at varetage sine interesser, i sager om

1) [...]

2) optagelse i særlige botilbud efter § 129, stk. 1, og § 129 a.

Stk. 2. Myndigheden betaler udgifterne til advokaten, der modtager salær og godtgørelse for udlæg efter samme regler, som gælder i de tilfælde, hvor der er meddelt fri proces, jf. kapitel 31 i retsplejeloven.

83. I sager om optagelse i særlige botilbud uden samtykke, jf. servicelovens § 129, stk. 1, skal borgeren have advokatbistand til at varetage sine interesser under sagens behandling og afgørelse. Advokatbistand skal tilbydes, når det af kommunalbestyrelsen er besluttet at indstille til Familieretshuset, at der træffes afgørelse om optagelse i særlige botilbud uden samtykke. Der er tale om en obligatorisk ordning, dvs.

at kommunalbestyrelsen skal sørge for, at borgeren får en advokat, og kommunalbestyrelsen skal afholde udgifterne hertil efter de almindelige regler for beskikkede advokater.

Familieretshusets kompetence

Serviceoven:

§ 131. Familieretshuset træffer afgørelse om optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter § 129 eller § 136 f, stk. 3, 2. pkt., efter indstilling fra kommunalbestyrelsen. Familieretshusets afgørelse skal træffes senest 2 uger efter modtagelse af kommunalbestyrelsens indstilling.

Stk. 2-5. [...]

84. Kompetencen til at træffe afgørelse i sager om optagelse i særligt botilbud uden samtykke er henlagt til Familieretshuset efter § 131, stk. 1. Familieretshusets kompetence omfatter således både sager, hvor der indstilles til flytning af en borger, som giver aktivt udtryk for sin modvilje, og sager, hvor der indstilles til flytning af en borger, som mangler evnen til at give informeret samtykke. Familieretshuset træffer afgørelsen efter indstilling fra kommunalbestyrelsen og skal træffe afgørelsen senest 2 uger efter modtagelse af kommunalbestyrelsens indstilling.

Kommunalbestyrelsens indstilling

Serviceoven:

§ 131. [...]

Stk. 2. Indstillingen skal indeholde en redegørelse for

- 1) grundlaget for, at betingelserne i § 129 eller § 136 f, stk. 3, 2. pkt., anses for opfyldt,
- 2) den nødvendige faglige dokumentation for den nedsatte funktionsevne,
- 3) den hjælp og pleje efter kapitel 16, der har været iværksat eller har været tilbudt den pågældende eller familien, før indstilling om optagelse i et særligt botilbud blev besluttet,
- 4) indretningen af den nye bolig og den personlige hjælp, pleje og støtte m.v., som herefter vil kunne stilles til rådighed, og
- 5) personens egne samt de pårørendes og den eventuelle værgers bemærkninger til flytningen, herunder hvorvidt de klageberettigede efter § 134, stk. 3, kan tiltræde kommunalbestyrelsens indstilling.

Stk. 3-5. [...]

85. Servicelovens § 131 indeholder procedureregler for behandling af sager om optagelse af en borger i et særligt botilbud efter § 129 og § 136 f, stk. 3, 2. pkt. Sidstnævnte bestemmelse kan udelukkende anvendes over for personer, som ikke modsætter sig flytningen, og hvis funktionsnedsættelse er en konsekvens af en erhvervet fremadskridende mental svækkelse (f.eks. demens).

Kravene til kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset findes i stk. 2. Kommunalbestyrelsens indstilling skal således indeholde tre dele: En redegørelse for den hidtidige indsats, en redegørelse for indretning af den nye bolig og en redegørelse for bemærkninger til flytningen.

Redegørelse for den hidtidige indsats m.v.

86. Kommunalbestyrelsens redegørelse for den hidtidige indsats m.v. skal, jf. § 131, stk. 2, indeholde:

- grundlaget for, at betingelserne i § 129 eller § 136 f, stk. 3, 2. pkt., anses for opfyldt,
- den nødvendige faglige dokumentation for den nedsatte funktionsevne,
- den hjælp og pleje efter servicelovens kapitel 16, der har været iværksat eller har været tilbudt borgeren eller familien, før indstillingen om optagelse i et særligt botilbud blev besluttet.

Redegørelsen for, at betingelserne i § 129 eller § 136 f, stk. 3, 2. pkt., er opfyldt, skal tage udgangspunkt i den hjælp og pleje, der har været iværksat efter kapitel 16, og beskrive, hvorfor denne er utilstrækkelig. Det skal endvidere beskrives, hvorfor det ikke er muligt at yde den tilstrækkelige hjælp i borgerens nuværende bolig. Hvis anden hjælp har været iværksat, skal dette også nævnes. Endvidere skal redegørelsen indeholde en beskrivelse af den antagne risiko for alvorlig personskade. Endelig skal redegørelsen beskrive, hvorfor undladelse af flytning vil være uforsvarlig samt de forhold, der må opfattes som udtryk for, at borgeren ikke kan overskue konsekvenserne af sine handlinger.

Redegørelsen kan tage udgangspunkt i eksisterende afgørelser om tildeling af personlig hjælp og pleje m.v., jf. § 88, eller de eksisterende skriftlige handleplaner, jf. § 141 i serviceloven.

Redegørelse for indretningen af den nye bolig m.v.

87. Kommunalbestyrelsens indstilling skal desuden, jf. § 131, stk. 2, indeholde en redegørelse for indretning af den nye bolig og den personlige og praktiske hjælp, støtte m.v., som herefter vil kunne stilles til rådighed.

Redegørelsen for indretning af den nye bolig og den personlige og praktiske hjælp og støtte m.v., som vil kunne stilles til rådighed, skal beskrive det konkrete botilbud, som borgeren indstilles til optagelse i. Endvidere skal der foreligge en beskrivelse af de særlige tilbud om støtte, personlig og praktisk hjælp m.v., som tilbydes i tilknytning til botilbuddet m.v. Indstillingen bør indeholde en sammenfattende begrundelse for indstillingen.

En kommunalbestyrelse kan indstille en borger til optagelse i et af de botilbud, der er nævnt i lovens § 129, stk. 1. Der kan både være tale om kommunale, regionale og private botilbud.

Redegørelse for bemærkninger til flytningen

88. Endelig skal kommunalbestyrelsens indstilling, jf. § 131, stk. 2, indeholde en redegørelse for borgere-ns egne samt de pårørendes og den eventuelle værges bemærkninger til flytningen.

Bemærkningerne vil hovedsagelig vedrøre de nævnte personers indstilling til flytningen, men kan også indeholde spørgsmål som f.eks. ægtefællens fortsatte boligforhold og økonomiske forhold. Kommunen kan indstille til Familieretshuset, at der træffes afgørelse om, at optagelse i et særligt botilbud uden samtykke kan iværksættes straks, hvis hensynet til den pågældende taler herfor, og alle klageberettigede tiltræder kommunalbestyrelsens indstilling. Ønsker kommunen dette, skal kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset om flytning uden samtykke også indeholde en redegørelse for, hvorvidt alle klageberettigede tiltræder kommunalbestyrelsens indstilling. I forbindelse med kommunalbestyrelsens kontakt med de pårørende og eventuelt øvrige klageberettigede under sagsbehandlingen skal kommunalbestyrelsen således afklare, hvorvidt disse kan tiltræde kommunalbestyrelsens indstilling.

Ægtefællens særlige klageadgang

Serviceloven:

§ 131. [...]

Stk. 2. [...]

Stk. 3. En ægtefælle eller anden nærtstående person, der deler bolig med den person, som sagen vedrører, er berettiget til at klage over kommunalbestyrelsens afslag på at indstille til optagelse i særlige botilbud efter denne bestemmelse. Klagen kan indbringes for Familieretshuset, men ikke for anden

administrativ klagemyndighed. Reglerne i §§ 66-69, § 70, 1. pkt., og § 74 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område finder anvendelse ved indbringelse af klager for Familieretshuset.

Stk. 4-5. [...]

89. En ægtefælle eller en anden nærtstående person, som deler bolig med en borger med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, er berettiget til at klage over kommunalbestyrelsens afslag på at indstille borgeren til flytning. Den særlige klageadgang fremgår af § 131, stk. 3.

Bestemmelsen omhandler de situationer, hvor borgerens funktionsnedsættelse og de forskellige foranstaltninger i hjemmet vanskeliggør ægtefællens eller den nærtståendes tilværelse i hjemmet.

Værgebeskikkelse

Serviceoven:

§ 131. [...]

Stk. 2-3. [...]

Stk. 4. Har pågældende ikke allerede en værge, skal kommunalbestyrelsen, når der indstilles til flytning, anmode Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

Stk. 5. [...]

90. Der henvises til vejledningens kapitel 7 om værgemål samt til værgemålsloven (lovbekendtgørelse nr. 1015 af 20. august 2007).

Kommunalbestyrelsen skal senest på tidspunktet for fremsendelse af indstilling om flytning af en borger uden samtykke til Familieretshuset anmode Familieretshuset om at beskikke en værge. Da der må påregnes en vis sagsbehandlingstid i Familieretshuset, bør anmodningen fremsendes til Familieretshuset så tidligt som muligt i sagsforløbet.

Er der allerede beskikket en værge efter værgemålslovens § 5, dvs. personligt eller økonomisk værgemål, skal man sikre sig, at dette værgemål kan omfatte beslutninger, der skal tages i forbindelse med en flytning af en borger uden samtykke.

En flytning og eventuelt afhændelse af tidligere bolig vil således forudsætte, at der er tale om et værgemål både for personlige og for økonomiske anliggender.

Ankestyrelsens principafgørelse 56-17

Et botilbud må ikke afvise at yde en hjælp, som tilbuddet af Socialtilsynet, er godkendt til at yde til beboerne.

En borger kan blive optaget i et bestemt botilbud uden samtykke, når det er nødvendigt for, at personen kan få den nødvendige pleje og omsorg, og det vil være uforsvarligt ikke at sørge for flytning.

Når kommunen ønsker, at en borger skal i et botilbud uden borgerens samtykke, skal kommunen kunne dokumentere, at den nødvendige hjælp ikke kan ydes i borgerens nuværende bolig.

Hvis borgeren allerede bor i et botilbud og ikke trives der, skal kommunen, i vurderingen af om flytning af borgeren er nødvendig, både inddrage oplysninger om, hvilken indsats botilbuddet – ifølge

Tilbudsportalen – er godkendt til at yde, og hvilken hjælp kommunen kan bevilge som supplement til botilbuddets indsats.

I den konkrete sag ønskede kommunen at flytte en borger fra et botilbud til et andet. Kommunen havde ikke dokumenteret, at borgeren ikke kunne modtage den nødvendige hjælp i det nuværende tilbud. Botilbuddet kunne ikke afvise at yde den hjælp, som tilbuddet var godkendt til at tage ansvar for.

Fuldbyrdelse af afgørelse om flytning

Serviceoven:

§ 131. [...]

Stk. 2-4. [...]

Stk. 5. Kommunen kan om fornødent anmode om bistand af politiet til at gennemføre en afgørelse om flytning.

91. En afgørelse om optagelse i et særligt botilbud gennemføres af kommunalbestyrelsen, som har afgivet indstilling i sagen. En klage over en afgørelse om optagelse i særlige botilbud uden samtykke har opsættende virkning, jf. retssikkerhedslovens § 72, stk. 5.

Familieretshuset kan dog beslutte, at en afgørelse kan iværksættes straks, jf. retssikkerhedslovens § 72, stk. 5. En klage over sådanne afgørelser har som udgangspunkt opsættende virkning, men i tilfælde, hvor særlige forhold gør det påkrævet – herunder at forhindre den pågældende i at skade sig selv eller udsætte sig selv eller andre for fare – kan Familieretshuset efter bestemmelsen træffe afgørelse om, at optagelse i et særligt botilbud kan iværksættes straks. Derudover kan Familieretshuset træffe afgørelse om, at optagelse i et særligt botilbud uden samtykke kan iværksættes straks, hvis hensynet til den pågældende taler herfor, og alle klageberettigede tiltræder kommunalbestyrelsens indstilling. Klageberettigede kan være en ægtefælle, en pårørende, en værge eller en anden repræsentant for den person, afgørelsen vedrører, når denne ikke selv er i stand til at klage.

Der er ingen frist for iværksættelse af flytningen.

Flytningen, dvs. fuldbyrdelsen af afgørelsen, skal foretages i overensstemmelse med reglen i servicelovens § 124, stk. 5, hvorefter magtanvendelse skal »udøves så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til borgeren og andre tilstedeværende, således at der ikke forvoldes unødige krænkelser eller ulemper.«

Efter § 131, stk. 5, kan kommunalbestyrelsen om fornødent anmode om bistand af politiet til at gennemføre en afgørelse om flytning. Henvendelsen til politiet bør så vidt muligt ske skriftligt, eventuelt ledsaget af kopi af Familieretshusets afgørelse. Henvendelsen skal angive, hvilken bistand der ønskes, og hvorfor det anses for nødvendigt med politiets bistand. Kommunalbestyrelsen kan endvidere anmode om, at politiet ikke optræder i uniform, såfremt dette ud fra en konkret vurdering må anses for at være en fordel.

Registrering og indberetning

92. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kapitel 10 l

Optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter servicelovens § 129 a

Serviceloven:

§ 129 a. Kommunalbestyrelsen kan indstille til Familieretshuset at træffe afgørelse om, at en person med en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne som følge af en sindslidelse, der modsætter sig flytning, eller som mangler evnen til at give informeret samtykke heri, i særlige tilfælde skal optages i et bestemt botilbud efter denne lovs § 108, når

- 1) den pågældende er til væsentlig fare for eller udviser en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd over for øvrige beboere eller personale,
- 2) det er uforsvarligt over for øvrige beboere eller personalets sikkerhed ikke at sørge for flytning,
- 3) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet og
- 4) det kan godtgøres, at det nye botilbud er bedre egnet til at imødekomme den pågældendes støttebehov.

Formålet med § 129 a

93. Formålet med § 129 a er først og fremmest at give kommunalbestyrelsen en hjemmel til at forebygge vold og trusler og højne sikkerheden for beboere og medarbejdere på botilbud med henblik på at sikre gode rammer for, at der kan ydes den nødvendige hjælp og støtte efter bestemmelserne i serviceloven.

Bestemmelsen omhandler udelukkende beboere med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne som følge af en sindslidelse, der modtager hjælp og støtte efter serviceloven, som har en adfærd, hvor vedkommende er til fare for eller er særligt truende eller særligt chikanerende overfor øvrige beboere eller personale, og som modsætter sig eller mangler evnen til at give informeret samtykke til en flytning.

Bestemmelsen gælder således ikke beboere, der udelukkende har en fysisk eller kognitiv funktionsnedsættelse, eller beboere, hvor den psykiske funktionsnedsættelse er en konsekvens af en erhvervet mental svækkelse, som er fremadskridende, eksempelvis demens.

Bestemmelsen kan heller ikke anvendes, hvis beboeren ved en tilkendegivelse i ord eller handling klart viser, at vedkommende har forståelse for, at flytningen iværksættes, og at vedkommende vil medvirke hertil. Der må således ikke være tvivl om hensigten bag beboerens tilkendegivelse.

Bestemmelsen kan alene anvendes i situationer, hvor det ikke har været muligt at motivere beboeren til at samtykke til flytningen. Det skal ligeledes være forsøgt at forebygge beboerens farlige, truende eller chikanerende adfærd med socialpædagogiske metoder og øvrige indsatser på en anden og mindre indgribende måde forud for indstillingen om flytning uden samtykke.

Anvendelsesområde for servicelovens § 129 a

94. Det er Familieretshuset, der træffer afgørelse om, at en person med en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne som følge af en sindslidelse i særlige tilfælde skal optages i et bestemt botilbud uden dennes samtykke, jf. § 131 a, stk. 1. Afgørelsen kan alene træffes, når der foreligger en indstilling fra kommunalbestyrelsen, jf. § 129 a.

Der er opstillet en række meget strenge betingelser for at anvende reglen, da der er tale om en meget indgribende foranstaltning.

Afgørelse om at optage en person i et bestemt botilbud uden samtykke kan træffes, når

- 1) den pågældende er til væsentlig fare for eller udviser en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd over for øvrige beboere eller personale,
- 2) det er uforsvarligt over for øvrige beboere eller personalets sikkerhed ikke at sørge for flytning,

- 3) forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet og
- 4) det kan godtgøres, at det nye botilbud er bedre egnet til at imødekomme den pågældendes støttebehov.

Bestemmelsen finder anvendelse over for den ovenfor definerede målgruppe, der aktuelt er visiteret til et botilbud efter servicelovens §§ 107 eller 108. Bestemmelsen omfatter således flere situationer. Der kan være tale om situationer, hvor der visiteres fra ét botilbud til et andet og bestemt botilbud, eller tilfælde, hvor beboeren flyttes fra én del af et botilbud til en anden. De botilbud, som beboeren kan optages i efter bestemmelsen, er alene botilbud efter servicelovens § 108.

Bestemmelsen adskiller sig dermed fra bestemmelsen servicelovens § 129, hvor de særlige botilbud, der kan flyttes til, også omfatter botilbud efter servicelovens § 107 samt botilbud i boliger opført efter den nu ophævede lov nr. 378 af 10. juni 1987 om boliger for ældre og personer med handicap, friplejebolig efter lov om friplejeboliger eller botilbud efter lov om almene boliger m.v.

Bestemmelsen er en del af servicelovens kapitel 24, der omhandler magtanvendelse i forskellige situationer, hvorfor betingelserne og principperne for at anvende magt altid skal iagttages. Da der er tale om en meget indgribende afgørelse i form af flytning uden samtykke, er der opstillet yderligere fire betingelser, som alle skal være opfyldt for, at reglen kan anvendes i praksis.

Væsentlig fare for eller særligt truende eller særligt chikanerende adfærd over for øvrige beboere eller personale

95. Det er en betingelse efter § 129 a, nr. 1, at den pågældende beboer skal være til væsentlig fare for eller udvise en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd over for øvrige beboere eller personale. Der vil i det enkelte tilfælde skulle foretages en væsentlighedsvurdering, hvor omfanget af og tyngden af beboerens farlige, særligt truende eller særligt chikanerende adfærd skal tages i betragtning. Derudover skal faren, truslerne eller chikanen være aktuel og nærliggende. I afvejningen kan det desuden indgå, om der er tale om gentagen adfærd af denne art. I vurderingen af, om betingelsen i nr. 1 er opfyldt, skal desuden indgå en vurdering af beboerens tidligere adfærd. Eventuelle tidligere episoder med vold eller overgreb vil dermed skulle medtages i overvejelserne.

Afgørende for, at bestemmelsen kan anvendes, er beboerens adfærd. Hvis beboeren fastholder sin farlige, særligt truende eller særligt chikanerende adfærd trods den socialfaglige indsats og indstilling fra personalet, vil beboeren kunne være omfattet af målgruppen. Hvis beboerens adfærd er systematisk i forhold til blandt andet at være gentagende i sin adfærd og over for bestemte personer, herunder at beboerens måde at opleve og fortolke tilværelsen på afstedkommer et særligt konfliktfyldt forhold til andre, vil beboeren ligeledes kunne være omfattet af bestemmelsen.

Risikoen for at beboeren vil gøre alvor af truslerne, skal derudover være nærliggende, og adfærden skal være til væsentlig gene for de øvrige beboere eller personalet. Det gælder også situationer, hvor beboeren med sin adfærd medvirker til en generel forrøelse af rehabiliteringsmiljøet på botilbuddet, der hindrer, at den rette indsats kan ydes til såvel beboeren selv som de øvrige beboere.

Det kan også være i tilfælde, hvor beboeren i et enkelt groft tilfælde har været til fare for andre ved at have begået vold, overgreb eller lignende på specifikke beboere eller personale. I sådanne tilfælde kan det blandt andet få negativ betydning for f.eks. ofrets psykiske funktionsevne, at den pågældende fortsat bor og færdes samme sted.

Ligeledes omfatter bestemmelsen situationer, hvor en beboer i gentagne tilfælde er voldelig, begår overgreb eller er særligt truende over for specifikke medbeboere eller personale.

Såfremt beboeren er i besiddelse af knive, våben eller øvrige farlige genstande, som vedkommende konkret anvender eller truer med at anvende, kan det ligeledes indgå i den konkrete vurdering af den pågældende og den aktuelle og nærliggende risiko for fare.

Der skal således i den konkrete situation være en reel og begrundet risiko for, at vedkommende vil foretage sig handlinger, der kan føre til, at beboeren skader sig selv eller andre. Det er ikke tilstrækkeligt, at en beboer skubber eller tjatter til en anden, og enkeltstående verbale trusler er heller ikke i sig selv nok til at udgøre en risiko.

Da det beror på en konkret og individuel vurdering af såvel den enkelte beboers adfærd som den konkrete situation, er det ikke muligt at foretage en udtømmende opregning af situationer, hvor beboeren er så væsentligt til fare for sig selv eller andre, eller udviser en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd, at betingelsen i nr. 1, er opfyldt.

Uforsvarligt over for øvrige beboere eller personalets sikkerhed ikke at sørge for flytning

96. I henhold til § 129 a, nr. 2, skal det være uforsvarligt for de øvrige beboere eller personalets sikkerhed ikke at sørge for flytning. Ved vurderingen af dette skal der indgå en vurdering af, hvilke socialpædagogiske indsatser og øvrige indsatser som f.eks. misbrugsbehandling, der hidtil har været iværksat for at forebygge den uhensigtsmæssige adfærd hos vedkommende, og en beskrivelse af grundlaget for, hvorfor det vurderes uansvarligt for sikkerheden for øvrige beboere eller medarbejdere ikke at iværksætte flytning. Risikoen for, at vedkommende udsætter andre for fare skal være reel, aktuel og ikke hypotetisk. Det betyder, at der skal være en vis sandsynlighed for, at beboeren udsætter andre for væsentlig fare eller en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd.

Forholdene i det enkelte tilfælde gør det absolut påkrævet

97. Det er en betingelse efter § 129 a, nr. 3, at forholdene i det enkelte tilfælde gør flytning uden samtykke absolut påkrævet. Det skal således kunne godtgøres, at der er tale om, at flytningen uden samtykke er absolut nødvendigt i det enkelte tilfælde. Det er et krav, at det i det konkrete og individuelle tilfælde er absolut påkrævet i forhold til at kunne sikre, at formålet med den socialfaglige indsats til såvel den pågældende beboer som til de øvrige beboere kan opnås, herunder sikre et sikkerhedsmæssigt forsvarligt rehabiliterings- og arbejdsmiljø. Betingelsen om, at det skal være absolut påkrævet, indebærer blandt andet, at det skal sikres, at mindre indgribende foranstaltninger ikke er tilstrækkelige i forhold til at forebygge og forhindre den pågældende beboers adfærd.

Det nye botilbud er bedre egnet til at imødekomme den pågældendes støttebehov

98. Det er et krav efter § 129 a, nr. 4, at det skal kunne godtgøres, at det nye botilbud er bedre egnet til at imødekomme den pågældendes støttebehov. I forbindelse med overvejelser om flytning skal der således lægges betydelig vægt på at sikre, at den pågældende efter flytningen får den nødvendige hjælp og støtte, herunder eventuel relevant misbrugsbehandling, der er tilpasset vedkommendes særlige behov. Det nye botilbuds egnethed afhænger blandt andet af det specifikke steds kompetencer i forhold til den pågældende målgruppe, i forhold til metoder til forebyggelse af farlig, truende eller chikanerende adfærd og i forhold til personale- og ledelsesmæssige kompetencer. Kommunalbestyrelsen skal forud for indstillingen til Familieretshuset have udpeget og visiteret beboeren til det bestemte botilbud, der vurderes særligt egnet til at opfylde beboerens behov og forebygge den uhensigtsmæssige adfærd, og der skal, jf. servicelovens § 131 a, stk. 2, nr. 5, foreligge en redegørelse for indretningen af den nye bolig samt støtten og hjælpen som vil kunne stilles til rådighed i det bestemte botilbud.

Efter en beboer er optaget i et bestemt botilbud uden samtykke, har kommunalbestyrelsen, efter servicelovens § 148, stk. 2, pligt til løbende at følge den enkelte sag for at sikre sig, at hjælpen og indsatsen generelt fortsat opfylder sit formål.

Det bemærkes, at retten til frit valg ikke finder anvendelse for personer, der optages i et bestemt botilbud uden samtykke efter servicelovens § 129 a, jf. bekendtgørelse om betaling for botilbud m.v. efter servicelovens kap. 20 samt om flytteret i forbindelse med botilbud efter § 108, jf. bekendtgørelsens § 15 a. Retten til frit valg genindtræder, når den pågældende ikke længere opfylder kriterierne for flytning uden samtykke efter servicelovens § 129 a.

§ 131 a, sagsbehandlingsregler – indgreb efter § 129 a Familieretshusets kompetence

Serviceloven:

§ 131 a. Familieretshuset træffer efter indstilling fra kommunalbestyrelsen afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud efter § 129 a. Familieretshuset skal træffe afgørelse senest 2 uger efter modtagelsen af kommunalbestyrelsens indstilling.

Stk. 2-5. [...]

99. Kompetencen til at træffe afgørelse i sager om optagelse i særligt botilbud uden samtykke er henlagt til Familieretshuset efter § 131 a, stk. 1. Familieretshusets kompetence omfatter både sager, hvor der indstilles til flytning af en borger, som giver aktivt udtryk for sin modvilje, og sager, hvor der indstilles til flytning af en borger, som mangler evnen til at give informeret samtykke. Familieretshuset træffer afgørelsen efter indstilling fra kommunalbestyrelsen og skal træffe afgørelsen senest 2 uger efter, at Familieretshuset har modtaget kommunalbestyrelsens indstilling efter servicelovens § 129 a om optagelse i botilbud uden samtykke.

Serviceloven:

§ 131 a. [...]

Stk. 2. Indstillingen skal indeholde en redegørelse for

- 1) grundlaget for, at betingelserne i § 129 a anses for opfyldt,
- 2) den nødvendige faglige dokumentation for sindslidelsen og den deraf følgende betydelige og varigt nedsatte psykiske funktionsevne,
- 3) den nødvendige dokumentation for, at den pågældende er til væsentlig fare for eller udviser en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd, og denne adfærds indvirkning på øvrige beboere eller personale,
- 4) den hjælp, den socialpædagogiske bistand og de øvrige indsatser efter lovens afsnit V, der har været iværksat eller tilbudt den pågældende for at forebygge vedkommendes farlige, truende eller chikanerende adfærd, før indstilling om optagelse i et bestemt botilbud blev besluttet,
- 5) indretningen af den nye bolig og personlige hjælp, pleje og støtte m.v., som herefter vil kunne stilles til rådighed, og
- 6) personens egne, de pårørendes og den eventuelle værges bemærkninger til flytningen, herunder hvorvidt de klageberettigede efter § 134, stk. 3, kan tiltræde kommunalbestyrelsens indstilling.

Stk. 3-5. [...]

100. Det følger af servicelovens § 131 a, stk. 2, nr. 1-6, at kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset om flytning uden samtykke skal indeholde en række oplysninger i form af en redegørelse over flere forhold, som Familieretshuset kan træffe afgørelse på baggrund af.

Betingelserne i § 129 a anses for opfyldt

101. Ifølge § 131 a, stk. 2, nr. 1, skal kommunalbestyrelsen redegøre for grundlaget for, at betingelserne i § 129 a anses for opfyldt. Redegørelsen skal således indeholde dokumentation for, at retssikkerhedsgarantierne og principperne efter servicelovens § 124, stk. 2-4, er iagttaget. Det følger af servicelovens § 124, stk. 2, at kommunalbestyrelsen forud for en indstilling om flytning skal foretage, hvad der er muligt for at opnå beboerens frivillige medvirken og udelukkende anvende flytning i tilfælde, hvor mindre indgribende foranstaltninger ikke vurderes at være tilstrækkelige, jf. servicelovens § 124, stk. 3. Endelig skal en eventuel flytning uden samtykke udføres så skånsomt og kortvarigt som muligt og med størst mulig hensyntagen til den pågældende, således at der ikke forvoldes unødigt krænkelse eller ulempe, jf. servicelovens § 124, stk. 4.

Derudover skal redegørelsen fastslå, at beboeren er en del af personkredsen for servicelovens kapitel 24 om magtanvendelse, jf. servicelovens § 124 a. Der skal således redegøres for, at beboeren har en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, at beboeren modtager personlig og praktisk hjælp samt socialpædagogisk bistand m.v. efter serviceloven, og at beboeren ikke samtykker til optagelse i et bestemt botilbud.

Faglig dokumentation for sindslidelse m.v.

102. Efter servicelovens § 131 a, stk. 2, nr. 2, skal kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset indeholde den nødvendige faglige dokumentation for sindslidelsen og den deraf følgende betydeligt og varigt nedsatte psykiske funktionsevne.

Redegørelsen i forbindelse med indstillingen kan tage udgangspunkt i de eksisterende afgørelser om tildeling af personlig og praktisk hjælp, jf. servicelovens § 89, eller de eksisterende skriftlige planer, jf. servicelovens § 141, men skal indeholde opdaterede oplysninger, der eksempelvis er tilvejebragt i forbindelse med, at der er foretaget en vurdering af beboerens behov i relation til det bestemte botilbud, kommunalbestyrelsen indstiller til optagelse i.

Den nødvendige faglige dokumentation kan f.eks. bestå i lægefaglig, sygeplejefaglig, socialpædagogisk eller psykologisk dokumentation for, at netop dette indgreb ikke bare er forsvarligt, men også nødvendigt for at undgå personskade, ligesom f.eks. arbejdsmiljøvurderinger kan indgå. Der kan ikke opstilles en udtømmende opregning af, hvilken form for faglig dokumentation der anses for nødvendig, men det er en forudsætning, at der på indstillingstidspunktet ikke er tvivl om beboerens betydeligt og varigt nedsatte funktionsevne som følge af en sindslidelse.

Dokumentation for væsentlig fare, særligt truende eller særligt chikanerende adfærd m.v.

103. I henhold til § 131 a, stk. 2, nr. 3, skal kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset indeholde den nødvendige dokumentation for, at den pågældende er til væsentlig fare for eller udviser en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd, samt for denne adfærds indvirkning på øvrige beboere eller personalet. Redegørelsen skal kunne dokumentere omfanget af og indholdet i den væsentligt farlige, særligt truende eller særligt chikanerende adfærd. Risikoen skal være aktuel og nærliggende på tidspunktet for indstillingen og skal indebære, at den pågældende risikerer at udsætte andre for at lide væsentlig personskade.

Det er ikke tilstrækkeligt at have en formodning om, at den pågældende vil foretage sig noget, der kan udsætte beboeren selv eller andre for at lide væsentlig personskade. Redegørelsen skal derfor kunne dokumentere hidtidig adfærd samt indeholde en vurdering af risikoen for, at vedkommende igen vil

udsætte omgivelserne, eksempelvis bestemte beboere eller personale, for væsentlig fare eller en særligt truende eller en særligt chikanerende adfærd.

Redegørelsen skal samtidig indeholde dokumentation for beboerens adfærd og dennes indvirkning på de øvrige beboere og personale. Dokumentationen kan eksempelvis foreligge i personale eller øvrige beboeres beskrivelser af konkrete situationer, anmeldelser om vold og overgreb begået af beboeren og lignende.

Redegørelse for den hidtidige indsats m.v.

104. Det fremgår af § 131 a, stk. 2, nr. 4, at kommunalbestyrelsens indstilling skal indeholde en redegørelse for den hjælp, socialpædagogiske bistand og øvrige indsatser efter afsnit V i serviceloven, der har været iværksat eller tilbudt den pågældende for at forebygge personens farlige, truende eller chikanerende adfærd, før indstilling om optagelse i et bestemt botilbud blev besluttet. Redegørelsen skal således beskrive den hidtidige hjælp og indsats, der har været forsøgt iværksat, herunder eventuel misbrugsbehandling, der har været iværksat for at forebygge personens farlige, truende eller chikanerende adfærd over for øvrige beboere eller personale.

Det bemærkes i den forbindelse, at kommuner i komplekse sager på det sociale område, hvor der er brug for supplerende faglig viden, kan søge rådgivning og sparring hos Socialstyrelsens nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation på det sociale område og på specialundervisningsområdet (VISO). Det vil også gælde i sager om flytning af beboere i målgruppen for servicelovens § 129 a.

Redegørelse for indretningen af den nye bolig m.v.

105. I henhold til § 131 a, stk. 2, nr. 5, skal kommunalbestyrelsens indstilling indeholde en redegørelse for indretningen af den nye bolig og personlige hjælp, pleje og støtte mv., som herefter vil kunne stilles til rådighed over for den pågældende borger.

Redegørelsen for indretning af den nye bolig og den personlige og praktiske hjælp og støtte m.v., som vil kunne stilles til rådighed, skal beskrive det konkrete botilbud, som beboeren indstilles til optagelse i. Endvidere skal der foreligge en beskrivelse af de særlige tilbud om støtte, personlig og praktisk hjælp m.v., herunder eventuel misbrugsbehandling, som tilbydes i tilknytning til botilbuddet. Derudover skal redegørelsen beskrive, hvordan den nødvendige hjælp og støtte i det bestemte botilbud tilpasses til vedkommende specifikke behov, herunder behov for særlige indsatser til forebyggelse af farlig, truende eller chikanerende adfærd. Indstillingen bør indeholde en sammenfattende begrundelse for indstillingen.

Redegørelse for bemærkninger til flytningen

106. I henhold til § 131 a, stk. 2, nr. 6, skal kommunalbestyrelsens indstilling indeholde en redegørelse for personens egne samt de pårørendes og den eventuelle værges bemærkninger til flytningen, herunder hvorvidt de klageberettigede efter § 134, stk. 3, kan tiltræde kommunalbestyrelsens indstilling til Familieretshuset om optagelse i botilbud uden samtykke.

Redegørelsen skal indeholde personens egne samt de pårørendes og den eventuelle værges bemærkninger til flytningen. Bemærkningerne vil hovedsagelig vedrøre de nævnte personers indstilling til flytningen, men kan også indeholde spørgsmål som f.eks. ægtefællens fortsatte boligforhold og økonomiske forhold.

Værgebeskikkelse

Servicebogen:

§ 131 a. [...]

Stk. 2. [...]

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen skal i forbindelse med indstillingen vurdere, om der er behov for at anmode Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

Stk. 4-5. [...]

107. Efter § 131 a, stk. 3, skal kommunalbestyrelsen overveje behovet for at indstille til værgebeskikkelse samtidig med, at det indstilles til Familieretshuset, at der kan ske optagelse uden samtykke i et bestemt botilbud efter servicelovens § 108. Formålet med bestemmelsen er at sikre, at kommunalbestyrelsen overvejer, hvorvidt der er behov for værgebeskikkelse i den konkrete sag.

Forholdet til værgemålsloven

108. Reglerne om personligt værgemål giver ikke værgen ret til at beslutte tvangsmæssigt at flytte borgeren til et botilbud, sygehus eller lignende.

I de tilfælde, hvor borgeren – i ord eller handling – modsætter sig en flytning, er værgens medvirken derimod ikke tilstrækkelig, idet den retssikkerhedsmæssige procedure, der er foreskrevet i §§ 131, 131 a, jf. § 129 og § 129 a, samt § 132 skal følges. I disse tilfælde skal afgørelsen om optagelse i et særligt botilbud træffes af Familieretshuset efter indstilling fra kommunalbestyrelsen. Kommunalbestyrelsen skal også sørge for, at borgeren får advokatbistand. Dette gælder tillige, hvis borgeren ikke kan give et informeret samtykke til optagelse i et særligt botilbud.

Det beror på en konkret vurdering af borgerens tilstand, hvorvidt den pågældende har forstået og erklæret sig indforstået med en flytning til et særligt botilbud.

Fuldbyrdelse af afgørelse om flytning

Serviceloven:

§ 131 a. [...]

Stk. 2-3. [...]

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen kan om fornødent anmode om bistand af politiet til at gennemføre en afgørelse om flytning.

Stk. 5. [...]

109. Om fornødent kan kommunalbestyrelsen, i henhold til § 131 a, stk. 4, anmode om bistand af politiet til at gennemføre en afgørelse om flytning. Hensynet bag den bestemmelse er, at der er tale om en målgruppe, som har en udadreagerende adfærd, som i enkelte tilfælde kan antages aktivt at ville modsætte sig en flytning. Der skal dog forinden have været forsøgt at få borgeren til at medvirke frivilligt til flytningen med socialpædagogiske metoder og øvrige indsatser på en anden og mindre indgribende måde, før kommunalbestyrelsen anmoder om politiets bistand.

Advokatbistand til sager efter § 129 a

Serviceloven:

§ 132. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at personen under sagen får bistand fra en advokat til at varetage sine interesser i sager om

1) [...]

2) optagelse i særlige botilbud efter § 129, stk. 1, og § 129 a.

Stk. 2. Myndigheden betaler udgifterne til advokaten, der modtager salær og godtgørelse for udlæg efter samme regler, som gælder i de tilfælde, hvor der er meddelt fri proces, jf. kapitel 31 i retsplejeloven.

110. Da en afgørelse om flytning uden samtykke er et væsentligt indgreb i borgerens selvbestemmelsesret, skal kommunalbestyrelsen i sager om optagelse i særlige botilbud uden samtykke, jf. servicelovens § 132, stk. 1, sørge for advokatbistand til borgeren med henblik på at styrke vedkommendes retssikkerhed i forbindelse med foranstaltningen. Advokatbistand skal tilbydes, når det af kommunalbestyrelsen er besluttet at indstille til Familieretshuset, at der træffes afgørelse om optagelse i særligt botilbud uden samtykke. Der er tale om en obligatorisk ordning, dvs. at kommunalbestyrelsen skal sørge for, at borgeren får en advokat, og kommunalbestyrelsen skal afholde udgifterne hertil efter de almindelige regler for beskikkede advokater.

Registrering og indberetning

111. Optagelse i særlige botilbud uden samtykke skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kapitel 11

Servicelovens kapitel 24 a

Kapitel 11 a

Målgruppe

Serviceloven:

§ 136. Bestemmelserne i dette kapitel gælder for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse, der får personlig og praktisk hjælp eller socialpædagogisk bistand m.v. efter §§ 83-87, behandling efter §§ 101 og 102 eller aktiverende tilbud efter §§ 103 og 104, og som ikke samtykker i en foranstaltning efter § 136 a. Det er en forudsætning, at der foreligger den fornødne faglige dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne.

112. Reglerne i servicelovens kapitel 24 a gælder udelukkende for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som ikke er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Dette kan f.eks. være personer med udviklingshæmning.

Personer, hvis funktionsnedsættelse er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens), er således ikke omfattet af kapitel 24 a.

Hvis en borger både har f.eks. udviklingshæmning og demens eller anden fremadskridende mental svækkelse, vil borgeren være omfattet af servicelovens kapitel 24 b og ikke servicelovens kapitel 24 a, hvis den fremadskridende svækkelse forårsager en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Det er en betingelse for at være omfattet af kapitel 24 a, at personen får personlig og praktisk hjælp eller socialpædagogisk bistand m.v. efter servicelovens §§ 83-87, behandling efter servicelovens §§ 101 og 102 eller aktiverende tilbud efter servicelovens §§ 103 og 104. Det er endvidere en betingelse, at personen ikke samtykker i en foranstaltning efter servicelovens § 136 a. Endeligt er det en forudsætning, at der foreligger den fornødne faglige dokumentation for personens nedsatte psykiske funktionsevne. For mere om denne dokumentation, se vejledningens kapitel 4.

Kapitel 11 b

Fysisk anvendelsesområde

113. Kapitel 24 a indeholder kun én indgrebsbestemmelse, nemlig § 136 a om kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer. Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelserne kan også anvendes under udflugter o. lign.

Med botilbud menes f.eks. midlertidige boformer efter servicelovens § 107, længerevarende boformer efter servicelovens § 108, almene plejeboliger efter almenboliglovens § 5, stk. 2, plejehjem o. lign. efter servicelovens § 192, friplejeboliger efter friplejeboligloven og andre tilsvarende boformer, hvor hjælpen udgår fra servicearealer, og der er fast tilknyttet personale. Med dagtilbud menes beskyttet beskæftigelse efter servicelovens § 103, aktivitets- og samværstilbud efter servicelovens § 104 og aflastningstilbud efter servicelovens § 84. Det er uden betydning for anvendelsesområdet, om det pågældende bo- eller dagtilbud drives af kommunen, regionen eller af en privat leverandør.

Kapitel 11 c

Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

ServiceLOVEN:

§ 136 a. Personalet kan kortvarigt fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, når dette er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed.

Stk. 2. Personalelederen skal på baggrund af indberetningen, jf. § 135 a, stk. 1, vurdere, om der er behov for at anmode kommunalbestyrelsen om at træffe afgørelse om tilladelse til kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer, jf. stk. 3. Er der anvendt kortvarig fastholdelse efter stk. 1 mere end én gang inden for 6 måneder over for den pågældende person, er personalelederen forpligtet til at anmode kommunalbestyrelsen om en sådan afgørelse.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsen kan efter anmodning fra personalelederen, jf. stk. 2, træffe en tidsbegrænset afgørelse om, at personalet kortvarigt kan fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, når dette er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed. Det skal samtidig gennem handleplanen, jf. § 135 a, stk. 4, søges sikret, at magtanvendelse i personlig hygiejne-situationer i fremtiden kan undgås.

114. Personalet kan kortvarigt fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, når dette er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed. Kortvarig fastholdelse kan efter § 136 a, stk. 1, ske akut første gang, dvs. uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen, og har i disse tilfælde karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Bestemmelsen kan udelukkende anvendes over for den målgruppe, der er omfattet af servicelovens kapitel 24 a, nemlig personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som *ikke* er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med udviklingshæmning).

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelserne kan også anvendes under udflugter o. lign.

Hvorvidt fastholdelse er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed, vil afhænge af en konkret og individuel vurdering i den enkelte situation.

Bestemmelsen kan kun anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Fastholdelsen vil alene kunne være kortvarig, og fastholdelse vil først kunne ske, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Fastholdelsen skal være så kortvarig som muligt og må ikke være af mere indgribende karakter end nødvendigt for at forhindre det forestående omsorgssvigt.

Med kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer menes, at personalet f.eks. kortvarigt kan holde en borger fysisk fast for at skifte personens ble for at forhindre, at borgeren får udslæt på huden. Et andet eksempel er, at personalet kortvarigt kan holde en borgers mund åben for at børste borgerens tænder for at forhindre, at borgeren får huller i tænderne. De hygiejnesituationer, som bestemmelsen kan anvendes i, fremgår af magtanvendelsesbekendtgørelsesbekendtgørelsens § 7, stk. 2. Der er tale om følgende hygiejnesituationer: Tandbørstning, barbering, hårvask, badning, håndvask, tøjskift, klipping af hår og negle, skiftning af bleer og bind, pleje af hud, fjernelse af madrester og andre genstande i kindpose, mundhulde, øre og næse samt almindelig sårpleje.

Kortvarig fastholdelse i akutte situationer, dvs. uden at der foreligger en afgørelse fra kommunalbestyrelsen, skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a. Det skal gennem handleplanen, jf. § 135 a, stk. 4, søges sikret, at magtanvendelse i personlig hygiejne-situationer i fremtiden kan undgås.

Personalets anvendelse af reglerne kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

Personalelederen skal på baggrund af indberetningen vurdere, om der er behov for at anmode kommunalbestyrelsen om at træffe afgørelse om tilladelse til kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer. Kommunalbestyrelsen kan i så fald efter anmodning fra personalelederen træffe en tidsbegrænset afgørelse om, at personalet kortvarigt kan fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, når dette er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed.

Er der anvendt kortvarig fastholdelse akut efter § 136 a, stk. 1, mere end én gang inden for 6 måneder over for den pågældende borger, er personalelederen forpligtet til at anmode kommunalbestyrelsen om en sådan afgørelse.

Personalelederen skal allerede første gang, der anvendes kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer, tage stilling til, om det er sandsynligt, at der på et senere tidspunkt vil være behov for at foretage et lignende indgreb over for den pågældende borger. Hvis dette er tilfældet, skal personalelederen anmode kommunalbestyrelsen om at træffe en afgørelse. Såfremt personalelederen ikke vurderer, at der er behov for på et senere tidspunkt at foretage et lignende indgreb over for den pågældende borger, og dette viser sig at være forkert, kan personalet fastholde kortvarigt endnu engang efter stk. 1, hvorefter personalelederen vil være forpligtet til at anmode kommunalbestyrelsen om at træffe afgørelse. Idet borgerens funktionsniveau og behov kan ændre sig over tid, aktiveres personalelederens pligt til at anmode om en afgørelse kun, hvis der er foretaget indgreb efter stk. 1 to gange inden for 6 måneder. Det er kun de indgreb, der fremgår af magtanvendelsesbekendtgørelsens liste over hygiejnesituationer, som er omfattet af bestemmelsen. Til gengæld vil indgreb i to forskellige hygiejnesituationer i løbet af de 6 måneder udløse den netop omtalte pligt hos personalelederen.

Kommunalbestyrelsens afgørelse gælder i 12 måneder, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 7, stk. 1. Plejepersonalet skal dog være opmærksom på, om der i løbet af de 12 måneder sker en ændring i borgerens situation, herunder funktionsevne, som gør, at betingelserne for kortvarig fastholdelse i person-

lig hygiejne-situationer ikke længere er til stede. Skulle dette være tilfældet, skal personalet øjeblikkeligt ophøre med fastholdelsen.

Når kommunalbestyrelsen træffer afgørelse, skal den gennem handleplanen, jf. § 135 a, stk. 4, søge sikret, at magtanvendelse i personlig hygiejne-situationer i fremtiden kan undgås.

Kortvarig fastholdelse, som anvendes på baggrund af kommunalbestyrelsens afgørelse, skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videregende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kommunalbestyrelsens afgørelse om kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer kan påklages til Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2 og 3.

Kapitel 12

Servicelovens kapitel 24 b

Kapitel 12 a

Målgruppe

Serviceloven:

§ 136 b. Bestemmelserne i dette kapitel gælder for personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse, der får personlig og praktisk hjælp eller socialpædagogisk bistand m.v. efter §§ 83-87, behandling efter §§ 101 og 102 eller aktiverende tilbud efter §§ 103 og 104, og som ikke samtykker i en foranstaltning efter §§ 136 c-136 f. Det er en forudsætning, at der foreligger den fornødne faglige dokumentation for den nedsatte psykiske funktionsevne.

115. Reglerne i servicelovens kapitel 24 b gælder udelukkende for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse. Dette kan f.eks. være personer med demens.

Personer, hvis funktionsnedsættelse ikke er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med udviklingshæmning), er således ikke omfattet af kapitel 24 b.

Hvis en borger både har f.eks. udviklingshæmning og demens eller anden fremadskridende mental svækkelse, vil borgeren være omfattet af servicelovens kapitel 24 b og ikke servicelovens kapitel 24 a, hvis den fremadskridende svækkelse forårsager en betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Det er en betingelse for at være omfattet af kapitel 24 b, at personen får personlig og praktisk hjælp eller socialpædagogisk bistand m.v. efter servicelovens §§ 83-87, behandling efter servicelovens §§ 101 og 102 eller aktiverende tilbud efter servicelovens §§ 103 og 104. Det er endvidere en betingelse, at personen ikke samtykker i en foranstaltning efter servicelovens §§ 136 c-136 f. Endeligt er det en forudsætning, at der foreligger den fornødne faglige dokumentation for personens nedsatte psykiske funktionsevne. For mere om denne dokumentation, se vejledningens kapitel 4.

Kapitel 12 b

Anvendelsesområde

116. Kapitel 24 b indeholder fire indgrebsbestemmelser, nemlig § 136 c om kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer, § 136 d om fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd, § 136 e om tryghedsskabende velfærdsteknologi og § 136 f om optagelse i særlige botilbud uden samtykke. §§ 136 c og 136 e finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. § 136 d kan derimod alene anvendes i bo- og dagtilbud, men ikke i en borgers eget hjem i tilfælde, hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i dagtilbud. Alle tre bestemmelser kan også anvendes under udflugter o. lign.

Med botilbud menes f.eks. midlertidige boformer efter servicelovens § 107, længerevarende boformer efter servicelovens § 108, almene plejeboliger efter almenboliglovens § 5, stk. 2, plejehjem o. lign. efter servicelovens § 192, friplejeboliger efter friplejeboligloven og andre tilsvarende boformer, hvor hjælpen udgår fra servicearealer, og der er fast tilknyttet personale. Med dagtilbud menes beskyttet beskæftigelse efter servicelovens § 103, aktivitets- og samværstilbud efter servicelovens § 104 og aflastningstilbud efter servicelovens § 84. Det er uden betydning for anvendelsesområdet, om det pågældende bo- eller dagtilbud drives af kommunen, regionen eller af en privat leverandør.

Kapitel 12 c

Kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer

Service-loven:

§ 136 c. Personalet kan kortvarigt fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, når dette er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed.

Stk. 2. Det skal gennem handleplanen, jf. § 135 a, stk. 4, søges sikret, at magtanvendelse i personlig hygiejne-situationer i fremtiden kan undgås.

117. Personalet kan kortvarigt fastholde en person i personlig hygiejne-situationer, når dette er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed. Kortvarig fastholdelse kan ske akut, dvs. uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Indgrebet har karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Bestemmelsen kan udelukkende anvendes over for den målgruppe, der er omfattet af servicelovens kapitel 24 b, nemlig personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens).

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelserne kan også anvendes under udflugter o. lign.

Hvorvidt fastholdelse er nødvendigt for at sikre personens omsorg, sikkerhed eller værdighed, vil afhænge af en konkret og individuel vurdering i den enkelte situation.

Bestemmelsen kan kun anvendes, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Fastholdelsen skal være så kortvarig som muligt og må ikke være af mere indgribende karakter end nødvendigt for at forhindre det forestående omsorgssvigt.

Med kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer menes, at personalet f.eks. kortvarigt kan holde en borger fysisk fast for at skifte personens ble for f.eks. at forhindre, at borgeren får udslæt på

huden. Et andet eksempel er, at personalet kortvarigt kan holde en borgers mund åben for at børste borgerens tænder for at forhindre, at borgeren får huller i tænderne.

Det er personalet, som i den konkrete situation vurderer, om der er tale om en hygiejnesituation. Listen over hygiejnesituationer, som fremgår af magtanvendelsesbekendtgørelsesbekendtgørelsens § 7, stk. 2, gælder således ikke i forhold til servicelovens § 136 c.

Kortvarig fastholdelse skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Personalets anvendelse af reglerne om fastholdelse m.v. kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

Kapitel 12 d

Fastholdelse m.v. ved meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende adfærd

Serviceloven:

§ 136 d. Personalet kan fastholde, tilbageholde eller føre en person tilbage til egen bolig eller til et andet opholdsrum, hvis det er nødvendigt for at sikre en eller flere andres tryghed, værdighed og sikkerhed, når personen udviser en adfærd, der er meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende over for de øvrige personer på bo- og dagtilbuddet, eller i situationer, hvor en beboer på et bo- eller dagtilbud er gået ind i en anden beboers egen bolig, uden at den anden beboer ønsker det.

Stk. 2. En person, over for hvem der er foretaget indgreb efter stk. 1 for at forhindre den pågældende i at forlade boligen eller et opholdsrum eller for at føre den pågældende tilbage til boligen eller et opholdsrum, kan begære indgrebet indbragt for retten efter reglerne i retsplejelovens kapitel 43 a.

Stk. 3. Begæring efter stk. 2 kan indgives af en pårørende, en værge, en fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, når den person, som foranstaltningen vedrører, ikke selv er i stand til at indgive begæring.

118. Personalet kan fastholde, tilbageholde eller føre en person tilbage til boligen eller til et andet opholdsrum, hvis det er nødvendigt for at sikre en eller flere andres tryghed, værdighed og sikkerhed, når personen udviser en adfærd, der er meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende i forhold til de øvrige personer på bo- og dagtilbuddet, eller i situationer, hvor en beboer er gået ind i en anden beboers egen bolig, uden at den anden beboer ønsker det. Fastholdelse m.v. kan ske akut, dvs. uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Indgrebet har karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Bestemmelsen kan udelukkende anvendes over for den målgruppe, der er omfattet af servicelovens kapitel 24 b, nemlig personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens).

Bestemmelsen finder anvendelse i bo- og dagtilbud, som f.eks. et plejecenter eller et aktivitetstilbud, idet der både på bo- og dagtilbud er et hensyn at tage til fællesskabet. Bestemmelsen kan, i det omfang det er relevant, også anvendes under udflugter o. lign. Bestemmelsen kan derimod ikke anvendes i en borgers eget hjem i tilfælde, hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i dagtilbud.

Hvorvidt fastholdelse m.v. er nødvendigt for at sikre en eller flere andres tryghed, værdighed og sikkerhed, afhænger af en konkret og individuel vurdering i den enkelte situation. Ligeledes afhænger det af en konkret og individuel vurdering, om personen udviser en adfærd, der er meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende.

Bestemmelsen gælder både i forhold til fællesarealer og borgerens egen bolig i botilbuddet. Borgerens egen bolig er borgerens selvstændige bolig, som anvendes til boligformål. Det vil f.eks. efter almenboliglovens § 110 omfatte toilet, bad og evt. køkken. Fællesarealerne er de arealer, som anvendes til fælles aktiviteter for beboerne.

Med ”hensynet til fællesskabet på bo- eller dagtilbuddet” menes hensynet til, at beboerne på botilbuddet eller brugere af dagtilbuddet kan deltage i fælles aktiviteter sammen. Aktiviteter kan være alt fra almindeligt samvær til spisning og andre aktiviteter, hvor flere af beboerne/brugerne er sammen.

”Andre” kan være alle, som opholder sig i bo- eller dagtilbuddet, f.eks. andre beboere eller personalet.

Med fastholdelse menes, at personalet kan holde en borger fysisk fast. Med tilbageholdelse menes, at personalet kan holde en borger fysisk tilbage. Med føren tilbage til boligen menes, at personalet kan føre en borger fysisk tilbage til borgerens egen bolig på botilbuddet. Med føren til et andet opholdsrum menes, at personalet kan føre en borger fysisk til et andet opholdsrum enten på bo- eller dagtilbuddet.

Det vil være personalet, som i den konkrete situation foretager en vurdering af, om det er nødvendigt at gribe ind for at sikre en eller flere andre personers tryghed, værdighed og sikkerhed, og personalet, som foretager en vurdering af, om der er tale om en adfærd, som er meget grænseoverskridende eller meget konfliktskabende i forhold til de øvrige personer på bo- og dagtilbuddet, eller en situation, hvor en beboer er gået ind i en anden beboers egen bolig, uden at den anden beboer ønsker det. Det kan f.eks. være nødvendigt at anvende bestemmelsen, hvis det ikke er muligt med en socialpædagogisk indsats eller fysisk guidning, at få en beboer med ud fra en anden beboers egen bolig, hvor beboeren er uønsket.

Fastholdelse m.v. efter bestemmelsen kan først ske, når personalet forgæves har forsøgt at løse situationen med en socialpædagogisk indsats. Fastholdelsen m.v. skal være så kortvarig som muligt og må ikke være af mere indgribende karakter end nødvendigt for at sikre en eller flere andre personers tryghed, værdighed og sikkerhed.

Fastholdelse m.v. skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Personalets anvendelse af reglerne om fastholdelse m.v. kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

119. Visse indgreb efter bestemmelsen kan have karakter af frihedsberøvelse, og derfor kan personer, over for hvem der er foretaget indgreb efter bestemmelsen, for at forhindre den pågældende i at forlade boligen eller et opholdsrum eller føre den pågældende tilbage til boligen eller et opholdsrum, begære indgrebet indbragt for retten efter reglerne i retsplejelovens kapitel 43 a om prøvelse af administrativt bestemt frihedsberøvelse. Dette følger af bestemmelsens stk. 2.

Det følger af bestemmelsens stk. 3, at begæringen kan indgives af en pårørende, en eventuel værge, en eventuel fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, når den person, som foranstaltningen vedrører, ikke selv er i stand til at indgive begæring. Hermed sikres, at personen også kan få gavn af bestemmelsen om den særlige adgang til domstolsprøvelse, selvom personen på grund af sin funktionsnedsættelse ikke selv er i stand til at indgive begæring.

Kapitel 12 e

Tryghedsskabende velfærdsteknologi

ServiceLOVEN:

§ 136 e. Personalet kan som led i omsorgen anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi for at sikre personens tryghed, værdighed og omsorg, medmindre den pågældende modsætter sig anvendelsen.

Stk. 2. For personer, der har oprettet en fremtidsfuldmagt, der omfatter forhold efter stk. 1, og som er sat i kraft, jf. § 7, stk. 1, i lov om fremtidsfuldmagter, kan fremtidsfuldmægtigen modsætte sig anvendelsen af tryghedsskabende velfærdsteknologi efter stk. 1. For personer, for hvem der er beskikket en værge efter værgemålsloven, som omfatter forhold efter stk. 1, kan værgen modsætte sig anvendelsen af tryghedsskabende velfærdsteknologi efter stk. 1.

Stk. 3. Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi er ikke magtanvendelse eller et indgreb i selvbestemmelsesretten, medmindre den pågældende person, dennes fremtidsfuldmægtige eller dennes værge modsætter sig anvendelsen, jf. stk. 1 og 2. Der skal derfor ikke ske registrering og indberetning efter § 135 a.

Stk. 4. Den pågældende person, dennes fremtidsfuldmægtige eller dennes værge skal forud for anvendelsen af teknologierne informeres om brugen af disse.

Stk. 5. Modsætter den pågældende person, dennes fremtidsfuldmægtige eller dennes værge sig, kan kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi, jf. § 128 b. Afgørelsen kan gøres tidsubegrænset. I forbindelse med afgørelsen skal fremtidsfuldmægtigen og værgen høres om kommunalbestyrelsens vurdering.

Anvendelse

120. Personalet kan som led i omsorgen anvende tryghedsskabende velfærdsteknologi for at sikre personens tryghed, værdighed og omsorg, medmindre den pågældende modsætter sig anvendelsen. Anvendelsen kan ske akut, dvs. uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Indgrebet har karakter af faktisk forvaltningsvirksomhed.

Bestemmelsen kan udelukkende anvendes over for den målgruppe, der er omfattet af servicelovens kapitel 24 b, nemlig personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens).

Bestemmelsen udgør en undtagelse til § 128 b, ifølge hvilken kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse forud for anvendelsen af tryghedsskabende velfærdsteknologi.

Bestemmelsen finder anvendelse i såvel bo- og dagtilbud, herunder i almene plejeboliger efter almenboligloven, som i borgerens eget hjem, i tilfælde hvor borgeren ikke bor på botilbud eller opholder sig i et dagtilbud, men modtager hjælp og støtte i sit eget hjem. Bestemmelserne kan også anvendes under udflugter o. lign. Således kan der f.eks. anvendes en gps under en udflugt, hvis der er risiko for, at den pågældende borger bliver væk.

At velfærdsteknologier omfattet af bestemmelsen er tryghedsskabende betyder, at løsningerne skal være egnet til at understøtte borgerens bevægelsesfrihed, omsorg, værdighed, tryghed eller sikkerhed. Velfærdsteknologiske løsninger såsom spiserobotter, robotstøvsugere o. lign. er således ikke omfattet af bestemmelsen.

Bestemmelsen gør det f.eks. muligt at anvende velfærdsteknologiske løsninger med henblik på at lokalisere en borger, der har bevæget sig væk fra sit botilbud og er faret vild. Bestemmelsen gør det også muligt at anvende velfærdsteknologiske løsninger til at registrere bevægelser/fald i borgerens egen bolig.

Det er personalet, som konkret vil skulle vurdere, om den tryghedsskabende velfærdsteknologi vil sikre personens tryghed, værdighed og omsorg. Anvendelsen af tryghedsskabende velfærdsteknologi besluttet

som led i omsorgen for borgeren. Det vil sige, at beslutning om anvendelsen kan træffes som led i den almindelige varetagelse af omsorgen for borgeren, f.eks. af plejepersonalet eller forstanderen eller på den måde, som man ellers i kommunen har besluttet at fordele kompetencen.

Brug af tryghedsskabende velfærdsteknologier bør altid ske med udgangspunkt i den enkelte borgeres livsværdier, holdninger og livshistorie og skal samlet set bidrage til at understøtte den enkeltes livskvalitet. Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologier skal understøtte borgerens behov for tryghed, omsorg, værdighed, sikkerhed, bevægelsesfrihed samt selvbestemmelse. Formålet med anvendelsen af tryghedsskabende velfærdsteknologier må derfor ikke være at erstatte socialpædagogiske indsatser eller personaleressourcer. Det bemærkes i den forbindelse, at der skal være personale til stede til at reagere på de alarmer, som de tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger kan udløse. Socialtilsynet og kommunalbestyrelserne skal som led i deres driftsorienterede tilsyn følge op på dette.

Det er udelukkende de velfærdsteknologiske løsninger, der er oplistet i den gældende bekendtgørelse om tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger, der kan anvendes. Der henvises til vejledningens kapitel 13 om Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi.

Anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi efter § 136 e er ikke magtanvendelse, men omsorg, og foranstaltningen skal derfor ikke registreres og indberettes.

Personalets anvendelse af reglerne om tryghedsskabende velfærdsteknologi kan påklages til kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1 og 3.

Hvis borgeren modsætter sig

121. Der kan kun anvendes tryghedsskabende velfærdsteknologi uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen, såfremt borgeren, borgerens eventuelle fremtidsfuldmægtige eller eventuelle værge ikke modsætter sig. Med ”modsætter sig” menes enhver aktiv modstand, enten verbalt eller fysisk, som viser sig hos borger, fremtidsfuldmægtig eller værge. Det er op til personalet at vurdere, om der foreligger modstand. Personalet vil skulle iagttage den gældende bestemmelse i servicelovens § 82, stk. 2. Således vil personalet skulle påse, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af borgerens interesser, ligesom personalet skal være opmærksomt på, om der er behov for at bede Familieretshuset om at beskikke en værge. Borgeren, borgerens eventuelle fremtidsfuldmægtige eller eventuelle værge skal forud for anvendelsen af teknologierne informeres om brugen af disse.

Hvis borgeren, fremtidsfuldmægtigen eller værgen modsætter sig, kan tryghedsskabende velfærdsteknologi ikke anvendes uden forudgående afgørelse fra kommunalbestyrelsen, og personalet (eller pårørende til borgeren) skal derfor anmode kommunalbestyrelsen om at træffe afgørelse efter § 128 b. Kommunalbestyrelsens afgørelse kan gøres tidsubegrænset, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 5, stk. 2. I forbindelse med afgørelsen skal den eventuelle fremtidsfuldmægtige og eventuelle værge høres over kommunalbestyrelsens vurdering.

Træffes der afgørelse efter § 128 b, er der tale om magtanvendelse, som skal registreres og indberettes efter § 135 a, ligesom kommunalbestyrelsens afgørelse kan påklages til Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2 og 3.

Kapitel 12 f

Optagelse i særlige botilbud uden samtykke efter servicelovens § 136

Serviceleven:

§ 136 f. For personer, der ikke modsætter sig flytning, men som mangler evnen til at give informeret samtykke til en flytning, kan kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud, hvis kommunalbestyrelsens indstilling tiltrædes af den værge, Familieretshuset har beskikket, jf. § 131, stk. 4, eller tiltrædes af fremtidsfuldmægtigen for personer, der har oprettet en fremtidsfuldmagt, der omfatter dette forhold, og som er sat i kraft, jf. § 7, stk. 1, i lov om fremtidsfuldmagter, når

1) ophold i et botilbud med tilknyttet service er påkrævet, for at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og

2) det i det konkrete tilfælde vurderes omsorgsmæssigt at være mest hensigtsmæssigt for den pågældende.

Stk. 2. Det skal indgå i kommunalbestyrelsens vurdering efter stk. 1, hvis en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere kan varetage den nødvendige hjælp til og opsyn med den person, som kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om efter stk. 1.

Stk. 3. Kommunalbestyrelsens afgørelse efter stk. 1 kan påklages til Familieretshuset. Kan kommunalbestyrelsens indstilling ikke tiltrædes af værgen eller fremtidsfuldmægtigen efter stk. 1, indstiller kommunalbestyrelsen til Familieretshuset at træffe afgørelse om optagelse eller flytning til et bestemt botilbud efter stk. 1.

Stk. 4. Modsætter personen sig flytning, vil optagelse i et særligt botilbud uden samtykke ikke kunne ske efter stk. 1, men efter § 129, stk. 1.

Anvendelsesområde og betingelser

122. Kommunalbestyrelsen kan, over for personer, der ikke modsætter sig flytning, men som mangler evnen til at give informeret samtykke til en flytning, træffe afgørelse om optagelse i et bestemt botilbud, hvis kommunalbestyrelsens indstilling tiltrædes af borgerens værge eller fremtidsfuldmægtige, når ophold i et botilbud med tilknyttet service er påkrævet for, at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, og det i det konkrete tilfælde vurderes omsorgsmæssigt at være mest hensigtsmæssigt for den pågældende.

Bestemmelsen kan udelukkende anvendes over for den målgruppe, der er omfattet af servicelovens kapitel 24 b, nemlig personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens).

Bestemmelsen udgør en undtagelse til § 129, ifølge hvilken afgørelsen altid træffes af Familieretshuset, og hvor betingelserne for flytning er strengere. Der henvises til vejledningens kapitel 10 k.

Anvendelse af § 136 f forudsætter, at borgeren mangler evnen til at give informeret samtykke. Gyldigheden af et samtykke forudsætter, at det foreligger, inden den handling eller undladelse, der er givet samtykke til, udføres, og at vedkommende forstår, hvad samtykket indebærer. Der kan kun opstilles meget overordnede retningslinjer for, hvornår den, der samtykker, kan siges at have forståelse for samtykket, dvs. være habil i forhold til det, vedkommende har givet samtykke til. Vurderingen af den enkeltes habilitet beror på en konkret vurdering af personens fysiske og psykiske tilstand og er også afhængig af foranstaltningens karakter og intensitet.

Hvorvidt ophold i et botilbud med tilknyttet service er påkrævet, for at den pågældende kan få den nødvendige hjælp, beror på en konkret og individuel vurdering af den enkelte borgers situation. Det samme gør sig gældende for betingelsen om, at det i det konkrete tilfælde skal vurderes omsorgsmæssigt at være mest hensigtsmæssigt for den pågældende.

Det skal indgå i kommunalbestyrelsens vurdering, hvis en eventuel ægtefælle, samlever eller anden pårørende ikke længere kan varetage den nødvendige hjælp til og opsyn med den pågældende.

Hvis kommunalbestyrelsens indstilling ikke tiltrædes af værge eller fremtidsfuldmægtig

Kan kommunalbestyrelsens indstilling ikke tiltrædes af værgen eller den eventuelle fremtidsfuldmægtige efter stk. 1, indstiller kommunalbestyrelsen til Familieretshuset at træffe afgørelse om optagelse eller flytning til et bestemt botilbud efter § 136 f, stk. 1. I forbindelse med kommunalbestyrelsens indstilling og Familieretshusets afgørelse skal sagsbehandlingsreglerne i §§ 131 og 132 overholdes. Der henvises til beskrivelsen af disse regler i vejledningens kapitel 10 k.

Hvis personen modsætter sig flytning, vil optagelse i særlige botilbud uden samtykke ikke kunne ske efter § 136 f, stk. 1, men efter servicelovens § 129, stk. 1. Der henvises til vejledningens kapitel 10 k.

Klageadgang

Kommunalbestyrelsens afgørelse efter § 136 f, stk. 1, kan påklages til Familieretshuset. Klagesagen i Familieretshuset skal behandles efter reglerne i forvaltningsloven.

Hvis det er Familieretshuset, der træffer afgørelsen efter § 136 f, stk. 1, fordi kommunalbestyrelsens indstilling ikke tiltrædes af værgen eller fremtidsfuldmægtigen, kan Familieretshusets afgørelse påklages til Ankestyrelsen. Klagesagen i Ankestyrelsen skal behandles efter reglerne i retssikkerhedsloven.

Registrering og indberetning

Optagelse i særlige botilbud uden samtykke skal registreres og indberettes til personalelederen, som skal sørge for at videresende indberetningen til kommunalbestyrelsen og tilsynet, jf. § 135 a.

Kapitel 13

Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi

Serviceloven:

§ 128 a. Social- og indenrigsministeren nedsætter et råd, som skal fremsætte en indstilling til social- og indenrigsministeren om, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologi der kan anvendes efter afsnit VII i denne lov.

Stk. 2. Social- og indenrigsministeren fastsætter en forretningsorden for rådet.

Stk. 3. Social- og indenrigsministeren fastsætter på baggrund af rådets indstilling efter stk. 1 regler om, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologi der kan anvendes efter afsnit VII i denne lov.

123. Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi er et fagligt råd bestående af repræsentanter fra Socialstyrelsen (formand), Sundhedsstyrelsen, Ankestyrelsen, Teknologisk Institut og Institut for Menne-skerettigheder. Rådet blev nedsat den 5. juli 2019.

Rådet mødes 1-4 gange om året for at drøfte, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger der skal kunne anvendes efter servicelovens §§ 128 b og 136 e. Drøftelsen i rådet sker på baggrund af viden om tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger, som rådet bliver bekendt med, enten gennem viden fra rådets medlemmer eller gennem input fra eksterne aktører, primært fra den kom-munale praksis. Med afsæt i rådets drøftelser udarbejder rådet mindst én gang årligt en liste med forslag til egnede tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger. Rådets sekretariatet sender listen i høring hos relevante interessenter, herunder KL, Danske Regioner, handicaporganisationer, ældreorganisationer og fagorganisationer. Høringssvarene samles herefter af sekretariatet og drøftes på et rådsmøde.

Rådet udarbejder på baggrund af en drøftelse af høringssvarene en indstilling i form af en liste over de tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger, som rådet i enighed (konsensusprincippet) anbefaler

skal kunne anvendes efter servicelovens §§ 128 b og 136 e. Sekretariatet sender indstillingen til social- og indenrigsministeren, som på baggrund af indstillingen i en bekendtgørelse fastsætter regler om, hvilke former for tryghedsskabende velfærdsteknologiske løsninger, der må anvendes efter servicelovens §§ 128 b og 136 e.

Rådet er nedsat for at sikre, at reglerne følger med den teknologiske udvikling, for at sikre, at teknologierne er egnede til at understøtte borgerens tryghed, omsorg, værdighed, sikkerhed, bevægelsesfrihed og selvbestemmelse, samt for at sikre, at det bliver klart for bo- og dagtilbuddene, hvilke teknologiske løsninger der må anvendes. Formålet med at nedsætte rådet er derudover at sikre en vis central kontrol med, hvilke teknologiske løsninger, der kan anvendes, med henblik på at sikre borgernes retssikkerhed.

Rådet udgør en selvstændig forvaltningsvirksomhed. Rådet skal derfor sørge for at overholde gældende forvaltningsret, herunder reglerne om saglighed og tavshedspligt. Rådet skal også sørge for at overholde reglerne i databeskyttelsesloven. Der henvises i den forbindelse til Datatilsynets hjemmeside.

Der henvises til forretningsordenen for rådet (bekendtgørelse nr. 676 af 2. juli 2019 om forretningsordenen for Rådet for Tryghedsskabende Velfærdsteknologi).

Kapitel 14

Registrering og indberetning

Serviceloven:

§ 135 a. Indgreb efter §§ 124 c-129 a, 136 a, 136 c, 136 d og 136 f skal registreres af det personale, som har foretaget indgrebet, og indberettes til personalelederen. Personalelederen skal sørge for, at alle indberetninger bliver sendt videre til den kommunalbestyrelse, der har ansvaret for tilbuddet til den pågældende person, jf. §§ 9 og 9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, og til kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet, jf. § 148 a i denne lov eller § 2 i lov om socialtilsyn.

Stk. 2. Har indgrebet fundet sted på et kommunalt eller regionalt tilbud, skal personalelederen endvidere orientere den kommunale eller regionale driftsherre om magtanvendelsen.

Stk. 3. Personalelederen skal jævnligt orientere personens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om, hvilke indgreb der er foretaget over for personen.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen skal udarbejde handleplaner i overensstemmelse med § 141 for personer, over for hvem der foretages indgreb som nævnt i stk. 1.

124. Indgreb efter §§ 124 c-129 a, 136 a, 136 c-136 d og 136 f skal registreres af det personale, som har foretaget indgrebet, og indberettes til personalelederen. Personalelederen skal sørge for, at alle indberetninger bliver sendt videre til den kommunalbestyrelse, der har ansvaret for tilbuddet til den pågældende borger, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 b, og til kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet, jf. servicelovens § 148 a eller § 2 i socialtilsynsloven (lovbekendtgørelse nr. 846 af 21. august 2019).

Det, der skal registreres, er afværgehjælp, fastholdelse, tilbageholdelse, tilbageførelse og føren til et andet opholdsrum, anvendelse af stofseler, kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer (såvel uden som med forudgående afgørelse), låsning og sikring af yderdøre og vinduer, anvendelse af særlige døråbnere, anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af en afgørelse samt alle former for flytning uden samtykke.

Der skal derimod ikke foretages registrering af fastsættelse af husordener, anvendelse af fysisk guidning og anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi over for borgere, der ikke modsætter sig anvendelsen (gælder kun personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens)). Baggrunden for dette er, at sidstnævnte foranstaltninger ikke udgør magtanvendelse.

Med personalelederen menes personalets leder, dvs. den person, der har det øverste administrative ansvar for personalets arbejde. Der er således ikke tale om f.eks. en borgmester. På et botilbud vil personalelederen være lederen af botilbuddet.

Registreringen og indberetningen skal bruges i dialogen mellem personaleleder og medarbejder som et vigtigt element i læring og refleksion, bl.a. i forhold til hvordan indgreb i fremtiden vil kunne undgås ved brug af socialpædagogiske metoder. Det er derfor vigtigt, at personalelederen, udover at sende indberetningen videre til kommunalbestyrelsen og tilsynet, gennemgår og opbevarer indberetningen. Det er samtidigt vigtigt, at kommunalbestyrelsen har fokus på deres forpligtelse til at følge op på indberetningerne.

Indberetning til kommunalbestyrelsen har til formål at gøre det personrettede tilsyn opmærksomt på hvor mange magtanvendelser, der foretages over for den enkelte borger, med henblik på at foretage en løbende vurdering af, om der skal foretages en ændring af kommunalbestyrelsens hjælp og indsatser over for borgeren, samt på ældreområdet til brug for kommunalbestyrelsens driftsorienterede tilsyn. Indberetning til tilsynet (socialtilsynet på socialområdet og kommunalbestyrelsen på ældreområdet) har til formål at skabe grundlag for tilsynets vurdering af det enkelte botilbud. Således skal tilsynet påse, om indberetningerne af magtanvendelse giver anledning til tilsynsmæssige overvejelser.

De myndigheder, der modtager indberetningerne, har ikke pligt til at give det indberettende tilbud en tilbagemelding herpå.

Registrering og indberetning indebærer behandling af personoplysninger, som både kan være almindelige og følsomme. I den forbindelse skal databeskyttelsesforordningen og databeskyttelsesloven overholdes. Databeskyttelsesforordningen og databeskyttelsesloven gælder bl.a. for behandling af personoplysninger, der helt eller delvis foretages ved hjælp af automatisk databehandling, og på ikke-automatisk behandling af personoplysninger, der er eller vil blive indeholdt i et register. Personale og personaleleder skal være særligt opmærksomme på at overholde reglerne i databeskyttelsesforordningens artikel 5 om principper for behandling af personoplysninger, artikel 6 om lovlig behandling af personoplysninger, artikel 9 om behandling af særlige kategorier af personoplysninger og artikel 32 om behandlingssikkerhed. Registrering og indberetning af foretagne magtanvendelser skal ske under iagttagelse af de almindelige regler om offentligt ansattes tavshedspligt efter § 27 i forvaltningsloven, jf. lovebekendtgørelse nr. 433 af 22. april 2014 (herefter forvaltningsloven). Det fremgår heraf, at den, der virker inden for den offentlige forvaltning, har tavshedspligt, når en oplysning ved lov er betegnet som fortrolig, eller når det i øvrigt er nødvendigt at hemmeligholde den for at varetage væsentlige hensyn til offentlige eller private. Hvis en offentlig ansat bryder sin tavshedspligt, kan vedkommende straffes efter straffelovens § 152.

Såfremt indgrebet har fundet sted på et kommunalt eller regionalt tilbud, skal personalelederen orientere den kommunale eller regionale driftsherre om magtanvendelsen. Med personalelederen menes personalets leder, dvs. den person, der har det øverste administrative ansvar for personalets arbejde. Der er således ikke tale om f.eks. en borgmester. På et botilbud vil personalelederen være lederen af botilbuddet.

Orienteringspligt

125. Personalelederen skal jævnligt orientere personens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om hvilke indgreb, der er foretaget over for personen.

Det, der skal orienteres om, er de indgreb, der skal registreres og indberettes efter § 135 a, stk. 1, dvs. afværgehjælp, fastholdelse, tilbageholdelse, tilbageførelse og føren til et andet opholdsrum, anvendelse af stofseler, kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer (såvel uden som med forudgående afgørelse), låsning og sikring af yderdøre og vinduer, anvendelse af særlige døråbnere, anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af en afgørelse samt alle former for flytning uden samtykke.

Bestemmelsen stiller derimod ikke krav om orientering om fastsættelse af husordener, anvendelse af fysisk guidning og anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi over for borgere, der ikke modsætter sig anvendelsen (gælder kun personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, som er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens)). Baggrunden for dette er, at sidstnævnte foranstaltninger ikke udgør magtanvendelse.

Orienteringen skal ske jævnligt, hvormed menes ca. en gang om måneden. Orienteringen kan ske skriftligt såvel som mundtligt. Personalet skal i den forbindelse sørge for at overholde databeskyttelseslovgivningen. Orienteringen vil ikke kræve samtykke fra den borger, der er foretaget indgreb over for.

Orientering om foretagne magtanvendelser skal ske under iagttagelse af de almindelige regler om offentligt ansattes tavshedspligt efter forvaltningslovens § 27. Det fremgår heraf, at den, der virker inden for den offentlige forvaltning, har tavshedspligt, når en oplysning ved lov er betegnet som fortrolig, eller når det i øvrigt er nødvendigt at hemmeligholde den for at varetage væsentlige hensyn til offentlige eller private. Hvis en offentlig ansat bryder sin tavshedspligt, kan vedkommende straffes efter straffelovens § 152.

Baggrunden for orienteringspligten er, at en pårørende, en værge, en fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, kan klage efter § 133, stk. 3, når den person, som foranstaltningen eller afgørelsen vedrører, ikke selv er i stand til at klage. Klage fra borgerens repræsentant forudsætter, at repræsentanten ved, at der er anvendt magt over for borgeren, og det er derfor hensigtsmæssigt, at personalelederen har pligt til at orientere mindst en af borgerens repræsentanter. Det bemærkes i den forbindelse, at fristen for indbringelse af klager for Ankestyrelsen efter § 133, stk. 2, er 4 uger fra den dag, klager har fået meddelelse om afgørelsen, jf. retssikkerhedslovens § 67, stk. 1. Fristen på 4 uger begynder således først at løbe den dag, repræsentanten får orienteringen. I forhold til klager, der indbringes for kommunalbestyrelsen efter § 133, stk. 1, er der ingen klagefrist.

Handleplaner

126. Kommunalbestyrelsen skal udarbejde handleplaner i overensstemmelse med servicelovens § 141 for personer, for hvem der foretages indgreb som nævnt i § 135 a, stk. 1.

Bestemmelsen indebærer, at det for personer, for hvem der foretages registreringspligtige indgreb (afværgehjælp, fastholdelse, tilbageholdelse, tilbageførelse og føren til et andet opholdsrum, anvendelse af stofseler, kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer (såvel uden som med forudgående afgørelse), låsning og sikring af yderdøre og vinduer, anvendelse af særlige døråbnere, anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af en afgørelse samt flytning uden samtykke) er obligatorisk for kommunalbestyrelsen at udarbejde en handleplan for indsatsen til borgeren. Det er således ikke tilstrækkeligt, at kommunalbestyrelsen tilbyder udarbejdelse af handleplan efter servicelovens § 141, stk. 2. Handleplanen skal udarbejdes efter reglerne i servicelovens § 141.

Handleplanen har til formål at beskrive overvejelser og socialpædagogiske metoder, som skal tages i anvendelse for at undgå, at behovet for magtanvendelse opstår i fremtiden samt for at minimere varigheden af foranstaltningen.

Udgangspunktet for udarbejdelse af handleplanen er den enkelte borgers forhold og livsomstændigheder. Udarbejdelsen af handleplaner forudsætter derfor et udredningsarbejde af væsentlige elementer i borgerens liv, som f.eks. den pågældendes familieforhold, og af de tilbud personen modtager, såsom uddannelse, beskæftigelse, bolig og fritid m.v.

Det er også vigtigt at se på den personlige udvikling, herunder evt. psykologiske problemer, som kan påvirke borgerens selvopfattelse, motivation og engagement i egen udvikling. Det kan være positive og negative sociale relationer, den enkelte borger møder i sine omgivelser, f.eks. sociale bindinger og barrierer.

Handleplanen skal indeholde en beskrivelse af målet med den aktuelle indsats. Det kan f.eks. være en beskrivelse af, hvilke hjælpemidler, boligindretning og/eller socialpædagogisk bistand i hjemmet, der kan støtte borgeren i at få hverdagen til at fungere.

Udarbejdelse af handleplaner er også af væsentlig betydning for personalets retssikkerhed, idet det af handleplanen skal fremgå, hvilke handlinger og metoder der forventes af medarbejderen. Denne beskrivelse sikrer, at tilrettelæggelsen og udførelsen af hjælpen til borgeren ikke overlades til den enkelte medarbejder, men gøres til genstand for en fælles dialog. En dialog, hvor handlinger og metoder i hjælpen til borgere med særlige behov fortsat drøftes på baggrund af etiske overvejelser.

Handleplanen er et centralt værktøj i arbejdet med at forebygge magtanvendelse, da handleplanen indeholder de indsatser, der ydes til borgeren. En korrekt udarbejdet handleplan, som følges af personalet, vil langt hen ad vejen medføre et minimalt behov for magtanvendelse.

Frister og indberetningsskemaer

Magtanvendelsesbekendtgørelsen:

§ 16. Registrering efter § 135 a i lov om social service og § 22 i lov om frikommunenetværk skal foretages straks og senest tre dage efter, at indgrebet har fundet sted, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. [...]

Stk. 3. Registrering af foranstaltninger efter stk. 1 og 2 indberettes månedligt efter reglerne i § 11, stk. 3, og § 12, stk. 2.

§ 17. [...]

§ 18. Registrering af magtanvendelse uden hjemmel og af indgreb, som er foretaget som led i nødværge eller nødret, skal foretages straks og senest tre dage efter, at indgrebet har fundet sted, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. [...]

Stk. 3. Registrering af foranstaltninger efter stk. 1 og 2 indberettes månedligt efter reglerne i § 11, stk. 3, § 12, stk. 2, og § 13, stk. 2.

§ 19. [...]

§ 20. Registrering af flytning iværksat efter §§ 129, 129 a og 136 f i lov om social service foretages senest med udgangen af den måned, hvor flytningen er påbegyndt.

Stk. 2. Registrering af foranstaltninger efter stk. 1 indberettes kvartalsvist efter reglerne i § 11, stk. 3.

127. Registrering af indgreb efter servicelovens kapitel 24-24 b samt registrering af magtanvendelse uden hjemmel og af indgreb, som er foretaget som led i nødværge og nødret, skal foretages straks og senest tre dage efter, at indgrebet har fundet sted. Registreringerne indberettes månedligt af personalelederen.

Der gælder dog særlige frister for registrering af flytning uden samtykke. Registrering heraf skal således foretages senest med udgangen af den måned, hvor flytningen er påbegyndt. Disse registreringer indberettes kvartalsvist.

128. Registreringen skal foretages på de særlige indberetningsskemaer, som findes på Socialstyrelsens hjemmeside.

På Socialstyrelsens hjemmeside ligger fire skemaer samt et bilag og en vejledning.

Skema 1 a skal anvendes ved registrering og indberetning af indgreb foretaget over for personer i handicap målgruppen. Skema 1 b skal anvendes ved registrering og indberetning af indgreb foretaget over for personer i demensmålgruppen. Skema 2 skal anvendes ved registrering og indberetning af flytning uden samtykke (både for handicap- og demensmålgruppen). Anvendelsen af disse skemaer er obligatoriske.

Bilag 1 knytter sig til skema 1 a og skema 1 b og skal anvendes ved registrering og indberetning af indgreb, som er foretaget flere gange inden for en periode på op til 31 dage på baggrund af en afgørelse fra kommunalbestyrelsen. Der kan f.eks. være tale om kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer på baggrund af forudgående afgørelse (kun handicapområdet), anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi på baggrund af forudgående afgørelse og anvendelse af stofseler. Perioden på op til 31 dage hænger sammen med, at registreringer skal indberettes en gang om måneden. Når registreringerne, herunder bilag 1, er sendt afsted, skal der således oprettes et nyt bilag 1.

Skema 3 kan anvendes til at anmode kommunalbestyrelsen om at træffe afgørelse om magtanvendelse. Det er valgfrit at anvende dette skema.

Endelig ligger der en vejledning til udfyldelse af skema 1-3. For nærmere beskrivelse af ovenstående henvises til denne vejledning.

Kapitel 15

Klageadgang

Serviceloven:

§ 133. Klager over personalets anvendelse af reglerne i §§ 124 b-124 d, § 136 a, stk. 1, og §§ 136 c-136 e kan indbringes for kommunalbestyrelsen af den person, som foranstaltningen vedrører.

Stk. 2. Klager over afgørelser truffet efter § 125, §§ 128-128 c, § 136 a, stk. 3, § 137 b og § 137 c, stk. 2, kan indbringes for Ankestyrelsen efter reglerne i kapitel 10 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område af den person, som afgørelsen vedrører.

Stk. 3. En pårørende, en værge, en fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, kan indbringe en klage efter stk. 1 og 2, når den person, som foranstaltningen eller afgørelsen vedrører, ikke selv er i stand til at klage.

Klage til kommunalbestyrelsen

129. Klager over personalets anvendelse af reglerne i §§ 124 b-124 d, § 136 a, stk. 1, og §§ 136 c-136 e kan indbringes for kommunalbestyrelsen af den person, som foranstaltningen vedrører.

De indgreb, der kan klages over til kommunalbestyrelsen, er indgreb efter bestemmelserne om fysisk guidning, afværgehjælp, fastholdelse, tilbageholdelse, tilbageførelse og føren til et andet opholdsrum, kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer uden forudgående afgørelse samt anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi uden forudgående afgørelse (sidstnævnte kun over for personer, hvis funktionsnedsættelse er en konsekvens af en erhvervet og fremadskridende mental svækkelse (f.eks. personer med demens)).

Hvorvidt kommunalbestyrelsens svar på en klage efter § 133, stk. 1, er en afgørelse, må bero på en konkret og individuel vurdering ud fra de almindelige forvaltningsretlige regler.

Indgreb efter reglerne i §§ 124 b-124 d, § 136 a, stk. 1, og §§ 136 c-136 e kan ikke påklages videre til Ankestyrelsen.

Klage til Ankestyrelsen

130. Klager over kommunalbestyrelsens afgørelser truffet efter § 125, §§ 128-128 c, § 136 a, stk. 3, § 137 b og § 137 c, stk. 2, kan indbringes for Ankestyrelsen efter reglerne i retssikkerhedslovens kapitel 10 af den person, som afgørelsen vedrører. Retssikkerhedslovens kapitel 10 indeholder bl.a. regler om Ankestyrelsens sagsbehandling, opsættende virkning og domstolsprøvelse.

De afgørelser, der kan klages over til Ankestyrelsen, er afgørelser om anvendelse af særlige døråbnere, anvendelse af stofselser, anvendelse af tryghedsskabende velfærdsteknologi, aflåsning og sikring af yderdøre og vinduer, kortvarig fastholdelse i personlig hygiejne-situationer samt besøgsrestriktioner. Reglerne om besøgsrestriktioner fremgår af servicelovens kapitel 24 c. Se mere herom i vejledningens kapitel 16.

Klage fra en repræsentant

131. En pårørende, en værge, en fremtidsfuldmægtig eller en anden repræsentant for den person, som foranstaltningen vedrører, kan klage efter § 133, stk. 1 og 2, når den person, som foranstaltningen eller afgørelsen vedrører, ikke selv er i stand til at klage.

Klage fra borgerens repræsentant forudsætter, at repræsentanten ved, at der er anvendt magt over for borgeren. Derfor har personalelederen pligt til jævnlige at orientere borgerens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om hvilke indgreb, der er foretaget. Se mere om denne pligt i vejledningens kapitel 14.

Klagevejledning

132. I de tilfælde, hvor der træffes forudgående afgørelse hos kommunalbestyrelsen, skal kommunalbestyrelsen i afgørelsen give borgeren en klagevejledning, da disse afgørelser er omfattet af forvaltningsloven. Når personalelederen så orienterer borgerens pårørende efter orienteringspligten i § 135 a, stk. 3, skal personalelederen samtidig give de pårørende en klagevejledning. I de tilfælde, hvor der ikke træffes forudgående afgørelse (dvs. de akutte indgreb), er der ikke pligt at give klagevejledning, da der er tale om faktisk forvaltningsvirksomhed, som ikke er omfattet af forvaltningsloven. Det vil dog være god forvaltningsskik at give en sådan klagevejledning, hvorfor der opfordres hertil.

I de tilfælde, hvor der er adgang til særlig domstolsprøvelse efter retsplejelovens kapitel 43 a (servicelovens § 124 d, stk. 2, og § 136 d, stk. 2) skal personalelederen vejlede borgeren og de pårørende herom, herunder også om retten til advokatbistand efter servicelovens § 132.

Kun foretagne indgreb og trufne afgørelser kan påklages

133. Det bemærkes, at det, der kan påklages efter § 133 er foretagne indgreb og trufne afgørelser om magtanvendelse. At der ikke foretages indgreb eller træffes en afgørelse kan således ikke påklages efter bestemmelsen. F.eks. kan en pårørende ikke efter bestemmelsen klage over, at kommunalbestyrelsen vurderer, at betingelserne for at låse døren til beboers bolig ikke er til stede og dermed ikke træffer afgørelse herom.

Whistleblower-ordning

134. Det bemærkes, at den whistleblower-ordning, som udspringer af socialtilsynslovens § 11, kan anvendes i forbindelse med magtanvendelse over for borgeren. Ordningen giver mulighed for, at beboere, pårørende og ansatte kan rette anonym henvendelse til socialtilsynet om bekymrende forhold i et tilbud, f.eks. hvis der er en oplevelse af, at socialpædagogiske indsatser nedprioriteres eller tilsidesættes til fordel for indgreb i selvbestemmelsesretten, og at dette har negativ betydning for kvaliteten af tilbuddet og af indsatsen over for borgeren.

Afsnit III

Serviceovens kapitel 24 c

Kapitel 16

Besøgsrestriktioner

Formål og målgruppe

Serviceoven:

§ 137 a. Personer, som bor i plejeboliger, plejehjem eller andre boligformer med tilknyttet personale og fællesboligarealer, bestemmer selv, hvem vedkommende vil have besøg af, jf. dog § 137 b, stk. 1, og § 137 c, stk. 2.

135. Formålet med reguleringen af kommunalbestyrelsens adgang til at træffe afgørelse om besøgsrestriktioner er først og fremmest at fastslå den enkelte beboers selvbestemmelsesret i relation til besøgende i plejeboliger, plejehjem eller andre boligformer med tilknyttet personale og fællesboligarealer.

Reglen i § 137 a slår fast, at der som hovedregel ikke kan fastsættes restriktioner over for konkrete besøgende i plejeboliger, på plejehjem eller i lignende boformer. Det er den enkelte beboer, der alene afgør, hvem den pågældende selv vil have besøg af, herunder også besøg af på fællesboligarealerne, og hvornår. Dette medfører, at hverken kommunalbestyrelsen eller andre, der yder og/eller leverer hjælp efter serviceoven, vil kunne begrænse eller regulere konkrete besøgendes adgang hos en beboer, medmindre der er tale om forhold, der er omfattet af de typer af adfærd, der er oplistet i §§ 137 b og 137 c, stk. 2, jf. nærmere herom nedenfor. Besøgende, der f.eks. alene stiller sig kritisk over for serviceniveauet, kan ikke blive mødt med en besøgsrestriktion.

Proportionalitetsprincippet gælder, når der skal træffes afgørelse om begrænsning af konkrete besøgendes ophold på fællesboligarealer, jf. § 137 b, stk. 1, og regulering af konkrete besøgendes adgang i den del af boligen, som beboeren alene har råderet over, jf. § 137 c, stk. 2. Dette indebærer, at det er en betingelse for at kunne træffe en afgørelse om besøgsrestriktioner, at andre og mindre indgribende foranstaltninger er forsøgt anvendt. Hvilke foranstaltninger, der skal have været forsøgt anvendt, afhænger af den konkrete sag, men kommunalbestyrelsen skal sikre, at mindre indgribende initiativer har været søgt anvendt over

for den besøgende. Eksempelvis kan der være tale om forsøg på konfliktmægling, venlige henstillinger og tilrettevisning, inden der træffes afgørelse.

Den enkelte beboer har ikke indflydelse på, hvornår og af hvem de øvrige beboere får besøg.

Afgørelser efter disse regler træffes over for såvel den konkrete besøgende som beboeren i plejeboligen, jf. § 137 d, stk. 5.

Reglerne finder ikke anvendelse i andre boligtyper end dem, der er angivet i § 137 a.

Særligt vedr. domfældte

136. For beboere, der har en dom, kendelse, vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse, vil reglerne i §§ 137 a-137 d gælde med de begrænsninger, der måtte følge af vilkårene for anbringelsen i botilbuddet.

Boligtyper omfattet af reglerne

137. Reglerne i §§ 137 a-137 d finder anvendelse over for personer, som bor i plejeboliger, plejehjem eller andre boligformer med tilknyttet personale og fællesboligarealer, herunder botilbud efter servicelovens §§ 107-108.

Systematisk tager §§ 137 b og 137 c udgangspunkt i en sontring mellem afgørelser om besøgsrestriktioner på fællesboligarealer og i den del af boligen, som beboeren alene råder over.

Ved den del af boligen, som beboeren alene råder over, forstås den del af boligen, som hverken de øvrige beboere eller andre har ret til at opholde sig i uden den pågældende beboers samtykke.

Ved fællesboligarealer forstås arealer, som giver beboerne mulighed for i fællesskab at foretage aktiviteter, der for den enkelte kunne være foregået inde i selve boligen, f.eks. fælles opholdsarealer og spisekøkken/stue. Der henvises til afsnit 8.3. om almene ældreboliger i vejledning nr. 4100 af 27. december 1996 om offentlig støtte til almene boliger m.v. og til afsnit 1.4. om arealgrænser m.v. i vejledning nr. 56 af 2. april 1998 om offentligt støttet byggeri.

Besøgendes ophold på servicearealerne er ikke omfattet af reglerne i §§ 137 a-137 d. Ved servicearealer forstås arealer, der anvendes til omsorgs- og servicefunktioner, der normalt ikke vil foregå i en selvstændig bolig, og som indrettes i umiddelbar tilknytning til almene ældreboliger eller ældreboliger, der tilhører en selvejende institution, med henblik på overvejende at betjene beboerne i disse boliger, jf. lov om almene boliger § 5, stk. 6. Endvidere findes der servicearealer efter andre regelsæt. Undtagelsen skyldes, at besøgende normalt ikke opholder sig på disse arealer.

Besøgendes adgang på udenomsarealer som f.eks. terrasser og stier er heller ikke omfattet af reglerne i §§ 137 a-137 d.

Reglerne er dog ikke til hinder for, at der i plejeboligerne m.v. kan fastsættes generelle forskrifter om ophold på og benyttelse af disse arealer - f.eks. i form af en husorden med hjemmel i anstaltsforholdet eller retningslinjer i forhold til den almindelige brug.

Besøgsrestriktioner på fællesboligarealer

Serviceloven:

§ 137 b. Kommunalbestyrelsen kan for visse besøgende træffe afgørelse om begrænsning af adgangen til fællesboligarealer i de boformer, der er nævnt i § 137 a, hvis

- 1) den besøgende udøver vold eller truer med vold over for andre beboere eller personalet eller i øvrigt udviser en adfærd, der er til fare for de øvrige beboere eller personalet,
- 2) den besøgende, uden at der er tale om fysisk vold, generer eller udøver chikane over for andre beboere eller personalet, eller
- 3) den besøgendes adfærd er stærkt generende for de andre beboere eller personalet ved at skabe generel utryghed ved at opholde sig på fællesboligarealerne eller forråelse af miljøet på fællesboligarealerne eller ved at vanskeliggøre den nødvendige hjælp efter lov om social service.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal ved afgørelse efter stk. 1 sikre den besøgendes adgang i den del af boligen, som beboeren alene har råderet over.

138. Bestemmelsen i § 137 b, stk. 1, nr. 1-3, afgrænser de situationer, hvor kommunalbestyrelsen har hjemmel til at træffe afgørelse om en begrænsning af konkrete besøgendes adgang til fællesboligarealer i plejehjem, plejeboliger eller andre boligformer med tilknyttet personale og fællesboligarealer. Bestemmelsen giver ikke hjemmel til at afskære konkrete besøgende fra helt at komme på besøg hos den pågældende beboer. Der er derfor tale om en konkret afvejning af, hvorledes man med en afgørelse om en besøgsrestriktion sikrer hensynet til de andre beboere og plejepersonalet i forhold til den konkrete beboer.

En afgørelse om at begrænse en besøgendes adgang til fællesboligarealer er ikke til hinder for, at den konkrete besøgende fortsat kan aflægge besøg i den del af boligen, som beboeren alene har råderet over. Det betyder, at der må findes en praktisk løsning, hvis der kun er adgang til den del af boligen, som beboeren alene råder over, via fællesboligarealerne. Det er personalet i den pågældende plejebolig m.v., der skal sikre, at der er en sådan adgang.

For så vidt angår fællesboligarealer, hvor der typisk vil være personale og andre beboere til stede, er der i § 137 b, stk. 1, oplistet de situationer, der vil kunne begrunde, at der træffes afgørelse om en nærmere begrænsning af den besøgendes adgang til at opholde sig på fællesboligarealer.

Udgangspunktet for de situationer, der er oplistet, er, at der udvises en adfærd, som er voldelig, truende eller som på anden vis er chikanerende eller generende, eller som har en karakter, så den i væsentlig grad vanskeliggør udførelsen af den nødvendige visiterede hjælp efter serviceloven. Afgørelser efter § 137 b, stk. 1, nr. 1, kan træffes i de situationer, hvor konkrete besøgende udviser en voldelig eller truende adfærd eller i øvrigt er til fare for de øvrige beboere eller personalet. I disse situationer kan kommunalbestyrelsen træffe afgørelse om, at den konkrete besøgende skal have begrænset sin adgang til fællesboligarealerne af hensyn til de øvrige beboere eller personalet. Der vil i så fald være tale om en situation, hvor den besøgende udøver eller har udøvet vold, fremsætter trusler om vold eller på anden måde er til fare for de øvrige beboere eller personalet. Der kan i disse situationer være tale om forhold, der eventuelt også vil kunne rammes af et egentligt polititilhold, jf. lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning (lov nr. 112 af 3. februar 2012).

Afgørelser efter § 137 b, stk. 1, nr. 2, kan træffes i de situationer, hvor konkrete besøgende, uden at der er tale om fysisk vold, udøver chikane over for de andre beboere eller personalet. Der vil således være tale om en adfærd, som generer eller skræmmer de øvrige beboere eller personalet, og som evt. kan skabe stressbetonede situationer som følge af f.eks. overfusning og utilbørligt nedsættende kommentarer over for de øvrige beboere eller personalet.

Der skal i praksis være tale om handlinger, som forekommer gentagne gange med en vis regelmæssighed, for at man kan tale om egentlig chikane. Som et eksempel kan nævnes den situation, hvor de andre beboere eller personalet gentagne gange overfuses af pårørende, således at leveringen af den visiterede hjælp efter serviceloven vanskeliggøres, f.eks. under måltiderne i en fælles spisetue, hvor alle beboerne er til stede flere gange dagligt. I sådanne tilfælde kan der hurtigt opstå en kaotisk situation.

Afgørelser efter § 137 b, stk. 1, nr. 3, kan træffes i de situationer, hvor konkrete besøgende udviser en adfærd, der er til stor gene for de andre beboere eller personalet, eller forhold der kan sidestilles hermed. Eksempelvis kan nævnes en situation, hvor en konkret besøgende er stærkt beruset og udviser en adfærd, der medfører generel utryghed i plejeboligen hos de andre beboere eller personalet ved dennes ophold på fællesboligarealerne. I en sådan situation vil der hurtigt kunne skabes en forræelse af miljøet i arealerne samtidig med, at leveringen af den visiterede hjælp efter serviceloven til de øvrige beboere vanskeliggøres. Den udviste adfærd skal være stærkt generende over for de øvrige beboere eller personalet for, at den kan være omfattet af denne bestemmelse, og det afgørende er adfærdens virkning på beboerne og personalet.

Regulering af besøg i den del af boligen, som beboeren alene råder over

Serviceloven:

§ 137 c. Kommunalbestyrelsen kan ikke træffe afgørelse om at begrænse konkrete besøgendes adgang i den del af boligen, som beboeren alene har råderet over.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen kan dog træffe afgørelse om, at visse besøgende, der over for personalet udviser en adfærd som nævnt i § 137 b, stk. 1, nr. 1 og 2, ikke må være til stede i denne del af boligen i de tidsrum, hvor der leveres visiteret hjælp efter lov om social service.

139. I forhold til den del af boligen, som beboeren alene har råderet over, kan der ikke træffes afgørelse om begrænsning af besøg. Dog kan det besluttes, at konkrete besøgende ikke må være til stede i de tidsrum, hvor der skal leveres visiteret hjælp efter serviceloven, jf. § 137 c, stk. 2. For at en sådan beslutning kan træffes, kræver det, at den besøgende har udvist en adfærd, jf. § 137 b, stk. 1, nr. 1-2, der vanskeliggør personalets udførelse af de nødvendige opgaver efter serviceloven. Udgangspunktet er derfor, at der ikke kan træffes afgørelse om konkrete besøgendes ophold i denne del af boligen, men at der undtagelsesvist kan ske en regulering for at sikre leveringen af den nødvendige hjælp, der foregår i denne del af boligen som f.eks. hjælp til badning, toiletbesøg, sengelægning m.v.

Bestemmelsen er aktuel i de situationer, hvor der er et højt konfliktniveau mellem konkrete besøgende og personalet, og hvor konkrete besøgende har en chikanerende eller generende adfærd over for det personale, der skal levere hjælpen, i form af f.eks. overfusning.

Det er kun i de situationer, hvor der skal leveres visiteret hjælp efter serviceloven, at konkrete besøgende kan blive mødt med en restriktion om, at de ikke må være til stede i denne del af boligen i det tidsrum, hvor hjælpen leveres. Derudover kan konkrete besøgendes ophold i den del af boligen, som beboeren alene har råderet over, ikke reguleres, da det antages, at konkrete besøgende ikke er til gene for hverken de øvrige beboere eller det pågældende personale, så længe besøget finder sted i den del af boligen. Afgørende er, at der er tale om beboerens hjem. Hvis der er tale om generende adfærd m.v. i denne del af boligen, f.eks. i form af støjende adfærd, kan der henvises til den almindelige husorden m.v.

I praksis bør der findes en tålelig ordning således, at den konkrete besøgende må vente uden for denne del af boligen, mens personalet leverer hjælpen, da formålet med reglen er at sikre, at personalet kan udføre de nødvendige opgaver uden at blive forulempet.

Beslutningskompetence

Serviceloven:

§ 137 d. Afgørelser efter § 137 b, stk. 1, og § 137 c, stk. 2, træffes på et møde i kommunalbestyrelsen eller i det stående udvalg, i kommuner med magistratsordning dog af det magistratsmedlem, som ydelser efter § 83 i lov om social service henhører under.

Stk. 2. Forvaltningen kan dog træffe foreløbige afgørelser efter § 137 b og § 137 c, stk. 2, som af hensyn til det øjeblikkelige behov ikke kan afvente, at sagen behandles i kommunalbestyrelsen eller det stående udvalg, jf. stk. 1.

Stk. 3. En foreløbig afgørelse efter stk. 2 skal snarest muligt efter iværksættelsen af afgørelsen forelægges til godkendelse hos den myndighed, der har kompetence til at træffe afgørelse efter stk. 1.

Stk. 4-6. [...]

140. Det er den kommunalbestyrelse eller det pågældende stående udvalg, som ydelser efter servicelovens § 83 henhører under, der på et møde skal træffe afgørelse om besøgsrestriktioner i henhold til §§ 137 b og 137 c, stk. 2, jf. § 137 d, stk. 1. Afgørelseskompetencen kan ikke delegeres til forvaltningen.

I kommuner med magistratsordning er det kommunalbestyrelsen i møde eller det magistratsmedlem, som ydelser efter servicelovens § 83 henhører under, der skal træffe afgørelsen.

Det er op til den enkelte kommunalbestyrelse at beslutte, om den vil delegere kompetencen til at træffe afgørelse i sådanne sager til det relevante udvalg eller eventuelt magistratsmedlem i kommuner med magistratsordning.

Bestemmelsen om beslutningskompetencen er en fravigelse af det kommunalretlige princip om kommunalbestyrelsens organisatoriske frihed. Herved sikres det politiske ansvar, da afgørelse efter §§ 137 b og 137 c, stk. 2, er meget indgribende over for beboeren og de konkrete besøgende, som er omfattet af afgørelsen.

Hvorvidt en sag om besøgsrestriktioner skal behandles for lukkede døre beror på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde. Kommunalbestyrelsens møder er offentlige, jf. § 10, stk. 1, 1. pkt., i lov om kommunernes styrelse, men kommunalbestyrelsen kan bestemme, at en sag skal behandles for lukkede døre, når dette findes nødvendigt på grund af sagens beskaffenhed, jf. lovens § 10, stk. 1, 2. pkt. Sager, der kan begrunde dørlukning, er sådanne, hvor der ved sagens behandling vil blive eller forventes at blive fremdraget fortrolige oplysninger, dvs. oplysninger, der er omfattet af forvaltningslovens regler om tavshedspligt. Derfor forventes det, at behandlingen typisk vil ske for lukkede døre.

Møder i de stående udvalg er i modsætning til kommunalbestyrelsens møder ikke offentlige. Dette følger forudsætningsvist af § 20, stk. 4 og 5, i kommunestyrelsesloven (lovbekendtgørelse nr. 769 af 9. juni 2015). Der er ikke hjemmel til, at udvalgsmøder åbnes for offentligheden.

Beslutningskompetence i forhold til regionale botilbud

141. Det er den kommunalbestyrelse, der i øvrigt har handlepligten efter serviceloven, jf. retssikkerhedslovens § 9, der skal træffe afgørelse efter §§ 137 b og 137 c, stk. 2, jf. § 137 d, stk. 1.

Hvad angår regionale tilbud, hvor regionen er leverandør af botilbud omfattet af denne bestemmelse, er det ligeledes den kommunalbestyrelse, der i øvrigt har handlepligten efter serviceloven, jf. retssikkerhedslovens § 9, der skal træffe afgørelse efter denne bestemmelse.

Foreløbige afgørelser

142. Ved uopsættelige sager kan forvaltningen i særlige tilfælde træffe foreløbige afgørelser, jf. § 137 d, stk. 2. Afgørende er, at der skal være tale om sager, hvor der er et øjeblikkeligt behov for at gennemtvinge en restriktion, som ikke kan afvente, at kommunalbestyrelsen eller det stående udvalg behandler sagen.

En sags uopsættelighed afhænger af den konkrete situation. Det er kommunalbestyrelsen, der nærmere fastlægger, hvor i forvaltningen afgørelser efter § 137 d, stk. 2, skal træffes.

Afgørelser, der træffes efter § 137 d, stk. 2, i henhold til §§ 137 b og 137 c, stk. 2, skal snarest muligt efter iværksættelsen af afgørelsen forelægges til godkendelse i enten kommunalbestyrelsen eller det stående udvalg afhængigt af, hvor kompetencen er placeret, jf. § 137 d, stk. 3. Forvaltningen kan således have truffet en beslutning om en besøgsrestriktion, som efterfølgende underkendes af kommunalbestyrelsen eller af det stående udvalg, som er kompetent til at træffe afgørelsen, jf. § 137 d, stk. 1.

Det er ikke muligt at opstille en egentlig tidsramme for, hvornår man kan få en sag for, da dette afhænger af reglerne om kommunalbestyrelsesmøder, indkaldelser, dagsordener m.v., men det forudsættes, at det sker hurtigst muligt.

Det fremgår af lov om kommunernes styrelse § 8, stk. 1, at ordinære møder som regel afholdes mindst en gang om måneden og bekendtgøres forud i den lokale presse. Borgmesteren skal sørge for, at der så vidt muligt senest 4 hverdage forinden udsendes en dagsorden til medlemmerne, og at det fornødne materiale til bedømmelse af de sager, der er optaget på dagsordenen, så vidt muligt er tilgængeligt for medlemmerne mindst 3 hverdage inden mødet, jf. lov om kommunernes styrelse § 8, stk. 4.

Afgørelsen

Serviceoven:

§ 137 d. [...]

Stk. 2-3. [...]

Stk. 4. Afgørelser efter § 137 b og § 137 c, stk. 2, skal i det enkelte tilfælde begrænses til det absolut nødvendige. Omfanget og den tidsmæssige udstrækning af besøgsrestriktionen skal fremgå af afgørelsen. Det er herunder en betingelse for at træffe afgørelse, at mindre indgribende initiativer har været søgt anvendt over for den besøgende.

Stk. 5. Afgørelse efter § 137 b og § 137 c, stk. 2, træffes over for såvel den besøgende som beboeren.

Stk. 6. Afgørelser efter § 137 b og § 137 c, stk. 2, kan påklages til Ankestyrelsen, jf. reglerne i § 133, stk. 2.

143. § 137 d, stk. 5, fastslår, at både beboeren og den konkrete besøgende er parter i en afgørelse efter §§ 137 b og 137 c, stk. 2, hvilket medfører, at de almindelige sagsbehandlingsregler efter forvaltningsloven finder anvendelse over for alle sagens parter, herunder reglen om partshøring i forvaltningslovens § 19. Hvorvidt der kan være andre parter, afhænger af de konkrete omstændigheder i sagen.

§ 137 d, stk. 4, slår fast, at proportionalitetsprincippet gælder, når der træffes en afgørelse om begrænsning af konkrete besøgendes ophold på fællesboligarealer, jf. § 137 b, stk. 1, og regulering af konkrete besøgendes adgang i den del af boligen, som beboeren alene har råderet over, jf. § 137 c, stk. 2. Dette indebærer således, at det er en betingelse for at kunne træffe en afgørelse om besøgsrestriktioner, at andre og mindre indgribende foranstaltninger er forsøgt anvendt. Hvilke foranstaltninger, der skal have været forsøgt anvendt, afhænger af den konkrete sag, men kommunalbestyrelsen skal sikre, at mindre indgribende initiativer har været søgt anvendt over for den besøgende - eksempelvis konfliktmægling, venlige henstillinger og tilrettevisning. Det forudsættes, at afklaringen af eventuelle alternative tiltag er grundigt dokumenteret, jf. de forvaltningsretlige regler om sagens oplysning (officialprincippet).

Det kan i øvrigt oplyses, at VISO yder faglig rådgivning i komplicerede enkeltsager på det sociale område og på specialundervisningsområdet, herunder i sager om problemer i pårørendesamarbejdet. VISO vil – som det i øvrigt er tilfældet generelt – stå til rådighed vedrørende alle problemstillinger, der falder inden for VISO's formål.

Afgørelsen skal endvidere præcist angive omfanget af besøgsbegrænsningen, herunder en angivelse af, hvilke områder i bebyggelsen afgørelsen dækker og den tidsmæssige udstrækning.

Principafgørelse 12-17

Personer, der bor i plejeboliger, plejehjem eller andre boligformer med tilknyttet personale og fællesboligarealer, bestemmer selv, hvem vedkommende vil have besøg af, og hvornår det skal ske. Kommunen kan beslutte, at besøgene for visse personer skal begrænses, hvis det er nødvendigt for at beskytte de øvrige beboere eller personalet mod forskellig former for uønsket adfærd.

Forudsætningen for, at kommunen kan træffe afgørelse om at begrænse beboerens ret til besøg, er, at der er dokumentation for den uønskede adfærd. Kommunen skal endvidere dokumentere, at mindre indgribende initiativer har været forsøgt uden effekt.

Hvis kommunen f.eks. vurderer, at det af hensyn til de øvrige beboere og personalet er nødvendigt, at kommentarer og spørgsmål til beboerens behandling og pleje ikke bliver fremsat under besøgene, må kommunen vejlede den besøgende om, til hvem og hvornår drøftelserne i så fald kan finde sted.

Driftsherren af tilbuddet kan fastsætte generelle regler, som er nødvendige for, at institutionen kan fungere (anstaltsanordningen). Det kan være regler for at beskytte personalet og sikre driften, og der kan i den forbindelse fastsættes en husorden. Reglerne må ikke være mere indgribende, end det er nødvendigt for at få tilbuddet – herunder arbejdsmiljøet - til at fungere.

En afgørelse om at regulere besøg af hensyn til beboerens nattesøvn eller øvrige trivsel, kan ikke træffes af kommunen. Det er beboerens eget valg, hvornår pågældende vil have besøg, så længe det ikke er i strid med anstaltsanordningen eller botilbuddets husorden. Hvis beboeren er under værgemål, træffes beslutningen af værgeren.

Klageadgang

144. Afgørelser efter §§ 137 b og 137 c, stk. 2, er omfattet af de almindelige regler om klageadgang i serviceloven og kan således indbringes for Ankestyrelsen. For nærmere information herom, kan der henvises til Vejledning om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Afsnit IV

Serviceovens kapitel 24 d

145. Dette afsnit behandler servicelovens regler om fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger i botilbud efter servicelovens § 108.

Kapitel 17 indeholder de særlige indgrebsmuligheder, der kan anvendes over for hele målgruppen i servicelovens § 137 e, stk. 1, uanset om den pågældende er anbragt i en boform uden sikrede afdelinger eller i en boform med sikrede afdelinger.

Kapitel 18 indeholder de særlige indgrebsmuligheder, der udelukkende kan anvendes over for personer, som er anbragt i en boform med sikrede afdelinger.

Kapitel 17

Fuldbordelse af strafferetlige foranstaltninger i § 108-tilbud

Formål og hovedhensyn

146. Formålet med reglerne i kapitel 24 d er at sikre fuldbordelsen af de strafferetlige foranstaltninger, som kommunerne udmønter i boformer efter servicelovens § 108, over for personer, der er frihedsberøvet.

Reglerne i servicelovens kapitel 24 d giver kommuner og ansatte i boformer efter servicelovens § 108 redskaber i form af indgrebsmuligheder, der bidrager til at sikre, at en strafferetlig afgørelse kan fuldbordes efter sit formål på det sociale område. Hensigten er således at forebygge eller forhindre kriminalitet samt sikre orden og sikkerhed i de boformer, hvor der bor personer, hvis ophold skyldes en strafferetlig afgørelse truffet i forbindelse med en straffesag. Det gælder både i forhold til personer, der er dømt, og personer, der er anbragt i varetægtssurrogat på en boform efter serviceloven under straffesagen.

Dette kapitel omfatter alene voksne, der er anbragt i boformer efter servicelovens § 108, herunder på en særligt sikret afdeling, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 22.

Indgreb efter kapitel 24 d kan alene gennemføres, når lovens betingelser er opfyldt, og kan ikke gennemføres af personalet på det sociale område under anvendelse af fysisk magt. Hvis den anbragte modsætter sig indgrebet på en sådan måde, at det ikke kan gennemføres uden anvendelse af fysisk magt, må politiet tilkaldes, hvis det er nødvendigt. Den nærmere håndtering i det enkelte tilfælde vil da være op til politiet.

I nogle boformer bor der både personer, hvis ophold skyldes en strafferetlig afgørelse, og personer, hvis ophold ikke skyldes en strafferetlig afgørelse. Det var et hovedhensyn bag indførelsen af kapitel 24 d, at forholdene med lovændringen forblev uændrede for de beboere, hvis ophold ikke skyldes en strafferetlig afgørelse. Ledelse og personale i boformerne må derfor bruge de socialpædagogiske redskaber, de har, for at sikre, at dette hovedhensyn varetages.

En person, der er anbragt i henhold til en strafferetlig afgørelse, kan være omfattet af såvel servicelovens kapitel 24-24 c som servicelovens kapitel 24 d. Men personer, hvis ophold i boformen, jf. servicelovens § 108, ikke skyldes en strafferetlig afgørelse, kan ikke være omfattet af kapitel 24 d. Der kan i forhold til sidstnævnte målgruppe være behov for, at ledelse og personale yder støtte og vejledning for at undgå, at denne målgruppe bliver negativt berørt i forbindelse med brugen af reglerne i kapitel 24 d. Det kunne f.eks. være i tilfælde, hvor der er risiko for, at en person, der ikke er anbragt i botilbuddet i henhold til en strafferetlig afgørelse, bliver bekymret for, om der kan gennemføres indgreb i form af aflåsning af boligen for natten eller afbrydelse af internet i forhold til den pågældende og derfor har behov for at få forklaret, at det ikke vil ske.

Der kan ikke træffes afgørelse om indgreb, hvis formålet med indgrebet kan opnås ved mindre indgribende indsatser, jf. proportionalitetsprincippet.

Den anbragte kan klage over afgørelser om indgreb i det administrative klagesystem til Ankestyrelsen efter regler i kapitel 10 i retssikkerhedsloven, f.eks. med hjælp fra en værge eller bistandsværge.

Indgreb skal registreres inden for 24 timer og indberettes uden ugrundet ophold herefter (dvs. umiddelbart efter registreringen) til kommunalbestyrelsen i borgerens handlekommune, hvilket er centralt for kommunalbestyrelsens løbende opfølgning på indsatsen i forhold til den enkelte anbragte og for den strafferetlige opfølgning, jf. straffelovens § 72.

Der henvises til Socialstyrelsens "Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning". Håndbogen kan bl.a. bruges til at understøtte ledelse og personale på boformer i at træffe beslutninger og handle på en måde, så indgrebsmulighederne bruges korrekt og kun i det omfang, det er nødvendigt og forholdsmæssigt i forhold til at nå målet.

Sammenhæng til det strafferetlige system

147. Det følger af straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt., at personer, der på gerningstidspunktet var mentalt retarderede i højere grad, ikke straffes. Det følger endvidere af straffelovens § 16, stk. 2, at personer, der på gerningstidspunktet var mentalt retarderede i lettere grad, ligeledes ikke straffes, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf. Tilsvarende gælder personer, der på gerningstidspunktet befandt sig i en tilstand, som ganske må ligestilles med mental retardering.

Hvis en person fritages for straf i medfør af straffelovens § 16, kan retten efter straffelovens § 68 træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser.

Hvis mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v. ikke findes tilstrækkelige, kan det efter straffelovens § 68, 2. pkt., bestemmes, at den pågældende skal anbringes på et hospital for sindslidende, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller under tilsyn med mulighed for administrativ anbringelse eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg.

Det følger af straffelovens § 69, at retten, hvis det findes formålstjenligt, i stedet for at idømme straf kan træffe bestemmelse om foranstaltninger som nævnt i straffelovens § 68, 2. pkt., hvis gerningsmanden på gerningstidspunktet befandt sig i en tilstand, der var betinget af mangelfuld udvikling, svækkelse eller forstyrrelse af de psykiske funktioner, og som ikke er af den i straffelovens § 16 nævnte beskaffenhed.

Endelig følger det af straffelovens § 73, stk. 1, at hvis en person, der har begået en strafbar handling, men som efter dennes foretagelse, og før dom er afsagt, er kommet i en ikke blot forbigående tilstand af den art, der er nævnt i straffelovens §§ 16 eller 69, afgør retten, om straf skal idømmes eller bortfalde. Hvis det findes formålstjenligt, kan retten bestemme, at foranstaltninger efter straffelovens §§ 68 eller 69 skal anvendes i stedet for straf, eller indtil straffen måtte kunne fuldbyrdes.

Foranstaltninger over for personer med psykiske lidelser iværksættes af sygehusvæsenet, der drives af regionerne efter sundhedslovgivningen, hvor der i lov om anvendelse af tvang i psykiatrien er fastsat regler om indgreb blandt andet i form af frihedsberøvelse, tvangsindlæggelse og tvangstilbageholdelse.

Det er anklagemyndighedens opgave at nedlægge påstand om den foranstaltning, der efter anklagemyndighedens opfattelse er bedst egnet til at forebygge lovovertrædelser, der begås af psykisk afvigende kriminelle.

Rigsadvokaten har i Rigsadvokatmeddelelsen, afsnit om psykisk afvigende kriminelle, fastsat retningslinjer for anklagemyndighedens behandling af straffesager vedrørende psykisk afvigende kriminelle. Det fremgår af meddelelsens afsnit 3.3, at der ved vurderingen af, hvilken foranstaltning, der bør nedlægges påstand om, indgår en afvejning af sikkerheds- og behandlingsmæssige hensyn, men også proportionalitetsbetragtninger under hensyntagen til kriminalitetens art og grovhed.

Det fremgår af meddelelsens afsnit 5.2.2, der omfatter personkredsen i straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt., og § 16, stk. 2, at anklagemyndigheden kan nedlægge påstand om bl.a.:

- 1) Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap (type 1). Påstanden anvendes over for mentalt retarderede personer, der må anses som udtalt farlige og derfor frembyder nærliggende risiko for personfarlige handlinger.
- 2) Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, således at domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres til sikret afdeling (type 2). Påstanden anvendes typisk over for mentalt retarderede, der har begået personfarlig kriminalitet i form af f.eks. brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at den mentalt retarderede har behov for konstant overvågning, og at der er risiko for ny personfarlig kriminalitet, således at den mentalt retarderede i givet fald hurtigt skal kunne overføres til sikret afdeling.
- 3) Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap (type 3). Påstanden anvendes typisk over for mentalt retarderede, der har begået personfarlig kriminalitet i form af f.eks. brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at den mentalt retarderede har behov for konstant overvågning.
- 4) Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap (type 4). Påstanden anvendes i sager, hvor det må påregnes, at en social indsats i form af tilsyn kan være tilstrækkelig, men hvor der kan opstå behov for, at den mentalt retarderede skal anbringes i institution.
- 5) Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedernes bestemmelse om ophold og arbejde (type 5). Påstanden anvendes over for mentalt retarderede, der skønnes at have behov for social støtte i dagligdagen.

Retten træffer afgørelse om foranstaltninger efter straffelovens §§ 68, 69 eller 73 over for den personkreds, der er omfattet af straffelovens § 16, stk. 1, 2. pkt., og § 16, stk. 2. Disse foranstaltninger iværksættes efterfølgende af kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp til borgeren efter serviceloven, herunder i boformer, der ikke har sikrede afdelinger. Tilsvarende udmøntes rettens afgørelser, jf. retsplejelovens §§ 765 og 777, om anbringelse af varetægtsarrestanter i en boform på det sociale område i den kommune, der har pligt til at yde hjælp til borgeren efter serviceloven.

Der er fastsat regler om udgang i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004 (senest ændret ved bekendtgørelse nr. 1184 af 6. december 2012) om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret. For personer, der er dømt til anbringelse i hospital eller sygehusafdeling for sindslidende med undtagelse af Sikringsafdelingen under Retspsykiatrisk afdeling, Region Sjælland, træffer overlægen afgørelse om adgang til udgang m.v., jf. bekendtgørelsens § 2, stk. 1. Kommunen træffer afgørelse om adgang til udgang m.v. for personer, der er dømt til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, jf. bekendtgørelsens § 2, stk. 2, og Statsadvokatens skrivelse af 7. marts 2019 til kommuner, regioner m.v. med titlen ”Udgangsansøgning i medfør af bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts (udgangsbekendtgørelsen) med ændring i bekendtgørelse nr. 1184 af 12. juni 2012”. Det følger endvidere af bekendtgørelsens § 2, stk. 3, at Statsadvokaten træffer afgørelse om udgange, der ikke er omfattet af § 2, stk. 1 og 2. Afgørelser om udgang for personer, der er anbragt ved Sikringsafdelingen under Retspsykiatrisk afdeling, Region Sjælland, træffes af Justitsministeriet, jf. bekendtgørelsens § 12, stk. 4, medmindre der er tale om udgang efter bestemmelsens stk. 1.

Personer, der efter reglerne i retsplejelovens §§ 765 eller 777 er varetægtsfængslet i surrogat, er omfattet af reglerne i retsplejelovens § 771 og § 772, stk. 1, og stk. 2, 1. pkt., om besøg og brevveksling m.v. Det følger af servicelovens § 108, stk. 1, at kommunalbestyrelsen skal tilbyde ophold i boformer, der er egnet til længerevarende ophold, til personer, som på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for omfattende hjælp til almindelige, daglige funktioner eller pleje,

omsorg eller behandling, og som ikke kan få dækket disse behov på anden vis. Efter servicelovens § 108, stk. 7, fastsætter social- og indenrigsministeren regler om særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer, der er omfattet af § 108, stk. 1, og om pligt for en region eller en eller flere kommuner til at modtage personer i de boformer, der er omfattet af stk. 1, når disse personer 1) efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse, 2) i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller 3) som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse. Bemyndigelsen i servicelovens § 108, stk. 7, er anvendt til udstedelse af bekendtgørelse nr. 1239 af 22. november 2019 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service. Det fremgår af § 23 i bekendtgørelsen, at kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om ophold i boformer efter servicelovens § 108, stk. 1, for personer omfattet af servicelovens § 108, stk. 7, nr. 1-3, om ophold i særligt sikret afdeling i den udstrækning, det er fastsat af retten. Efter § 22, stk. 4, i bekendtgørelsen har kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune pligt til at etablere tilbud i form af en særligt sikret afdeling på Kofoedsminde og til i dette tilbud at modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt sikret botilbud, jf. servicelovens § 108, stk. 7, nr. 1-3. Ved en særligt sikret afdeling forstås, ifølge bekendtgørelsens § 22, stk. 1, en afdeling i en boform efter servicelovens § 108, stk. 1, der hele eller næsten hele døgnet har yderdøre og vinduer konstant aflåst. En person, der er anbragt i en boform efter servicelovens § 108 på baggrund af en strafferetlig afgørelse, kan både være omfattet af servicelovens kapitel 24-24 c om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten og af servicelovens kapitel 24 d om fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger. Der kan klages over afgørelser om indgreb efter reglerne i retssikkerhedslovens kapitel 10.

For nærmere beskrivelse af særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer, der er omfattet af servicelovens § 108, stk. 1, og Lolland Kommunes pligt til at etablere tilbud i særligt sikret afdeling på Kofoedsminde og til i dette tilbud at modtage personer, som i henhold til dom eller kendelse skal optages i en særlig boform, henvises til Vejledning om botilbud m.v. til voksne.

Målgruppe og anvendelsesområde

Serviceloven:

§ 137 e. Der kan træffes afgørelse om indgreb efter § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1, over for personer med nedsat psykisk funktionsevne, som i henhold til en strafferetlig afgørelse afsagt ved dom eller kendelse er anbragt i en boform, jf. § 108.

Stk. 2. For personer, der er omfattet af stk. 1, og som er anbragt i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger, kan der endvidere træffes afgørelse om indgreb efter § 137 h, stk. 3-5, og § 137 j, stk. 2.

Stk. 3. Der kan træffes afgørelse om indgreb efter § 137 h, stk. 7, over for besøgende til personer, der er omfattet af stk. 1.

148. Målgruppen for kapitel 24 d i serviceloven er, jf. servicelovens § 137 e, stk. 1, personer med nedsat psykisk funktionsevne, der er anbragt i en boform, jf. servicelovens § 108, i henhold til en strafferetlig afgørelse afsagt ved dom eller kendelse i forbindelse med en straffesag. Der er tale om voksne primært med udviklingshæmning og lignende, som domstolene har erklæret uegnede til straf, og som er frihedsberøvet i henhold til en strafferetlig afgørelse. Reglerne omfatter således både personer, der i henhold til kendelse er varetægtsfængslet i surrogat, og personer, der ved dom er erklæret uegnet til straf og anbragt i en boform, jf. servicelovens § 108.

Målgruppen omfatter personer, der er anbragt i henhold til dom, jf. straffelovens § 68, § 69 og § 73, med domstyperne 1 til og med 4, der er beskrevet i Rigsadvokatmeddelelsen, og varetægtsarrestanter, der er anbragt, jf. retsplejelovens § 765 og § 777, i en boform, jf. servicelovens § 108.

Kapitel 24 d omfatter ikke personer, hvis ophold i boformen ikke skyldes en strafferetlig afgørelse truffet ved dom eller kendelse i forbindelse med en straffesag, ligesom kapitlet ikke finder anvendelse i forhold til personer, der bliver boende på boformen, efter den strafferetlige foranstaltning er ophævet.

Psykisk afvigende kriminelle, der i henhold til en strafferetlig afgørelse er idømt en foranstaltning, der fuldbyrdes af det psykiatriske sundhedssystem under regionerne og af Kriminalforsorgen, er ikke omfattet af kapitel 24 d.

I vurderingen af, om betingelserne for at kunne anvende indgrebene er opfyldt, er det den anbragtes adfærd under anbringelsen, der er afgørende for, om indgrebet kan gennemføres, og altså ikke den kriminalitet, som den pågældende er sigtet eller dømt for at have begået. Det betyder bl.a., at målgruppen for § 137 g i serviceloven om indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon ikke er begrænset til personer, der tidligere har benyttet internet og telefon til at begå kriminalitet. Tilsvarende vil muligheden for at kunne inddrage tændstikker med hjemmel i servicelovens § 137 i ikke være begrænset til personer, der er dømt for brandstiftelse. Det afgørende er vurderingen af nødvendigheden af at kunne foretage indgreb under anbringelsen i forhold til adfærd, som den anbragte har under anbringelsen.

Kapitel 24 d finder alene anvendelse i forbindelse med den indsats, der ydes på boformen. Dette indebærer, at reglerne ikke finder anvendelse under udgang i henhold til § 2 i Justitsministeriets bekendtgørelse om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret.

Myndighed

Serviceloven:

§ 137 f. Kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp, jf. §§ 9 og 9 a i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, træffer afgørelse om de i § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, nævnte indgreb.

Stk. 2. Lederen af boformen, jf. § 108, og lederens stedfortræder kan dog træffe foreløbige afgørelser, jf. § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, om indgreb i tilfælde, hvor iværksættelse af indgrebet er uopsætteligt og ikke kan afvente, at sagen behandles af kommunalbestyrelsen. Foreløbige afgørelser, jf. 1. pkt., kan træffes af ledere og lederes stedfortrædere i boformer, jf. § 108, der drives af kommuner, regioner og private.

Stk. 3. En foreløbig afgørelse, jf. stk. 2, skal snarest muligt forelægges til godkendelse hos kommunalbestyrelsen, jf. stk. 1.

Stk. 4. Indgreb efter § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, kan udføres af ansatte i boformer, jf. § 108, der drives af kommuner, regioner eller private.

Stk. 5. [...]

149. Myndighedsansvaret på det sociale område i forhold til den enkelte borger er hos kommunalbestyrelsen. Det fremgår af servicelovens § 3, stk. 1, at kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om tilbud efter denne lov. Det gælder også i forhold til reglerne i servicelovens kapitel 24 d. Det er kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter den sociale lovgivning, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 a, dvs. borgerens handlekommune, der træffer afgørelse om indgreb efter kapitel 24 d.

Hvis den anbragte, f.eks. i forbindelse med kommunens afgørelse om udmøntning af den strafferetlige afgørelse, er flyttet med medvirken fra sin opholdskommune til en boform, jf. servicelovens § 108, i en anden kommune, vil borgeren som udgangspunkt bevare denne kommune som handlekommune efter serviceloven, jf. retssikkerhedslovens § 9, stk. 7. Dermed vil borgeren også bevare denne kommune som handlekommune i forhold til reglerne i servicelovens kapitel 24 d.

Foreløbige afgørelser om indgreb

150. Lederen og lederens stedfortræder kan ifølge servicelovens § 137 f, stk. 2, træffe foreløbige afgørelser om indgreb efter servicelovens § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, hvis iværksættelse af indgrebet er uopsætteligt, og som af hensyn til det øjeblikkelige behov ikke kan afvente, at borgerens handlekommune træffer afgørelse. Hvornår en sag er uopsættelig, afhænger af den konkrete situation. Lederen og lederens stedfortræder kan alene træffe foreløbige afgørelser om indgreb, hvis formålet med indgrebet vil forspildes, hvis der ikke træffes en sådan afgørelse. Det kan f.eks. være tilfælde, hvor den anbragte er i gang med at begå kriminalitet over internettet, og hvor der er behov for at skride ind med det samme. Et andet tilfælde kan være, at den anbragte opbevarer lightere og tændstikker i sin bolig under omstændigheder, hvor der er begrundet risiko for, at den anbragte i det konkrete tilfælde bringer andres sikkerhed i fare. Iværksættelse af et indgreb kan derfor være uopsætteligt, hvis personen har åben ild og er i gang med at antænde noget brandbart.

Muligheden for, at lederen og lederens stedfortræder kan træffe disse foreløbige afgørelser, kan være med til at sikre, at der først træffes afgørelser, når der er behov for det.

En foreløbig afgørelse om indgreb skal registreres og indberettes, jf. servicelovens § 137 m. En foreløbig afgørelse, som er truffet af lederen og lederens stedfortræder, jf. servicelovens § 137 f, stk. 2, skal derudover hurtigst mulig efter iværksættelsen af afgørelsen forelægges til godkendelse hos kommunalbestyrelsen, jf. servicelovens § 137 f, stk. 3, i den anbragtes handlekommune, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 b. Lederen og stedfortræderen kan således have truffet en foreløbig afgørelse om indgreb, som efterfølgende underkendes af kommunalbestyrelsen, hvilket lederen, stedfortræderen og personalet i boformen i givet fald skal følge.

Foreløbige afgørelser om indgreb, jf. servicelovens § 137 f, stk. 2, kan træffes af ledere og lederes stedfortrædere i boformer, jf. servicelovens § 108, der drives af kommuner, regioner og private. Bestemmelsen kan ses i sammenhæng med servicelovens § 4, stk. 2, hvoraf det fremgår, at kommunalbestyrelsen opfylder sit forsyningsansvar for tilbud efter serviceloven ved brug af egne tilbud og ved samarbejde med andre kommuner, regioner eller private tilbud. Andre boformer, f.eks. botilbud til midlertidigt ophold, jf. servicelovens § 107, er ikke omfattet af kapitel 24 d.

Hvis der lokalt på boformen er uklarhed om, hvem der er leder og stedfortræder for lederen og derfor har kompetence til at træffe en foreløbig afgørelse om indgreb efter servicelovens kapitel 24 d, kan der rettes henvendelse til leverandøren i egenskab af arbejdsgiver for personalet og ledelsen på boformen eller til den kommune, der har pligt til at yde hjælp i forhold til den borger, det drejer sig om, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 a, for afklaring af spørgsmålet.

Mindsteindgrebs- og proportionalitetsprincippet

Serviceloven:

§ 137 f. [...]

Stk. 2-4. [...]

Stk. 5. Det er en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb efter § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer.

Serviceoven:

§ 137 k. Iværksatte indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Stk. 2. Den kommune eller person, der har truffet afgørelsen om indgreb, jf. § 137 f, stk. 1-3, skal løbende overveje spørgsmålet om at bringe et iværksat indgreb til ophør.

151. Det er ifølge servicelovens § 137 f, stk. 5, en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer. Dette indebærer, at det er en betingelse for at kunne træffe afgørelse om indgreb, at andre og mindre indgribende indsatser har været forsøgt anvendt, uden at formålet er nået, eller at situationen har en sådan karakter, at et mindre indgribende initiativ ikke vil kunne løse eller minimere problemet. Mindre indgribende indsatser vil ofte være en indsats omfattet af f.eks. servicelovens § 85 om hjælp, omsorg eller støtte i form af socialpædagogisk bistand, herunder indsatser, som motiverer, støtter og opmuntrer den anbragte med henblik på at styrke dennes evne til at håndtere og mestre diverse udfordringer. Det kan eksempelvis være tilbud om deltagelse i en aktivitet, venlige henstillinger, afledning og tilrettevisning. Der henvises til kapitel 5 om socialpædagogisk bistand i vejledning nr. 9341 af 8. maj 2015 om hjælp og støtte efter serviceloven.

Hvilke indsatser, der skal have været forsøgt anvendt, afhænger af den konkrete sag, men den, der træffer afgørelsen, dvs. kommunalbestyrelsen – eller lederen og lederens stedfortræder, hvis der er tale om en foreløbig afgørelse – skal sikre, at mindre indgribende indsatser har været søgt anvendt over for den enkelte. Det forudsættes, at der foreligger oplysninger om den socialpædagogiske hjælp efter servicelovens § 85, der har været søgt anvendt før afgørelsen om iværksættelse af indgreb efter kapitel 24 d i serviceloven.

Der kan være tilfælde, hvor formålet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende indsatser, f.eks. hvis en tilrettevisning er udsigtsløs, eller hvis der er behov for at iværksætte afgørelsen øjeblikkeligt, og der ikke er tid til at gennemføre en socialpædagogisk indsats, der modvirker problemet, f.eks. fordi den anbragte allerede er i gang med at begå kriminalitet.

Indgreb efter servicelovens kapitel 24 d forudsætter ikke den anbragtes accept, og hvis den anbragte modsætter sig indgrebet på en sådan måde, at dette ikke kan udføres uden anvendelse af fysisk magt, må lederen, stedfortræderen eller personalet om nødvendigt tilkalde politiet med henblik på at lade indgrebet gennemføre ved politiets foranstaltning. Den nærmere håndtering af den slags konkrete tilfælde er op til politiet.

I forbindelse med tilrettelæggelsen af en indsats, der kan bidrage til at minimere behovet for indgreb, kan der være tilfælde, hvor der er behov for specialrådgivning i forhold til de mest specialiserede og komplicerede enkeltsager. Den nationale videns- og specialrådgivningsorganisation VISO i Socialstyrelsen bistår kommuner og boformer med gratis vejledende specialrådgivning i de mest specialiserede og komplicerede enkeltsager. VISO tilbyder også gratis vejledende udredning til kommunerne i de få mest sjældent forekommende specielle og komplicerede enkeltsager. For uddybning af VISO's opgaver henvises til servicelovens §§ 13 og 13 a samt til bekendtgørelse nr. 817 af 27. juni 2014 om den nationale

videns- og specialrådgivningsorganisation – VISO – i Socialstyrelsen. Hvis der er tvivl om, hvorvidt VISO kan være behjælpelig i en sag, kan VISO kontaktes for en afklaring heraf.

Det følger af servicelovens § 137 k, stk. 1, at iværksatte indgreb straks skal bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede. Bestemmelsen svarer til det almindelige forvaltningsretlige princip om proportionalitet, hvorefter et indgreb skal være nødvendigt og forholdsmæssigt, dvs. at indgrebet kun må anvendes i det omfang, det står i rimeligt forhold til det mål, som forfølges.

Indgreb efter servicelovens § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, kan opretholdes så længe, det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Indgreb efter servicelovens § 137 j, stk. 1, kan opretholdes så længe, der er nærliggende risiko for, at den anbragte ellers vil undvige fra boformen. En afgørelse om indgreb, f.eks. om inddragelse af en computer, kan træffes for en periode. Indgrebet skal dog straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Det følger af servicelovens § 137 k, stk. 2, at den kommune, leder eller stedfortræder, der har truffet afgørelsen om indgreb efter servicelovens § 137 f, stk. 1-3, løbende skal overveje spørgsmålet om at bringe et iværksat indgreb til ophør. Bestemmelsen skal bidrage til at sikre, at iværksatte indgreb bringes til ophør, når betingelserne for, at de kunne iværksættes, ikke længere er til stede.

De enkelte indgreb

Indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon

Serviceloven:

§ 137 g. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes brug af telefon og internet i et konkret tilfælde skal påhøres eller overvåges, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 2. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes adgang til at benytte telefon og internet afbrydes eller forhindres, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 3. Den anbragtes kommunikation med offentlige myndigheder, advokater, værger eller bistandsværger kan dog hverken påhøres, overvåges, afbrydes eller forhindres.

Stk. 4. [...]

Overvåget brug af telefon og internet - § 137 g, stk. 1

152. Ifølge servicelovens § 137 g, stk. 1, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes brug af telefon og internet i et konkret tilfælde skal påhøres eller overvåges, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Bestemmelsen tager sigte på de situationer, hvor personer, der anbragt på boformer, jf. servicelovens § 108, anvender telefon og internet til kriminelle formål. Det kan f.eks. være i situationer, hvor den anbragte kontakter børn over internettet for at få dem til at sende nøgenbilleder af sig selv. Det kan også være situationer, hvor den anbragte bruger telefonen til at bestille hash med videresalg for øje.

Ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn omfatter både den almindelige orden på stedet samt den enkelte beboers egen, personalets og de øvrige beboeres sikkerhed. Et eksempel, hvor det kan være aktuelt at træffe afgørelse om overvåget brug af telefon og internet begrundet i ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, kunne være en situation, hvor personalet forgæves med socialpædagogiske metoder har forsøgt at få en anbragt til at holde op med at chikanere og true andre via telefon og internet. Afhængig af chikanens

og truslernes karakter kan bestemmelsen bruges til at træffe afgørelse om, at den anbragtes brug af telefon og internet skal påhøres eller overvåges.

Det er en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb, at den anbragtes brug af telefon og internet skal påhøres eller overvåges, og at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende indsatser.

Personalet har de muligheder for at foretage indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon, som fremgår af § 137 g, stk. 1, når der er truffet afgørelse herom, jf. servicelovens § 137 f. Hvis indgrebsmuligheden efter § 137 g, stk. 1, ikke er tilstrækkelig, f.eks. fordi den anbragte sætter sig til modværge, må der i stedet træffes afgørelse om indgreb efter § 137 g, stk. 2, om at afbryde eller forhindre adgangen til at benytte telefon og internet. Hvis heller ikke et indgreb efter § 137 g, stk. 2, kan foretages uden anvendelse af fysisk magt, kan der rettes henvendelse til politiet.

Iværksatte indgreb skal ifølge servicelovens § 137 k, stk. 1, straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Afbrydelse eller forhindring af brug af telefon og internet – § 137 g, stk. 2

153. Ifølge servicelovens § 137 g, stk. 2, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes adgang til at benytte telefon og internet afbrydes eller forhindres, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Ordens- eller sikkerhedsmæssige omfatter både den almindelige orden på stedet samt den enkelte beboers egen, personalets og de øvrige beboeres sikkerhed. Et eksempel, hvor det kan være aktuelt at træffe afgørelse om afbrydelse eller forhindring af brug af telefon og internet begrundet i ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, kunne være en situation, hvor der har været truffet afgørelse om overvåget brug af internet og telefon efter servicelovens § 137 g, stk. 1, begrundet i chikane og trusler af andre beboere eller personalet, men hvor indgrebet ikke har kunnet gennemføres, fordi den anbragte forhindrer personalet i at overvåge brugen af telefon og internet.

Det er en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb og indskrænkning i den anbragtes adgang til telefon og internet, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende indsatser, jf. mindsteindgrebsprincippet i § 137 f, stk. 5.

Et eksempel, hvor det kan være aktuelt at træffe afgørelse om, at den anbragtes adgang til telefon og internet afbrydes eller forhindres begrundet i hensynet til at forebygge eller forhindre kriminalitet, kunne være en situation, hvor personalet forgæves med socialpædagogiske metoder har forsøgt at få en anbragt til at undlade at kontakte børn og unge over telefon og internet med henblik på at opnå en seksuel kontakt.

Personalet har de muligheder for at foretage indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon, som fremgår af § 137 g, stk. 1 og 2, når der er truffet afgørelse herom, jf. servicelovens § 137 f. Indgreb efter § 137 g, stk. 2, i forhold til indskrænkning i den anbragtes adgang til internet kan f.eks. gennemføres ved at afbryde strømmen til computeren eller at slukke routeren. Indgreb efter § 137 g, stk. 2, i forhold til indskrænkning i den anbragtes adgang til telefon kan f.eks. gennemføres ved, at simkortet tages ud.

Hvis indgrebsmuligheden efter § 137 g, stk. 2, ikke er tilstrækkelig, f.eks. fordi den anbragte sætter sig til modværge, må der i stedet træffes afgørelse om indgreb efter § 137 i, stk. 1, om inddragelse af effekter, der er i den anbragtes besiddelse. Hvis heller ikke et indgreb efter § 137 i, stk. 1, kan foretages uden anvendelse af magt, kan der rettes henvendelse til politiet. Den nærmere håndtering i det enkelte tilfælde vil da være op til politiet.

Iværksatte indgreb skal ifølge servicelovens § 137 k, stk. 1, straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele

Serviceleven:

§ 137 h. For anbragte i boformer, jf. § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele.

154. For anbragte i boformer, jf. servicelovens § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn omfatter både den almindelige orden på stedet samt den enkelte beboers egen, personalets og de øvrige beboeres sikkerhed.

Bestemmelsen skaber mulighed for, at personalet undersøger den anbragtes opholdsrum, beklædning, tasker og andre ejendele for f.eks. våben, tændstikker, lightere, almindelige bordknive og reb, hvis betingelserne herfor er opfyldt.

Det er en betingelse for at træffe afgørelse om undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende indsatser.

Af hensyn til den anbragtes og personalets sikkerhed skal der altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele.

Bestemmelsen i § 137 h, stk. 1, indeholder ikke hjemmel til at foretage kropsvisitation. Personalet har de muligheder for at foretage undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, som fremgår af § 137 h. Hvis indgrebsmuligheden ikke er tilstrækkelig, f.eks. hvis den anbragte sætter sig til modværge, kan ledelse og personale overveje at rette henvendelse til politiet. Den nærmere håndtering i det enkelte tilfælde vil da være op til politiet.

Et indgreb vedrørende undersøgelse af den anbragtes rum og ejendele skal som udgangspunkt ske under den anbragtes overværelse, fordi det som udgangspunkt i almindelighed vil være mere skånsomt for den pågældende at overvære undersøgelsen end at blive underrettet om den efterfølgende. Der kan dog være situationer, hvor der er begrundet risiko for, at den anbragte vil være truende eller voldelig over for personalet i forbindelse med gennemførelsen af indgrebet, hvorfor det kan være hensigtsmæssigt, at den anbragte ikke er til stede. I sådanne tilfælde kan indgrebet gennemføres uden den anbragtes overværelse. Der er således ikke noget generelt krav om, at den anbragte skal overvære en undersøgelse af dennes opholdsrum og ejendele efter servicelovens § 137 h.

Hvis der i forbindelse med en undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele findes effekter, som det kan være relevant at inddrage af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet, bør der træffes afgørelse om inddragelse af den anbragtes effekter efter servicelovens § 137 i. Iværksatte indgreb skal ifølge servicelovens § 137 k, stk. 1, straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Det bemærkes, at der i § 137 h, stk. 2-8, er yderligere adgang til undersøgelse af anbragte i boformer med sikrede afdelinger. Der henvises til vejledningens kapitel 18 nedenfor.

Inddragelse af den anbragtes effekter

ServiceLOVEN:

§ 137 i. For anbragte i boformer, jf. § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om inddragelse af effekter, der er i den anbragtes besiddelse, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 2. Hvis effekter, som er i den anbragtes besiddelse, inddrages, skal personalet udfærdige en liste over de effekter, der inddrages. Den anbragte skal orienteres om inddragelsen og have udleveret en kopi af listen.

155. For anbragte i boformer, jf. servicelovens § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om inddragelse af effekter, der er i den anbragtes besiddelse, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn omfatter både den almindelige orden på stedet samt den enkelte beboers egen, personalets og de øvrige beboeres sikkerhed. Hensynet til den anbragtes egen sikkerhed kan således begrunde et indgreb om inddragelse af effekter i tilfælde, hvor lovens betingelser er opfyldt.

Det er ikke muligt nærmere at afgrænse, hvilke effekter det kan være nødvendigt at inddrage, da det vil afhænge af en konkret vurdering i det enkelte tilfælde. Bestemmelsen skaber mulighed for, at der kan træffes afgørelse om, at bl.a. våben, tændstikker, lightere, almindelige bordknive og reb, som er fundet i forbindelse med en undersøgelse af den anbragtes ejendele i henhold til en afgørelse truffet efter servicelovens § 137 h, kan inddrages, hvis betingelserne i servicelovens § 137 i er opfyldt.

Bestemmelsen skaber endvidere mulighed for, at der kan træffes afgørelse om inddragelse af telefon og computer, hvis der er truffet afgørelse om at forhindre den anbragtes adgang dertil efter servicelovens § 137 g, stk. 2.

Det er en betingelse for at træffe afgørelse om inddragelse af den anbragtes effekter, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende indsatser.

Personalet har de muligheder for at inddrage den anbragtes effekter, som fremgår af § 137 i, når der er truffet afgørelse herom. Hvis indgrebsmuligheden ikke er tilstrækkelig, f.eks. hvis den anbragte sætter sig til modværge, kan ledelse og personale overveje at rette henvendelse til politiet. Den nærmere håndtering i det enkelte tilfælde vil da være op til politiet.

Iværksatte indgreb skal ifølge servicelovens § 137 k, stk. 1, straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede. Dette indebærer, at inddragne effekter skal udleveres til den anbragte. Der kan dog være inddraget effekter, som ikke skal udleveres til den anbragte, f.eks. våben. Disse skal afleveres til politiet.

Aflåsning af den anbragtes bolig for natten

ServiceLOVEN:

§ 137 j. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at en anbragt i en boform, jf. § 108, kan låses inde i sin bolig om natten i op til 8 timer i perioden mellem kl. 21.00 og 8.00, hvis der er nærliggende risiko for, at den anbragte ellers vil undvige fra boformen.

Stk. 2. [...]

Stk. 3. Afgørelse om indgreb efter stk. 1 og 2 forudsætter, at

- 1) indgrebet er forsvarligt og ikke indebærer en sundhedsmæssig risiko for den anbragte,
- 2) den anbragte ikke er selvmordstruet,
- 3) den anbragte har tilkaldemulighed fra boligen eller afskærmningslokalet, som den pågældende er i stand til at betjene, og at personalet via den kan tilkaldes,
- 4) den anbragte har adgang til toilet og vand i sin bolig eller afskærmningslokalet og
- 5) der iværksættes jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde.

156. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at en anbragt i en boform, jf. servicelovens § 108, kan låses inde i sin bolig om natten i op til otte timer i perioden mellem kl. 21.00 og 8.00, hvis der er nærliggende risiko for, at den anbragte ellers vil undvige fra boformen. Aflåsningsmuligheden omfatter f.eks. både døre fra boligen til servicearealer og vinduer og døre fra boligen mod det fri.

Målgruppen for indgreb efter kapitel 24 d i serviceloven er en personkreds, som er frihedsberøvet i henhold til en afgørelse truffet i forbindelse med en straffesag, og som således ikke må forlade boformen uden særlig tilladelse. Der er fastsat regler om tilladelse til udgang i Justitsministeriets bekendtgørelse om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret.

§ 137 j, stk. 1, finder primært anvendelse på boformer, der ikke er særligt sikrede, af hensyn til betingelsen om, at der skal være nærliggende risiko for, at den anbragte ellers vil undvige fra boformen. Men en særligt sikret afdeling, jf. magtanvendelsesbekendtgørelsens § 22, stk. 1, er også omfattet af bestemmelsen. Ifølge § 22, stk. 1, i bekendtgørelsen skal en afdeling, der hele eller næsten hele døgnet har yderdøre og vinduer konstant aflåst, være godkendt som en særlig sikret afdeling.

Det er alene personer idømt domstype 1 og 2, der anbringes på en særligt sikret afdeling, jf. Rigsadvokatmeddelelsen. Herudover anbringes visse sigtede i varetægtssurrogat på en særligt sikret afdeling.

Det er en betingelse for at træffe afgørelse om aflåsning af den anbragtes bolig for natten, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende indsatser.

Ifølge servicelovens § 137 j, stk. 3, forudsætter afgørelse om indgreb:

- 1) At indgrebet er forsvarligt og ikke indebærer en sundhedsmæssig risiko for den anbragte. Dette indebærer, at indgrebet ikke kan iværksættes, hvis f.eks. en selvskadende adfærd hos den anbragte tilsiger, at indgrebet ikke er forsvarligt. Dette indebærer endvidere, at de bygningsmæssige rammer er egnede til formålet, herunder i forhold til brandsikkerhed.
- 2) At den anbragte ikke er selvmordstruet.
- 3) At den anbragte har tilkaldemulighed fra boligen, som den pågældende er i stand til at betjene, og at personalet via den kan tilkaldes. Målgruppen er personer med nedsat psykisk funktionsevne og i nogle tilfælde også nedsat fysisk funktionsevne. Derfor skal der, før indgrebet gennemføres, være sikkerhed for, at den anbragte er i stand til at betjene tilkaldemuligheden, og at hverken en nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne udgør en barriere for tilkaldemuligheden.
- 4) At den anbragte har adgang til toilet og vand i sin bolig.
- 5) At der iværksættes jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde. Af hensyn til den anbragtes sundhed og sikkerhed er der krav om jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde. Det vil afhænge af den konkrete situation, hvor tit beboeren skal overvåges.

I forbindelse med afgørelser om indgreb efter servicelovens § 137 j, stk. 1, skal der i hvert enkelt tilfælde tages stilling til, om samtlige betingelser, der er nævnt i stk. 3, er opfyldt. Hvis samtlige betingelser ikke er opfyldt, kan indgrebet ikke iværksættes. Det er ikke en betingelse, at den anbragte er i færd med eller tidligere har forladt boformen uden særlig tilladelse, men det er en betingelse, at der skal være en nærliggende risiko for, at den anbragte vil gøre det.

Personalet har de muligheder for at foretage aflåsning af den anbragtes bolig for natten, som fremgår af § 137 j, stk. 1, når der er truffet afgørelse herom, jf. servicelovens § 137 f. Hvis den anbragte sætter sig fysisk til modværge i forbindelse med indgrebet, kan ledelse og personale overveje at rette henvendelse til politiet. Den nærmere håndtering i det enkelte tilfælde vil da være op til politiet.

Iværksatte indgreb skal ifølge servicelovens § 137 k, stk. 1, straks bringes til ophør, når betingelserne derfor ikke længere er til stede.

Klageadgang

Serviceleven:

§ 137 l. Afgørelser om indgreb, jf. § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, kan påklages til Ankestyrelsen efter reglerne i kapitel 10 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Stk. 2. En værge, bistandsværge, ægtefælle eller pårørende eller en anden repræsentant for den person, som indgrebet vedrører, kan klage over afgørelsen, når den pågældende ikke selv er i stand til at klage.

157. Efter § 137 l i serviceloven kan afgørelser om indgreb, jf. § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, i serviceloven, påklages til Ankestyrelsen efter reglerne i kapitel 10 i retssikkerhedsloven. Ankestyrelsen vil blandt andet kunne tage stilling til, om betingelserne for at kunne iværksætte indgreb efter servicelovens § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, er til stede, og om sagsbehandlingsreglerne har været overholdt.

Foreløbige afgørelser truffet af lederen og lederens stedfortræder skal ifølge servicelovens § 137 f, stk. 3, snarest muligt forelægges til godkendelse hos kommunalbestyrelsen i borgerens handlekommune, dvs. i den kommune, der har pligt til at yde hjælp, jf. retssikkerhedslovens § 9.

Ved afgørelser om indgreb efter servicelovens kapitel 24 d skal kommunen opfylde forvaltningslovens krav til begrundelse og give klagevejledning til borgeren.

Målgruppen for kapitel 24 d er personer med nedsat psykisk funktionsevne og kan ofte have svært at varetage egne interesser uden hjælp og støtte fra andre. Det fremgår af servicelovens § 137 l, stk. 2, at en værge, bistandsværge, ægtefælle eller pårørende eller en anden repræsentant for den person, som indgrebet vedrører, kan klage til Ankestyrelsen over afgørelsen, når den pågældende ikke selv er i stand til at klage. Disse klagemuligheder omfatter afgørelser om indgreb efter § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, men ikke klager over, at indgrebsmulighederne ikke anvendes i forhold den anbragte.

Inden en klage behandles af Ankestyrelsen, har kommunen, som har truffet afgørelsen, pligt til at genvurdere sagen, jf. retssikkerhedslovens § 66.

Ifølge servicelovens § 82, stk. 2, skal kommunalbestyrelsen påse, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

Hvis en anbragt eller pårørende til en anbragt på en boform vurderer, at en hændelse er omfattet af kapitel 24 d, men hvor denne ikke håndteres efter reglerne om foreløbige afgørelser, registrering og indberetning af lederen eller lederens stedfortræder, har den anbragte og dennes pårørende mulighed for at kontakte den anbragtes handlekommune herom. Denne skal da tage stilling til, om der er behov for opfølgning, herunder i forhold til botilbuddet/driftsherren. Den anbragte og dennes pårørende har endvidere mulighed for at kontakte det socialtilsyn, som godkender og fører driftsorienteret tilsyn med boformen, jf. socialtilsynslovens § 11, (den såkaldte whistleblowerordning).

Registrering og indberetning

Servicebogen:

§ 137 m. Ethvert indgreb, jf. § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, der er eller har været iværksat, skal registreres inden for 24 timer. Registreringen indberettes herefter uden ugrundet ophold af lederen af boformen, jf. § 108, eller lederens stedfortræder til den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælp, jf. §§ 9 og 9 a i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område. Registreringen skal indeholde oplysninger om

- 1) den anbragtes navn,
- 2) tidspunktet for indgrebet,
- 3) indgrebets varighed,
- 4) indgrebets art og
- 5) begrundelse for indgrebet.

Stk. 2. [...]

Stk. 3. Den anbragte, som indgrebet er eller har været rettet imod, skal gøres bekendt med registreringen og have lejlighed til at ledsage denne med sin egen redegørelse.

Stk. 4. Lederen af boformen, jf. § 108, eller lederens stedfortræder skal ved månedens udgang sammen med sine kommentarer indsende kopi af registreringerne, jf. stk. 1, til den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælp, jf. §§ 9 og 9 a i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, og til det socialtilsyn, der fører driftsorienteret tilsyn med boformen, jf. § 2 i lov om socialtilsyn. Ved indgreb, der er eller har været iværksat i et kommunalt eller regionalt tilbud, skal lederen eller dennes stedfortræder desuden orientere den kommunale eller regionale driftsherre om indgrebet.

158. Ifølge servicelovens § 137 m, stk. 1, 1. pkt., skal ethvert indgreb efter servicelovens § § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, der er eller har været iværksat, registreres inden for 24 timer. Registreringen skal herefter uden ugrundet ophold indberettes af lederen af boformen, jf. servicelovens § 108, eller lederens stedfortræder til borgerens handlekommune, dvs. den kommune, der har pligt til at yde hjælp, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 a. Normalt vil registreringen derfor skulle ske umiddelbart efter og samme dag, indgrebet er eller har været iværksat. Der kan dog foreligge omstændigheder, der indebærer, at registreringen kan vente til f.eks. næste dag. Sådanne omstændigheder kunne være, at lederens eller lederens stedfortræders tilstedeværelse er påkrævet i forbindelse med at forebygge eller forhindre, at anbragte på boformen begår kriminalitet, og det af den grund er nødvendigt at udsætte registreringen til næste dag.

En afgørelse om indgreb, f.eks. om at påhøre eller overvåge den anbragtes brug af telefon, kan træffes for en afgrænset periode. Også i disse tilfælde, hvor der er truffet afgørelse for en periode, skal der foretages registrering og indberetning, hver gang et indgreb foretages.

Der er i § 137 m, stk. 1, 3. pkt., fastsat regler om, hvilke oplysninger registreringen skal indeholde. Oplysningerne skal bidrage til at sikre, at der er klarhed over, hvem indgrebet har været rettet imod, hvornår

indgrebet skete, hvor længe det varede, hvilket indgreb, der var tale om, og hvorfor indgrebet blev gennemført.

Lederen eller lederens stedfortræder skal ifølge servicelovens § 137 m, stk. 4, ved månedens udgang sammen med sine kommentarer indsende kopi af registreringerne til den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælp, jf. retssikkerhedslovens §§ 9 og 9 a, og til det socialtilsyn, der fører driftsorienteret tilsyn med boformen. Lederen eller dennes stedfortræder skal desuden orientere den kommunale eller regionale driftsherre om indgreb, der er eller har været iværksat i et kommunalt eller regionalt tilbud.

Oplysningerne i registreringerne og indberetningerne er centrale i forbindelse med kommunalbestyrelsens løbende opfølgning på indsatsen, jf. servicelovens § 148, stk. 2, og det kriminalpræventive tilsyn, jf. retssikkerhedslovens § 16 a, stk. 1, i forhold til den enkelte anbragte. Oplysningerne kan også anvendes i forbindelse med den strafferetlige opfølgning, jf. straffelovens § 72.

Med bestemmelsen om, at oplysningerne om registreringerne om indgreb sendes til det socialtilsyn, der fører driftsorienteret tilsyn med boformen, jf. socialtilsynslovens § 2, sikres det, at dette socialtilsyn regelmæssigt, dvs. hver måned, modtager oplysninger om boformens anvendelse af kapitel 24 d, hvilket er centralt for socialtilsynets varetagelse af opgaven med at føre et driftsorienteret tilsyn med kvaliteten af indsatsen i boformen.

Den anbragte, som indgrebet har været rettet imod, skal ifølge servicelovens § 137 m, stk. 3, gøres bekendt med registreringen og have lejlighed til at ledsage registreringen med sin egen redegørelse. Bestemmelsens formål er at sikre, at den anbragte, som indgrebet har været rettet imod, gøres bekendt med registreringen og får mulighed for at komme med sin egen beskrivelse af hændelsesforløbet omkring indgrebet. Det er den endelige registrering, som den anbragte skal have lejlighed til at bidrage med sin egen redegørelse til.

Kapitel 18

Fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger i § 108-tilbud med sikrede afdelinger (Kofoedsminde)

Målgruppe og anvendelsesområde

Serviceloven:

§ 137 e. [...]

Stk. 2. For personer, der er omfattet af stk. 1, og som er anbragt i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger, kan der endvidere træffes afgørelse om indgreb efter § 137 h, stk. 3-5, og § 137 j, stk. 2.

Stk. 3. Der kan træffes afgørelse om indgreb efter § 137 h, stk. 7, over for besøgende til personer, der er omfattet af stk. 1.

159. I dette kapitel behandles de af servicelovens kapitel 24 d's indgrebsmuligheder, der udelukkende kan anvendes over for personer, der er anbragt i en boform med sikrede afdelinger, dvs. i skrivende stund alene på Kofoedsminde. En enkelt af indgrebsmulighederne kan dog anvendes over for besøgende til personer, der er anbragt i en boform med sikrede afdelinger. Der er her tale om § 137 h, stk. 7, om undersøgelse og opbevaring af effekter for besøgende, som behandles nærmere nedenfor.

Der henvises i det hele til afsnittene om myndighed, foreløbige afgørelser, mindste- og proportionalitetsprincippet, klageadgang og registrering og indberetning i vejledningens kapitel 17 ovenfor, da beskrivelserne i disse afsnit også gælder for de indgrebsmuligheder, der behandles i nærværende kapitel.

De enkelte indgreb

Nedlæggelse af forbud mod enheder, der muliggør internetadgang

Serviceoven:

§ 137 g. [...]

Stk. 2-3. [...]

Stk. 4. Driftsherren af en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan beslutte, at der i hele boformen nedlægges et generelt forbud mod besiddelse eller anvendelse af computere, mobiltelefoner, tablets og andre enheder, såfremt disse muliggør internetadgang. Nedlægges der forbud efter 1. pkt., skal driftsherren sørge for, at de anbragte i boformen på anden vis har adgang til internettet.

160. Driftsherren af en boform efter § 108 med sikrede afdelinger kan beslutte, at der i hele boformen nedlægges et generelt forbud mod besiddelse eller anvendelse af computere, mobiltelefoner, tablets og andre enheder, såfremt disse muliggør internetadgang.

Det forbud, der efter bestemmelsen kan nedlægges, omfatter alene computere, mobiltelefoner, tablets og andre enheder, såfremt enheden muliggør internetadgang. Forbuddet omfatter således ikke fastnettelefoner og mobiltelefoner, som ikke kan anvendes til at gå på internettet.

Bestemmelsen omfatter udelukkende boformer, som har sikrede afdelinger. Forbuddet skal nedlægges i hele boformen og skal således omfatte såvel de åbne som de sikrede afdelinger.

Nedlæggelse af forbud skal beslattes af driftsherren af boformen. Med driftsherren menes der den myndighed, der driver boformen. Der er ikke tale om en afgørelse, og der er derfor ikke klageadgang. Beslutningen forudsætter ikke opfyldelse af materielle betingelser, ligesom der ikke knytter sig formkrav til beslutningen. Dog skal forbuddet fremgå af boformens husregler.

Forbuddet vil indebære, at det vil være forbudt for alle anbragte i en boform, som har sikrede afdelinger, at besidde og anvende de enheder, der er omfattet af forbuddet, mens de opholder sig inden for boformens rammer. Forbuddet gælder således såvel boformens indendørs- som udendørsarealer, men ikke i forbindelse med den anbragtes eventuelle udgang.

Såfremt et generelt forbud nedlægges, skal driftsherren sørge for, at de anbragte i boformen på anden vis har adgang til internettet, f.eks. ved at der etableres et lokalt net med computere med internetadgang, som de anbragte kan benytte sig af i et nærmere fastsat tidsrum. På denne måde får beboerne fortsat adgang til f.eks. at kommunikere med deres familier eller læse nyheder. De beboere, der har domsvilkår om overvåget adgang til telefon og internet, skal overvåges, når de anvender rummet. Der må ikke foretages elektronisk overvågning af de anbragtes internetaktivitet, men overvågningen skal foretages manuelt af boformens personale, dvs. via personligt opsyn.

Beslutningen om nedlæggelse af forbud skal ikke registreres og indberettes. Beslutningen er ikke en afgørelse og kan derfor ikke påklages til Ankestyrelsen.

Det bemærkes, at driftsherren og botilbudspersonalet altid skal være opmærksomt på, at vilkårene i de anbragtes domme overholdes. Dette gælder uanset, om der nedlægges et forbud mod enheder, der muliggør internetadgang, eller ej.

Anvendelse af scannere

Serviceoven:

§ 137 h. [...]

Stk. 2. I boformer, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der anvendes scannere for at forhindre, at de anbragte eller besøgende til de anbragte besidder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet.

Stk. 3-8. [...]

161. I boformer med sikrede afdelinger kan der anvendes scannere for at forhindre, at anbragte eller besøgende til anbragte besidder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden eller anvendes til at begå kriminalitet med.

Anvendelse af scannere kan ske rutinemæssigt for at undersøge, om den anbragte eller besøgende opbevarer genstande på sin person, som kan true ordenen eller sikkerheden eller anvendes til at begå kriminalitet med. Det kunne f.eks. være en kniv. Det kunne også være en smartphone, som en anbragt med domsvilkår om overvåget adgang til telefon og internet, opbevarer på sin person.

Med scannere menes håndscannere, lufthavnsscannere o. lign.

Bestemmelsen om anvendelse af scannere skal ses i sammenhæng med bestemmelserne i § 137 h, stk. 3, og § 137 h, stk. 7, om hhv. personundersøgelse af den anbragte og undersøgelse af besøgendes effekter. Således er det en betingelse for undersøgelse, at personalet først har forsøgt at imødegå den pågældende risiko ved anvendelse af scanner. Dette krav udspringer af en betragtning om, at det er mindre indgribende for den anbragte eller den besøgende, at der anvendes scannere end, at der foretages en manuel undersøgelse.

Scannere kan efter bestemmelsen anvendes over for personer med nedsat psykisk funktionsevne, der er anbragt i en boform efter servicelovens § 108, med sikrede afdelinger, samt over for besøgende til disse personer. Der kan ikke anvendes scannere over for boformens personale.

Scannere kan anvendes på hele boformens areal, dvs. såvel indendørs som udendørs, og undersøgelsen foretages af boformens personale. Undersøgelsen kan tillige foretages af visse eksterne personer, såfremt de er hyret til opgaven. Den eksterne person skal have den fornødne fagkyndige ekspertise til at forestå undersøgelsen.

Hvis personalet ved hjælp af scannere finder effekter hos en anbragt, der findes behov for at inddrage, kan der uden retskendelse træffes afgørelse efter servicelovens § 137 i om inddragelse heraf, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Afgørelsen om inddragelse kan opretholdes, så længe det af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn er påkrævet.

Hvis personalet ved hjælp af scannere finder effekter hos en besøgende, der af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn ikke bør bringes ind i boformen, kan effekterne, efter 137 h, stk. 8, tilbageholdes og opbevares i et aflåst rum eller skab under besøget og udleveres til den besøgende, når den pågældende forlader boformen.

Anvendelsen forudsætter ikke opfyldelse af materielle betingelser, ligesom der ikke knytter sig formkrav til anvendelsen.

Anvendelse af scannere skal ikke registreres og indberettes. Anvendelsen er ikke en afgørelse og kan derfor ikke påklages til Ankestyrelsen.

Undersøgelse af den anbragte person

Serviceoven:

§ 137 h. [...]

Stk. 2. [...]

Stk. 3. Over for anbragte i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der, når der foreligger begrundet mistanke om, at den anbragte er i besiddelse af effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, og risikoen herved er forsøgt imødegået ved anvendelse af scanner efter stk. 2, træffes afgørelse om undersøgelse af, hvilke effekter den anbragte har på sin person. Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelsen. En undersøgelse, der indebærer afklædning, må kun foretages og overværes af to ansatte personer af samme køn som den anbragte.

Stk. 4-8. [...]

162. Der kan i boformer med sikrede afdelinger træffes afgørelse om undersøgelse af, hvilke effekter den anbragte har på sin person, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Bestemmelsen skaber mulighed for undersøgelse af overflader på den anbragte persons krop for effekter. Personalet kan f.eks. undersøge, om en person har en lommekniv i strømperne eller et usb-stik, der indeholder børnepornografi, sat fast med hæfteplaster på sin person. For personer, som har domsvilkår om overvåget adgang til telefon og internet, skaber bestemmelsen f.eks. mulighed for, at personalet kan undersøge, om den anbragte opbevarer en mobiltelefon eller et simkort, så det kan sikres, at den strafferetlige afgørelse udmøntes efter sit formål.

Undersøgelsen af, hvilke effekter en anbragt har i sin besiddelse på sin person, kan have karakter af legemsbesigtigelse, der ikke kræver egentlig afklædning, men f.eks. opknapning af en skjorte eller opsmøgning af et ærme for at se efter skjulte effekter.

Derudover kan der også foretages en nærmere undersøgelse af den anbragte, der kræver afklædning, hvor beføling af legemet er et led i selve undersøgelsen. Bestemmelsen skaber ikke mulighed for, at personalet kan undersøge den anbragte persons kropsåbninger.

Undersøgelse må ikke gennemføres, hvis det efter indgrebets formål og den krænkelse og det ubehag, som indgrebet må antages at forvolde, ville være et uforholdsmæssigt indgreb (proportionalitetsprincippet). Heri ligger, at det er en betingelse for personundersøgelse, at personalet først har forsøgt at imødegå den pågældende risiko ved anvendelse af scanner efter § 137 h, stk. 2, i serviceloven. Dette krav udspringer af en betragtning om, at det er mindre indgribende for den anbragte, at der anvendes scannere end, at der foretages en personundersøgelse. Undersøgelsen skal endvidere foretages så skånsomt, som omstændighederne tillader (skånsomhedsprincippet).

Undersøgelse af den anbragte person kan alene foretages ved begrundet mistanke om, at den anbragte er i besiddelse af effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet. Der foreligger begrundet mistanke, når personalet har en begrundelse for mistanken. En sådan begrundelse kan f.eks. være, at personalet har set den anbragte lægge en kniv ned i sit undertøj. Der stilles således højere krav til mistanken ved personundersøgelse end ved undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele efter § 137 h, stk. 1, i serviceloven.

Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelsen. En undersøgelse af, hvilke effekter den anbragte har på sin person, skal gennemføres af to personer af samme køn som den anbragte, hvis undersøgelsen indebærer afklædning. For at formindske den anbragtes følelse af at blive krænkede skal undersøgelsen foretages af den person, som det skønnes, at den anbragte vil have det bedst med at blive

undersøgt af. Således må det antages at være forskelligt fra anbragt til anbragt, om den pågældende vil føle sig mindst krænket ved, at undersøgelsen foretages af vedkommendes sædvanlige pædagog eller af en pædagog, som den anbragte ikke har noget at gøre med til daglig.

Undersøgelsen kan foretages på hele boformens areal, dvs. såvel indendørs som udendørs. Afklædning skal dog foretages indendørs. Undersøgelsen foretages af boformens personale. Undersøgelsen kan tillige foretages af visse eksterne personer, såfremt de er hyret til opgaven.

Hvis indgrebsmuligheden ikke er tilstrækkelig, f.eks. hvis den anbragte sætter sig til modværge, kan ledelse og personale overveje at rette henvendelse til politiet. Det kan f.eks. være, hvis den anbragte skubber til, slår ud efter eller sparker personalet i forbindelse med, at personalet vil undersøge personen. I det enkelte tilfælde vil den nærmere håndtering da være op til politiet.

Hvis personalet i forbindelse med undersøgelsen finder effekter, der findes behov for at inddrage af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet, kan der træffes afgørelse herom, jf. servicelovens § 137 i. Afgørelsen om inddragelse kan opretholdes, så længe det af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn er påkrævet.

Ifølge servicelovens § 137 f, stk. 5, er det en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer. Der kan således alene foretages personundersøgelse efter bestemmelsen, når en socialpædagogisk indsats er utilstrækkelig til at varetage ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder forebygge eller forhindre kriminalitet. Dette indebærer, at personalet som udgangspunkt skal have forsøgt at overtale den anbragte til at fortælle, om den pågældende har genstande omfattet af bestemmelsen på sin person, så den pågældende får mulighed for at udlevere dem frivilligt.

Indgreb efter bestemmelsen skal registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen efter reglerne i servicelovens § 137 m.

Der er tale om en afgørelse, som kan påklages til Ankestyrelsen efter servicelovens § 137 l.

Åbning og kontrol af post til den anbragte

Serviceloven:

§ 137 h. [...]

Stk. 2-3. [...]

Stk. 4. Over for anbragte i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der, når der foreligger mistanke om, at posten indeholder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, uden retskendelse træffes afgørelse om åbning og kontrol af post til den anbragte. Indgrebet skal ske i den anbragtes påsyn. Indgrebet kan dog gennemføres uden den anbragtes påsyn, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn. Den anbragte skal i så fald orienteres, straks efter at indgrebet er gennemført.

Stk. 5. Post, der af grunde nævnt i stk. 4 ikke bør udleveres, skal tilbagesendes, men kan dog tilbageholdes, så længe det af sikkerhedsmæssige hensyn anses for påkrævet. Afsenderen skal gøres bekendt med tilbageholdelsen.

Stk. 6. En anbragt person har ret til ukontrolleret brevveksling med offentlige myndigheder, advokater, værger og bistandsværger.

Stk. 7-8. [...]

163. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om åbning og kontrol af post til anbragte i boformer efter servicelovens § 108 med sikrede afdelinger. Det er en betingelse for at gennemføre indgrebet, at det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Åbning og kontrol af post kan således alene foretages ved mistanke om, at posten indeholder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet. Ved mistanke forstås, at der med rimelig grund foreligger mistanke om, at posten indeholder de netop nævnte effekter. Hvis der med rimelig grund foreligger mistanke om, at der er begået en strafbar lovovertrædelse, skal personalet kontakte politiet.

Bestemmelsen omfatter alene fysisk post, dvs. fysiske breve og pakker. Der gives ikke adgang til, at personalet kan læse den anbragtes breve, men alene åbne brevene for at tjekke om brevet indeholder ulovlige genstande, som f.eks. euforiserende stoffer.

Indgrebet skal gennemføres i den anbragtes påsyn. Hvis den anbragte bliver voldelig i forbindelse med indgrebet, kan ledelse og personale overveje at rette henvendelse til politiet. Det kan f.eks. være, hvis den anbragte skubber til, slår ud efter eller sparker personalet i forbindelse med, at personalet vil kontrollere en pakke. I det enkelte tilfælde vil den nærmere håndtering være op til politiet.

Indgrebet kan dog gennemføres uden den anbragtes påsyn, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn. Det kan f.eks. være i situationer, hvor der er nærliggende risiko for, at den anbragte vil være voldelig over for personalet i forbindelse med gennemførelse af indgrebet, eller fordi der er grund til at antage, at posten indeholder farlige genstande, hvor det kan udgøre en sikkerhedsrisiko at åbne posten i den anbragtes påsyn. Hvis den anbragte ikke har overværet åbningen af post, skal vedkommende orienteres straks herefter.

Forinden der foretages kontrol eller åbning af post til den anbragte, skal den anbragte have mulighed for at afvise modtagelsen af den pågældende post. Såfremt den anbragte afviser modtagelsen, skal personalet i boformen sende posten retur til afsender. Hvis dette ikke er muligt, skal personalet destruere posten. Dette kan f.eks. være tilfælde, hvor der ikke står afsender på brevet eller pakken.

Hvis personalet i forbindelse med undersøgelsen finder effekter, der findes behov for at inddrage af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet, kan der træffes afgørelse herom, jf. servicelovens § 137 i. Afgørelsen om inddragelse kan opretholdes, så længe det af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn er påkrævet.

Det er efter servicelovens § 137 f, stk. 5, en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer, f.eks. at den anbragte overtales til at åbne posten i personalets påsyn og give mulighed for, at personalet kontrollerer den.

Indgreb efter bestemmelsen skal registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen efter reglerne i servicelovens § 137 m.

Der er tale om en afgørelse, som kan påklages til Ankestyrelsen efter servicelovens § 137 l.

Post, der ikke bør udleveres til den anbragte, skal sendes tilbage til afsenderen, men kan tilbageholdes i en periode, så længe det er påkrævet af sikkerhedsmæssige hensyn. Dette kunne f.eks. være i situationer, hvor personalet har mistanke om, at posten indeholder sprængstoffer.

Den anbragte skal have ret til ukontrolleret brevveksling med offentlige myndigheder, advokater, værger og bistandsværger. Man kan således ikke efter bestemmelsen åbne og kontrollere den anbragtes brevveksling med sin værge, offentlige myndigheder og en eventuel advokat.

Servicebogen:

§ 137 h. [...]

Stk. 2-6. [...]

Stk. 7. Over for besøgende til en anbragt person kan der, når der foreligger mistanke om, at den besøgende medbringer effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, og risikoen herved er forsøgt imødegået ved anvendelse af scanner efter stk. 2, træffes afgørelse om undersøgelse af effekter, herunder tasker og pakker, der bringes ind i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger. Undersøgelsen kan endvidere omfatte den besøgendes yderbeklædning. Afgørelsen træffes over for såvel den besøgende som den anbragte person. Det er en forudsætning for undersøgelse af effekter, som den besøgende bærer på sin krop, at der foreligger begrundet mistanke om, at den besøgende vil foretage indsmugling.

Stk. 8. Effekter, der af grunde nævnt i stk. 7 ikke bør bringes ind i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger, kan tilbageholdes og opbevares i et aflåst rum eller skab under besøget og udleveres til den besøgende, når den pågældende forlader boformen. Det samme gælder effekter, der er fundet ved anvendelse af scanner efter stk. 2.

164. Der kan træffes afgørelse om undersøgelse af effekter, herunder tasker og pakker, som besøgende til anbragte bringer ind i en boform med sikrede afdelinger. Det er en betingelse for at gennemføre indgrebet, at det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Indgreb efter bestemmelsen kan således alene foretages ved mistanke om, at den besøgende medbringer effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet. Ved mistanke forstås, at der med rimelig grund foreligger mistanke om, at den besøgende medbringer de netop nævnte effekter. Hvis der med rimelig grund foreligger mistanke om, at der er begået en strafbar lovovertrædelse, skal personalet kontakte politiet. Såfremt indgrebet indebærer beføling på den besøgendes person, skal der foreligge begrundet mistanke, jf. nedenfor.

Undersøgelsen kan foretages på hele boformens areal, dvs. såvel indendørs som udendørs. I de fleste tilfælde skønnes det dog mest hensigtsmæssigt at tilrettelægge gennemførelsen af indgrebet, så det sker ved den besøgendes fremmøde. Undersøgelsen foretages som udgangspunkt af boformens personale, men kan også foretages af visse eksterne personer, såfremt de er hyret til opgaven.

Undersøgelsen kan bestå i visitation af det tøj, som den besøgende er iført ved fremmødet, og nærmere undersøgelse af den besøgendes yderbeklædning og medbragte effekter. Denne form for visitation kan foretages ved at klappe og beføle uden på tøjet, hvorved det kan undersøges, om den besøgende har effekter gemt i tøjet, i lommerne eller på kroppen under tøjet. En sådan visitation skal i givet fald foretages af personale af samme køn som den besøgende.

Visitation af den besøgendes tøj kan endvidere foretages ved, at den besøgende opfordres til at fremvise genstande, som den pågældende har i lommer m.v. Der vil ligeledes kunne foretages en nærmere undersøgelse af den besøgendes medbragte effekter, herunder tøj, som den besøgende ikke er iført. Den nærmere undersøgelse af den besøgendes yderbeklædning og medbragte effekter kan bestå i gennemsyn og undersøgelse af lommer, tasker m.v., ligesom lommer og tasker m.v. kan tømmes med henblik på eftersyn af indholdet.

Det er forudsat, at undersøgelse af effekter, som den besøgende bærer på sin krop, alene kan foretages, hvis der i det enkelte tilfælde er en begrundet mistanke om, at den besøgende vil foretage indsmugling. Der foreligger begrundet mistanke, når personalet har en begrundelse for mistanken. En sådan

begrundelse kan f.eks. være, at personalet har set den besøgende lægge en kniv ned i sin lomme. Der stilles således højere krav til mistanken ved undersøgelse af effekter, som den besøgende bærer på sin krop, end ved undersøgelse af effekter, som den besøgende ikke bærer på sin krop.

Undersøgelse kan ikke indebære afklædning.

Hvis den besøgende nægter at lade sine effekter undersøge, kan undersøgelsen ikke gennemtvinges. Personalet kan i disse tilfælde afvise besøget.

Hvis personalet finder genstande i forbindelse med indgrebet, som ikke bør bringes ind i en boform med sikrede afdelinger, kan personalet tilbageholde genstandene og opbevare dem i et aflåst rum eller skab i boformen under besøget. Effekterne skal udleveres til den besøgende, når den besøgende forlader boformen.

Personalet kan overlade til politiet at afgøre, om genstande, som bringes ind af besøgende, besiddes i strid med lovgivningen, herunder lovgivningen om våben.

Det er efter servicelovens § 137 f, stk. 5, en betingelse for at træffe afgørelse om indgreb, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan opnås ved mindre indgribende initiativer. Det kan f.eks. være, at personalet aftaler med den besøgende, at denne lader sine tasker blive i sin bil i forbindelse med besøget eller tilbyder den pågældende, at taskerne kan låses inde i et rum eller skab i boformen.

Indgreb efter bestemmelsen skal registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen efter reglerne i servicelovens § 137 m, herunder bestemmelsen i § 137 m, stk. 2, ifølge hvilken registreringen skal indeholde oplysninger om den besøgendes navn.

Der er tale om en afgørelse, som kan påklages til Ankestyrelsen efter servicelovens § 137 l. Afgørelsen træffes over for såvel den besøgende som den anbragte person, som den besøgende skal besøge. Dette giver begge personer mulighed for at klage over afgørelsen.

Brug af afskærmningslokale

Serviceloven:

§ 137 j. [...]

Stk. 2. Der kan træffes afgørelse om, at anbragte i en boform efter § 108 med sikrede afdelinger skal anbringes i et afskærmningslokale, når der er overhængende fare for, at den anbragte skader sig selv eller andre. Anbringelsen skal være så kortvarig som muligt og må ikke udstrækkes ud over 2 timer.

Stk. 3. Afgørelse om indgreb efter stk. 1 og 2 forudsætter, at

- 1) indgrebet er forsvarligt og ikke indebærer en sundhedsmæssig risiko for den anbragte,
- 2) den anbragte ikke er selvmordstruet,
- 3) den anbragte har tilkaldemulighed fra boligen eller afskærmningslokalet, som den pågældende er i stand til at betjene, og at personalet via den kan tilkaldes,
- 4) den anbragte har adgang til toilet og vand i sin bolig eller afskærmningslokalet og
- 5) der iværksættes jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde.

165. Der kan træffes afgørelse om, at anbragte i boformer med sikrede afdelinger skal anbringes i et afskærmningslokale, når der er overhængende fare for, at den pågældende skader sig selv eller andre.

Anbringelse efter bestemmelsen skal ske i et særskilt lokale, der er indrettet til formålet. Den anbragtes eget værelse kan således ikke udgøre et afskærmningslokale. Lokalet skal være indrettet således, at det er

egnet til, at der kan opholde sig fysisk udadreagerende beboere. Lokalet må f.eks. ikke indeholde effekter, som beboeren kan anvende til at skade sig selv eller andre med.

Anbringelsen skal være så kortvarig som muligt og må ikke udstrækkes ud over 2 timer. Anbringelsen skal bringes til ophør straks, når betingelserne for at gennemføre indgrebet ikke længere er til stede. Der kan således være tilfælde, hvor den anbragte person f.eks. efter en halv time falder til ro, og der dermed ikke længere er grundlag for at gennemføre indgrebet.

Gennemførelsen af indgrebet forudsætter, at indgrebet er forsvarligt og ikke indebærer en sundhedsmæssig risiko for den anbragte, og at den anbragte ikke er selvmordstruet. Derudover er det en forudsætning, at den anbragte har tilkaldemuligheder fra afskærmningslokalet, som den pågældende er i stand til at betjene, og at personalet via disse kan tilkaldes, samt at den anbragte har adgang til toilet og vand, og at der iværksættes jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde. Jævnlig overvågning kan f.eks. være hvert 10. minut. Såfremt der er tale om en affektpræget beboer, skal et personalemedlem opholde sig ude foran afskærmningslokalet under hele anbringelsen, så personalemedlemmet kan føre hyppige tilsyn og vurdere de lyde, der eventuelt udgår fra afskærmningslokalet. Afskærmningslokalet skal være udstyret med et vindue, så personalet kan føre tilsyn med den anbragte uden at skulle åbne døren ind til afskærmningslokalet.

Bestemmelsen i servicelovens § 137 f, stk. 5, finder anvendelse. Det er således et krav, at formålet med indgrebet ikke hensigtsmæssigt kan nås ved mindre indgribende initiativer, herunder en socialpædagogisk indsats.

Indgreb efter bestemmelsen skal registreres og indberettes til kommunalbestyrelsen efter reglerne i servicelovens § 137 m.

Der er tale om en afgørelse, som kan påklages til Ankestyrelsen efter servicelovens § 137 l.

Social- og Indenrigsministeriet, den 14. december 2019

ASTRID KRAG

/ Signe Maria Christensen

Eksempel på en husorden på et botilbud efter serviceloven

Husorden for [botilbuddets navn]

§ 1. [Botilbuddets navn] skal være et trygt og rart sted for alle beboere, personale og gæster. Husordenen beskriver retningslinjer for den fælles dagligdag på [Botilbuddets navn]. Retningslinjerne gælder alle beboere, personale og gæster. Husordenen har til formål at sikre trivsel i hverdagen og opretholde almindelig ro og orden.

§ 2. Husordenen hænger på den fælles opslagstavle, så den er synlig for alle.

§ 3. Der er husmøder hver 14. dag, hvor beboere og personale drøfter aktuelle spørgsmål på [Botilbuddets navn]. Referat bliver efterfølgende hængt op på den fælles opslagstavle.

§ 4. Det er vigtigt, at alle kender husordenen. Husordenen skal gennemgås med og udleveres til beboere og deres pårørende ved indflytning.

§ 5. Rygning må ikke finde sted på fællesarealerne.

§ 6. Der skal være ro på fællesarealerne efter kl. 22.

§ 7. Beboerne skal tage hensyn til og være søde ved hinanden. Hvis nogen bliver kede af det, skal man bede personalet om hjælp.

§ 8. Beboerne skal så vidt muligt sørge for at holde fællesarealerne ryddelige, f.eks. ved hver aften at tage deres egne ting med tilbage til deres værelse